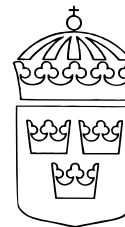

Regeringens skrivelse

2005/06:206

Ett Sverige för barn – redogörelse för
regeringens barnpolitik

Skr.
2005/06:206

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 18 maj 2006

Bosse Ringholm

Berit Andnor
(Socialdepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnas en redogörelse för regeringens barnpolitik, innefattande det strategiska arbetet för att förverkliga konventionen om barnets rättigheter, barnkonventionen. I skrivelsen redovisas huvudsakligen aktuella, pågående initiativ och åtgärder – såväl strategiska som sakpolitiska – för barns och ungas rättigheter och intressen inom olika områden som rör deras liv. Vidare redogörs för regeringens överväganden utifrån de slutsatser och rekommendationer som FN:s kommitté för barnets rättigheter har lämnat i samband med sin granskning av Sveriges tredje rapport om åtgärder och framsteg för att genomföra barnkonventionen. I skrivelsen lämnas även en redovisning av Socialstyrelsens utvärdering av effekterna av lagen (2001:449) om omskärelse av pojkar.

1	Inledning.....	4
2	Allmänna utgångspunkter.....	6
2.1	Barnpolitikens mål	6
2.1.1	Ett system för uppföljning av barnpolitiken	7
2.2	Konventionen om barnets rättigheter.....	8
2.2.1	De fakultativa protokollen till konventionen om barnets rättigheter	9
2.2.2	Sammanfattande slutsatser från kommittén för barnets rättigheter.....	10
2.3	FN:s specialsession om barn samt dess slutdokument.....	28
2.4	Riksrevisionens granskning	29
2.5	Rapporten Ekonomiskt utsatta barn	30
3	Strategiska insatser för att förverkliga barnkonventionen.....	30
3.1	Ett strategiskt arbete för barnkonventionens förverkligande	30
3.1.1	En nationell strategi	30
3.1.2	Riksrevisionens granskning av arbetet med den nationella strategin	32
3.2	Redovisning av insatser och resultat utifrån det strategiska barnkonventionsarbetet.....	34
3.2.1	Barnombudsmannens roll och funktion.....	34
3.2.2	Arbetet inom Regeringskansliet	36
3.2.3	Barnperspektivet i den statliga budgetprocessen.....	37
3.2.4	Utvecklingen inom kommunerna och landstingen	44
3.2.5	Lärosätenas barnkonventionsarbete.....	49
3.2.6	Barns och ungas delaktighet och inflytande i samhälls- och trafikplaneringen.....	50
3.2.7	Statistik	52
3.2.8	Övriga strategiska åtgärder	52
4	Insatser för att förverkliga Ett Sverige för barn.....	53
4.1	Inledning	53
4.2	Barnets rätt till en god levnadsstandard	55
4.3	Barnets rätt till en trygg uppväxt	60
4.3.1	Barnet och dess familj.....	60
4.3.2	Olovligt bortförda och kvarhållna barn i utlandet.....	65
4.3.3	Adoptionsfrågor m.m.....	66
4.3.4	Säkerhet och skadeförebyggande arbete i barns och ungas miljö	70
4.4	Barnets rätt till hälsa	72
4.4.1	Hälsofrämjande levnadsvanor samt sjukdomsförebyggande arbete bland barn och unga.....	73
4.4.2	Barns och ungas psykiska och fysiska hälsa	77

4.5	Barnets rätt till utbildning	80	Skr. 2005/06:206
4.5.1	Barn- och ungdomsutbildning	80	
4.6	Barnets rätt till inflytande och delaktighet.....	95	
4.6.1	Insatser för att öka barns och ungas aktiva deltagande i samhällslivet.....	95	
4.6.2	Barn och unga som kunskapskällor om sin egen situation	98	
4.6.3	Barns och ungas tillgång till information samt delaktighet i kulturlivet	99	
4.7	Barnets rätt till samhällets stöd och skydd.....	102	
4.7.1	Barn inom socialtjänsten.....	102	
4.7.2	Barn som har bevittnat eller utsatts för brott.....	105	
4.7.3	Unga lagöverträdare.....	109	
4.7.4	Barn i asylprocessen	110	
5	Barnets rättigheter på internationell nivå	113	
6	Redovisning av uppföljning av effekterna av lagen (2001:449) om omskärelse av pojkar	119	
Bilaga	Kommittén för barnets rättigheter – Sammanfattande slutsatser	123	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 maj 2006	134	

Regeringen lämnar regelbundet redovisningar till riksdagen om insatser och resultat av regeringens barnpolitik. Sedan riksdagens godkännande av strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige (prop. 1997/98:182, bet. 1998/99:SoU6, rskr. 1998/99:171) har regeringen lämnat följande skrivelser: skr. 1999/2000:137 Barn – här och nu, redogörelse för barnpolitiken i Sverige med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter, skr. 2001/02:166 Barnpolitiken – arbetet med strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter samt skr. 2003/04:47 Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter. Regeringen har även lämnat två skrivelser med redovisning av regeringens insatser för barn och unga i statsbudgeten för åren 2004 samt 2005 (skr. 2003/04:143 samt skr. 2004/05:93) till riksdagen.

Denna skrivelse tar huvudsakligen sin utgångspunkt i den utveckling som har skett under de senaste två åren, med fokus på aktuella, pågående initiativ och åtgärder för barns och ungas rättigheter och intressen inom olika områden som rör deras liv. I förekommande fall går redovisningen något längre tillbaka för att tydliggöra ett sammanhang eller för att ge en fullständig bild av den utveckling som har ägt rum inom ett särskilt område.

Över femton år med barnkonventionen

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen om barnets rättigheter, barnkonventionen. Sverige ratificerade konventionen året därpå, i juni 1990, och strax därefter trädde konventionen i kraft. Barnkonventionen har således varit gällande i Sverige i över femton år.

Under dessa år har ett noggrant och systematiskt arbete bedrivits för att uppfylla konventionens krav på att vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns för barn i konventionen. Under 1990-talet beslutade regeringen i två omgångar att avsätta sammanlagt 50 miljoner kronor ur Allmänna arvsfonden för att sprida kunskap om barnkonventionen. Arbetet med kunskapsspridning har därefter fortsatt bl.a. genom förstärkta medel till Barnombudsmannen att genomföra utbildningsinsatser riktade mot berörda inom statliga myndigheter och i kommunala verksamheter. Barnombudsmannen har dessutom erhållit särskilda medel för att ta fram informationsmaterial som riktar sig till barn och unga i olika åldersgrupper. Beslutet att inrätta en Barnombudsman 1993, liksom de lagändringar, med både förstärkt mandat och förstärkta rättsliga befogenheter för Barnombudsmannen som trädde i kraft i juli 2002 har utgjort centrala åtgärder för att förstärka och driva på arbetet med att förverkliga barnkonventionen i Sverige.

År 1996 beslutade regeringen att tillsätta en parlamentarisk kommitté, Barnkommittén, med uppdrag att göra en bred översyn av hur svensk lagstiftning och praxis stämmer överens med barnkonventionens bestämmelser och intentioner. Barnkommittén kunde konstatera att vår lagstiftning i stort överensstämmer med de krav barnkonventionen ställer,

men att det krävs förstärkta och samordnade insatser för att omsätta dem i praktiken. Ett direkt resultat av kommitténs arbete utgjordes av det förslag till en nationell strategi för att förverkliga barnkonventionen (prop. 1997/98:182) som regeringen föreslog riksdagen 1998, och som en enig riksdag antog i mars 1999.

De insatser som utförs inom ramen för den nationella strategin syftar bl.a. till att skapa en medvetenhet om barnkonventionens krav och de metoder och arbetssätt som behövs för att omsätta den i praktiken. Huvudinriktningen i den nationella strategin ligger fast. Regeringen har emellertid i januari 2004 identifierat ett antal utvecklingsområden för det fortsatta strategiska arbetet (se närmare skrivelse 2003/04:47). Det handlar bl.a. om ökade kunskaper om barns och ungas situation genom förbättrad statistik och system för uppföljning av gjorda insatser för att uppfylla målet för barnpolitiken. Det handlar också om att erbjuda stöd och kunskapsutveckling till intresserade och berörda i form av en handbok för barnkonventionens genomförande och etablering av en verksamhet som kan erbjuda kunskaps- och metodutveckling i barnkonventionsrelaterade frågor. Den senaste femårsperioden har även inneburit en tydligare mål- och resultatstyrning av de statliga myndigheternas arbete med att utveckla ett systematiskt barnperspektiv i sina verksamheter, liksom ökade utbildnings- och stödinsatser riktade till kommuner och landsting. Samordningen av arbetet med barnkonventionsrelaterade frågor har också stärkts inom Regeringskansliet. I avsnitt 3 ges en närmare beskrivning av det strategiska arbete som bedrivs för att förverkliga barnkonventionen, insatser och resultat hittills, samt de åtgärder och initiativ som regeringen planerar, bl.a. i syfte att öka kunskapen och medvetenheten om barnkonventionen och verktygen för dess genomförande.

Ett av regeringens långsiktiga mål i arbetet med de mänskliga rättigheterna är att säkra full respekt för de mänskliga rättigheterna. I regeringens skrivelse (skr. 2005/06:95) *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009*, lyfts attitydpåverkande arbete och utbildningsinsatser fram som prioriterade åtgärder riktat till både allmänheten och den offentliga verksamheten. I detta arbete ingår även åtgärder för att höja medvetenheten och kunskapen om barnets rättigheter. Regeringen tillsatte i mars 2006 Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige vilken skall stödja arbetet med att säkerställa full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige (dir. 2006:27). Stödet kommer att erbjudas bl.a. statliga myndigheter, kommuner och landsting. Delegationen skall även samordna genomförandet av informationsinsatser som riktar sig till specifika målgrupper liksom till det svenska samhället i övrigt. Delegationen skall samråda och samverka med en rad aktörer.

Vidare lyfter regeringen i skrivelsen (skr. 2005/06:175) *Redovisning av medel från Allmänna arvsfonden under budgetåret 2005* fram barnkonventionen som ett prioriterat område och det anges att projekt som syftar till att göra barnkonventionen känd och tillämpad bör ges fortsatt prioritet.

Det bedrivs också ett fortlöpande arbete med att justera och förtydliga lagstiftningen så att barnkonventionen och dess intentioner kommer till tydligare uttryck. De senaste åren har inneburit att barnperspektivet har stärkts inom en mängd områden som är centrala för barn och unga. Som exempel kan nämnas att barnperspektivet har stärkts i socialtjänstlagen,

lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, utlänningslagen och föräldrabalken. Ett flertal lagändringar inom såväl det straff- som processrättsliga området har också införts som syftar till att stärka stödet till och skyddet för barn och unga som antingen har utsatts för brott eller själva är unga förövare. Vidare har skyddet stärkts för internationellt adopterade barn. Ett flertal utredningar har också haft i uppdrag att beakta och förstärka barnperspektivet i olika avseenden, däribland färdtjänstutredningen, översynen av plan- och bygglagstiftningen, kommittén mot barnmisshandel, den sociala barn- och ungdomsvårdskommittén samt utredningen om vräkning och hemlöshet bland barnfamiljer. Arbetet med att fortlöpande uppmärksamma och justera lagstiftningen utifrån barnkonventionens krav fortgår.

Utöver de strategiska insatserna som ständigt måste bedrivas för att öka och bibehålla kunskapen om barnkonventionen bland berörda beslutsfattare, verksamhetsföreträdare och yrkesgrupper, prioriterar regeringen insatser som syftar till att förbättra barnfamiljernas ekonomi och att förbättra stödet till föräldrar, liksom insatser för att stärka barns och elevers rätt och kvaliteten inom förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen. Arbetet med att uppmärksamma och förbättra stödet till och rättigheterna för barn som befinner sig i utsatta situationer fortgår och intensifieras, bl.a. inom ramen för den sociala barn- och ungdomsvården, rättsväsendet och asylprocessen. Särskild uppmärksamhet ägnas den psykiska ohälsan hos barn och unga, och särskilt vikten av förebyggande insatser. Därtill kommer insatser som behövs för att främja goda och hälsofrämjande levnadsvanor hos såväl flickor som pojkar. Åtgärder som möjliggör för barn och unga att komma till tals och mötas av hänsyn och respekt för sina åsikter behöver vidareutvecklas. Allt detta kräver en välfärdspolitik som kommer alla till del på jämlika villkor, en aktiv politik mot intolerans, diskriminering och segregation, en rättvis resursfördelning till verksamheter som kommer såväl flickor som pojkar till del och som också innefattar stöd till de barn och unga som av olika anledningar behöver mer stöd än andra barn. Sammantaget krävs att barn och unga ses som fullvärdiga samhällsmedlemmar som utgör en värdefull resurs som bör tas tillvara i utformningen av ett samhälle som skall vara ett Sverige med och för barn.

2 Allmänna utgångspunkter

2.1 Barnpolitikens mål

Målet för barnpolitiken är att: ”Barn och unga skall respekteras, ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande.” Målformuleringen utgår från konventionen om barnets rättigheter, barnkonventionen, och avsikten är att den skall spegla det budskap som sammantaget ges i konventionen. Varje flicka och pojke upp till 18 år omfattas av denna målformulering.

Utifrån de grundläggande principerna i barnkonventionen är inriktningen på barnpolitiken att:

- inget barn får diskrimineras på grund av nationellt, etniskt eller socialt ursprung, kön, religion, funktionshinder eller liknande skäl,
- barnets bästa skall vara vägledande vid allt beslutsfattande och vid alla åtgärder som rör barn och unga,
- barn och unga skall tillåtas att utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar,
- barn och unga skall ges möjlighet att framföra och få respekt för sina åsikter i frågor som berör dem.

Barnpolitiken är sektorsövergripande. Insatser för barn och unga beslutas och genomförs inom en mängd politikområden och dessa insatser bidrar till att uppfylla målet för barnpolitiken.

Barnpolitiken har till uppgift att på ett övergripande strategiskt plan initiera, driva på och samordna insatser för barns och ungas rättigheter med målsättningen att barnkonventionen, dess anda och intentioner skall genomsyra alla delar av regeringens politik och alla samhällsverksamheter som rör barn och unga. Det är alltså inget egentligt sakpolitiskt politikområde, även om det finns vissa sakfrågor inom barnpolitiken, så som internationella adoptionsfrågor.

Barnpolitiken har särskilda beröringspunkter med ungdomspolitik, i och med att målgrupperna för politikområdena till viss del sammanfaller. Barnkonventionen utgör en väsentlig grund även för den nationella ungdomspolitik, som i huvudsak rör ungdomar mellan 13 och 25 år.

2.1.1 Ett system för uppföljning av barnpolitiken

För att kunna mäta effekterna av gjorda insatser och följa utvecklingen av barnpolitiken är det viktigt att det finns system för uppföljning. I skrivelsen (skr. 2003/04:47) *Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter* aviserade regeringen sin avsikt att ta fram ett sådant system. Genom ett regeringsbeslut i april 2005 tillsattes en arbetsgrupp med uppdraget att utveckla indikatorer för att mäta och följa upp insatser inom barnpolitiken. Arbetsgruppen består av experter från Justitie-, Social-, Finans-, Utbildnings- och kulturdepartementet samt från Statistiska Centralbyrån, Statens folkhälsoinstitut, Skolverket, Socialstyrelsen, Barnombudsmannen, Ungdomsstyrelsen samt Sveriges Kommuner och Landsting. Arbetsgruppen har nyligen lämnat en delrapport med ett förslag till uppföljningssystem (Ds 2005:59), som ligger till grund för det fortsatta arbetet.

Som tidigare nämnts, utförs insatser för barn och för att förverkliga deras rättigheter inom en mängd olika politikområden. Arbetsgruppen har därför valt att utgå från en struktur där målet för barnpolitiken har brutits ned i sex horisontella målområden, som var för sig bidrar till måluppfyllelsen. Dessa målområden används även i denna skrivelse för att redovisa olika insatser som bidrar till att uppfylla målet för barnpolitiken.

De sex målområdena är:

1. Barnets rätt till en god levnadsstandard.
2. Barnets rätt till bästa möjliga hälsa.
3. Barnets rätt till en god utbildning.
4. Barnets rätt till en trygg uppväxt.
5. Barnets rätt till delaktighet i samhället.
6. Barnets rätt till samhällets stöd och skydd.

Utifrån dessa målområden har ett antal delområden identifierats, inom vilka arbetsgruppen har föreslagit en eller flera indikatorer. Arbetsgruppen konstaterar att indikatorer kan utgöra viktiga verktyg i bland annat politiska beslutsprocesser. Dels är det med hjälp av olika indikatorer möjligt att beskriva ett läge eller en utveckling, dels möjliggör indikatorer kvantifiering av politiska mål. Den kanske viktigaste uppgiften är att indikatorer kan vara centrala när man skall utvärdera resultat i relation till de uppsatta målen. Utöver detta möjliggör indikatorer s.k. benchmarking i form av exempelvis goda exempel på regional, nationell och internationell nivå.

Vid en uppföljning av barnpolitikens mål behövs information från ett stort antal verksamheter eller områden i vilka barn och unga befinner sig. Frågan om indikatorer för barnpolitiken kan därför direkt kopplas till barns och ungas levnadsförhållanden och tillgången till data. När man vill följa upp barnpolitiken mer kontinuerligt måste dessutom en avvägning göras mellan å ena sidan det faktum att det är i stort sett omöjligt att sammanfatta förhållanden för barn och unga i ett fåtal övergripande indikatorer och å andra sidan de krav som måste ställas på indikatorer för att de skall fungera som verktyg vid uppföljning av politiken. I detta sammanhang är det viktigt att barnpolitiken och ungdomspolitiken samverkar i syfte att uppnå effektivitet i såväl resursanvändning som resultat.

Arbetsgruppen skall redovisa sitt arbete i december 2006.

2.2 Konventionen om barnets rättigheter

Sverige ratificerade konventionen om barnets rättigheter, barnkonventionen, efter ett beslut i riksdagen den 21 juni 1990 utan att reservera sig på någon punkt (prop. 1989/90:107, bet. 1989/90:SoU28). Genom detta har Sverige förbundit sig att följa konventionens bestämmelser.

Barnkonventionen innehåller olika slag av rättigheter, dels medborgerliga och politiska rättigheter, dels ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Konventionen tar också hänsyn till barnets utsatthet och sårbarhet, vilket kommer till uttryck i de rättigheter som syftar till att ge barnet skydd mot övergrepp och utnyttjande.

I artikel 1 i konventionen slås fast att med barn avses varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller för barnet. Det hindrar inte att konventionen i sina olika artiklar beaktar att barn med stigande ålder och mognad ges ökande självständighet.

Barnkonventionen innehåller fyra grundläggande principer som skall vara styrande för tolkningen av övriga artiklar, men som också har en självständig betydelse. Det är principen om icke-diskriminering, principen om barnets bästa, principen om rätten till liv och utveckling samt principen om rätten att få komma till tals och bli respekterad.

Barnkonventionen kan sammantaget sägas ge uttryck för att barn skall respekteras och att barndomen är värdefull och därför skall värnas.

Folkrättsligt är det Sverige som stat som är ansvarigt för åtagandena enligt barnkonventionen. Sverige företräds i det fallet av regeringen. Det är regeringen som får stå till svars för eventuella tillkortakommanden. Sverige har också förbundit sig att ha system som garanterar att alla offentliga myndigheter och andra organ inom sina respektive ansvarsområden fullföljer de förpliktelser som staten Sverige har iklätt sig genom att ansluta sig till konventionen.

De flesta verksamheter som direkt rör barn och unga är i första hand ett ansvar för kommuner och landsting. Den kommunala självstyrelsen innebär att regeringens styrmedel främst är lagstiftning inom de specialreglerade områdena, fördelning av statsbidrag och stimulansbidrag. Men även policyskapande åtgärder, metodutveckling, tillhandahållande av kunskap och kompetensutveckling är viktiga indirekta styrmedel för regeringen.

De aktörer som är centrala för genomförandet av konventionen är i första hand riksdagen, regeringen, förvaltningsmyndigheterna, kommunerna och landstingen. Även domstolarna har en viktig roll i förverkligandet av barnkonventionen, eftersom de skall tolka de olika lagbestämmelser som har tillkommit eller ändrats som en följd av att barnkonventionen har införlivats i svensk rätt.

2.2.1 De fakultativa protokollen till konventionen om barnets rättigheter

I syfte att förstärka och fördjupa åtagandena i barnkonventionen och bestämmelserna i denna har det utarbetats två fakultativa protokoll till konventionen. Med termen fakultativ avses att protokollen kan tillträdas även av stater som inte har tillträtt barnkonventionen. Det ena protokollet handlar om barn i väpnade konflikter och det andra om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. Båda protokollen antogs av FN:s generalförsamling den 25 maj 2000.

Barn i väpnade konflikter

Det fakultativa protokollet till konventionen om barnets rättigheter om barns inblandning i väpnade konflikter förändrar åldersgränsen för rekrytering och deltagande i fientligheter som medlem i staternas väpnade styrkor. Syftet med protokollet är att höja åldersgränsen för deltagande i väpnade konflikter från 15 år till 18 år. Sverige har varit en av de stater som gått i bräschen för en rak 18-årsgräns, dvs. 18 år skall gälla för såväl deltagande i fientligheter som alla typer av rekrytering (se prop. 2001/02:178). Sverige ratificerade protokollet den 20 februari 2003. Fram till den 26 januari i år hade 104 stater anslutit sig till protokollet. Den första rapporten om hur Sverige har implementerat protokollet har överlämnats till FN:s barnrättskommitté i mars i år.

Det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi har tillkommit för att tydliggöra och utöka kraven på staterna att vidta åtgärder för att garantera att flickor och pojkar skyddas mot försäljning, prostitution och mot att utnyttjas för framställning av barnpornografi. Protokollet undertecknades av Sveriges utrikesminister den 8 september 2000.

I proposition (prop. 2005/06:68) föreslår regeringen att riksdagen skall godkänna protokollet. Regeringen gör vidare bedömningen att vissa lagändringar måste göras för att Sverige skall kunna ratificera protokollet. Det handlar om att införa ett nytt brott i brottsbalken som kriminaliserar otillbörligt utverkande av samtycke eller tillstånd till adoption av barn. Riksdagen har bifallit regeringens förslag till beslut (bet. 2005/06:JuU20, rskr. 2005/06:194). Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2006.

2.2.2 Sammanfattande slutsatser från kommittén för barnets rättigheter

Enligt artikel 44.1 i barnkonventionen skall staterna periodiskt rapportera till kommittén för barnets rättigheter, Barnrättskommittén, sina åtgärder och framsteg i arbetet med att genomföra konventionen. Sverige lämnade under 2002 sin tredje rapport till Barnrättskommittén (CRC/C/125/Tillägg 1), vilken behandlades i januari 2005 vid ett offentligt möte i Genève mellan kommitténs medlemmar och en delegation för den svenska regeringen.

Kommittén framförde vid mötet att den uppskattar Sveriges arbete med att förverkliga barnkonventionen, som tjänar som ett mycket gott exempel för andra länder i världen. Det finns dock enligt kommittén situationer och grupper av barn som bör uppmärksammas särskilt i det fortsatta arbetet att förverkliga barnkonventionen.

Nedan följer en sammanställning av kommitténs rekommendationer samt de åtgärder som regeringen har vidtagit eller avser att vidta med anledning av dessa. Inom parentes anges det nummer på rekommendationen som finns i det officiella dokumentet från Barnrättskommittén (CRC/C/15/Tillägg 248). Barnrättskommitténs sammanfattande slutsatser finns i sin helhet i svensk översättning som *bilaga 1* till denna skrivelse.

1 (7). Kommittén rekommenderar:

a) att konventionsstaten överväger att ge Barnombudsmannen behörighet att utreda individuella klagomål;

b) att Barnombudsmannens årliga rapport presenteras för riksdagen tillsammans med information om de åtgärder som regeringen har för avsikt att vidta för att genomföra Barnombudsmannens rekommendationer.

Regeringen anser att en utvidgning av Barnombudsmannens mandat inte är nödvändig. Bland annat det befintliga ombudsmannasystemet täcker väl behovet av instanser som kan ta emot och utreda klagomål från barn eller deras vårdnadshavare när enskilda barn diskrimineras eller på annat sätt inte upplever sig få sina specifika rättigheter tillgodosedda. Det finns enligt regeringens mening ingen anledning att frångå den bedömning av Barnombudsmannens roll och uppgifter som gjordes i den av

riksdagen beslutade propositionen om en förstärkt Barnombudsman (prop. 2001/02:96, bet. 2001/02:SoU17, rskr. 2001/02:228).

Barnombudsmannens årliga rapport är ställd till regeringen. Den hanteringsordning som kommittén rekommenderar ligger inte i linje med vad som är brukligt i regeringens eller myndigheters kommunikation med riksdagen. Rapporterna innehåller därutöver inte den sortens förslag som går att ta ställning till utan ett djupare beredningsunderlag.

2 (9). Kommittén rekommenderar att det skapas en permanent struktur omfattande såväl enskilda organisationer som relevanta departement, landsting och kommuner för samordning på alla nivåer av alla aktörers åtgärder för genomförandet av konventionen och av dessa sammanfattande slutsatser.

Den struktur som kommittén rekommenderar är främmande för svenska förhållanden och den rådande förvaltningsstrukturen. Det är dessutom orealistiskt att etablera en struktur som grupperar så pass många och olika myndigheter och enskilda organisationer, vilket i nuläget skulle innefatta nio departement, som i sin tur samlar närmare 50 politikområden, hundratals myndigheter, 290 kommuner, 20 landsting samt ca 45 frivilligorganisationer.

Regeringen är dock medveten om behovet av en kontinuerlig och koordinerad dialog med de enskilda organisationerna. Därför har regeringen i juni 2005 beslutat att inrätta *Barnrättsforum*, en plattform för strukturerad dialog mellan regeringen och de enskilda organisationerna som arbetar med och för barn. Barnrättsforum består av socialministern som ordförande, fem statssekreterare med ansvar för relevanta politikområden samt tio representanter från enskilda organisationer. Hittills har två sammankomster ägt rum och avsikten är att Barnrättsforum skall träffas två till tre gånger om året.

Den koordinerade dialogen med landstingen och kommunerna sker genom Regeringskansliets deltagande i de olika nätverk som redan finns, exempelvis landstingens nätverk för barnkonventionen och det kommunala partnerskapet för barnkonventionens genomförande. Det sistnämnda partnerskapet har också fått ekonomiskt stöd från regeringen för sin verksamhet.

3 (11). Kommittén rekommenderar att regeringen etablerar ett samordnat synsätt mellan alla organ som samlar in statistik om barn och introducerar ett heltäckande system för statistikinsamling omfattande alla områden som täcks av konventionen. I synnerhet rekommenderar kommittén att statistik om barn:

a) med funktionshinder samlas in och sorteras efter typ av funktionshinder;

b) som utsätts för övergrepp separeras från motsvarande uppgifter om vuxna;

c) som utsätts för sexuell exploatering är mer precis.

Regeringen instämmer i att det finns vissa brister och luckor när det gäller statistik om barn och unga. Däremot är det inte säkert att det är just dessa områden som är mest angelägna, om ens möjliga, att utveckla statistiken kring. Barnstatistiken skall givetvis utvecklas för att stödja de offentliga insatserna för att förbättra flickors och pojkars livsvillkor. Inom Regeringskansliet pågår därför ett arbete med att ta fram mål och

indikatorer för i princip alla områden som täcks av barnkonventionen (se närmare avsnitt 2.1.1, ovan).

När det gäller barn med funktionshinder kan nämnas att regeringen genom en förordningsändring har utvidgat möjligheterna för Socialstyrelsen att samla in individbaserad statistik för insatser enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade. Den individbaserade statistiken ger mer och säkrare information om t.ex. i vilken omfattning en enskild person får stöd och i vilken utsträckning stöd ges enligt olika lagrum. Redan i dag är statistiken uppdelad utifrån ålder. Att dessutom bryta ner data i förhållande till typ av funktionshinder riskerar emellertid att kränka den enskildes integritet.

4 (13). Kommittén uppmantrar konventionsstaten att fortsätta sina ansträngningar för att erbjuda adekvat och systematisk utbildning samt beroende på behovet öka uppmärksamheten på barnets rättigheter både bland barn och bland yrkesgrupper som arbetar med och för barn. Detta gäller i synnerhet för yrkesgrupper som arbetar inom polisväsendet samt för riksdagsledamöter, domare, advokater, personalen inom hälso- och sjukvården, lärare, skoladministratörer och andra relevanta yrkesgrupper.

Kompetensutveckling i barnets rättigheter för relevanta yrkesgrupper är en viktig del i det strategiska arbetet med att genomföra konventionen, och lyfts också fram särskilt i den nationella strategin för att förverkliga barnkonventionen (jfr prop. 1997/98:182 samt skr. 2003/04:47). Barnombudsmannens utbildningsinsatser för bl.a. beslutsfattare på olika nivåer i samhället utgör en central del i det strategiska barnkonventionsarbetet (se avsnitt 3.2.1). Det pågående arbetet med att etablera en verksamhet för kunskaps- och metodutveckling i barnkonventionsrelaterade frågor och arbetet med att ta fram en handbok om tillämpningen av barnkonventionen i Sverige (se närmare avsnitt 3.2.8) syftar dessutom till att förbättra förutsättningarna för en permanent kompetensutveckling av de yrkesgrupper som arbetar med eller för barn.

Barnombudsmannen har på regeringens utarbetat ett informations- och utbildningspaket om barnets rättigheter som kan användas av lärare och andra vuxna i arbetet med att informera barn i olika åldersgrupper om deras egna rättigheter enligt barnkonventionen (se närmare avsnitt 3.2.8).

Barnkonventionen är dessutom ett stående inslag i Domstolsverkets seminarier för ordinarie domare vid allmän domstol och allmän förvaltningsdomstol. Också den obligatoriska utbildningen för nyutnämnda ordinarie och icke-ordinarie domare innehåller inslag om barnets ställning i rättsprocessen. Bland annat ingår här ett särskilt avsnitt om barnkonventionen. I Åklagarmyndighetens grundutbildning ingår ämnet övergrepp mot barn och frågan om barnkonventionen tas upp som en integrerad del.

Även hälso- och sjukvårdspersonalen behöver självfallet ökade kunskaper om barnets rättigheter och om barnkonventionen. Socialdepartementet anordnade därför i april 2005 i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting och Socialstyrelsen den nationella konferensen *Mötet med barnet*. Konferensen var ett forum för erfarenhetsutbyte om barnkompetensen inom hälso- och sjukvården, om organisatoriska strukturer som möter de krav som ställs på området samt om samverkan mellan

landsting och kommun. Goda exempel på arbetet med och samverkan kring barn och deras rättigheter var huvudfrågan under konferensen. Skriften som dokumenterade konferensen sprids nu kostnadsfritt till alla berörda inom hälso- och sjukvården.

I polisens grundutbildning ingår utbildning rörande familjevåld och barnkonventionen ingår som en integrerad del i denna. För utredare som skall arbeta med utredningar rörande våld mot barn erbjuder Polishögskolan vidareutbildning.

Samtliga lärosäten för högre utbildning har i regleringsbrev haft i uppdrag att redogöra för sitt arbete med att införliva kunskap om barnkonventionen i utbildningar där sådan kunskap bedöms betydelsefull (se närmare avsnitt 3.2.5).

Även flera andra berörda myndigheter har genomfört utbildningar och informationsinsatser om barnkonventionen, t.ex. Socialstyrelsen, Statens folkhälsoinstitut och Statens institutionsstyrelse.

5 (15). Kommittén rekommenderar att samarbetet med frivilligorganisationer systematiseras och struktureras.

Etableringen under 2005 av Barnrättsforum (se ovan under punkt 2) syftar till att systematisera och strukturera kontakterna med de enskilda organisationerna. Regeringen initierar dessutom i olika sammanhang möten med organisationer som arbetar för barnets rättigheter.

6 (17). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten fortsätter och stärker sin ledande roll i de internationella utvecklings-samarbetsprojekt som riktar sig till barn, bland annat genom att i sitt bilaterala samarbete med utvecklingsländer uppmärksamma kommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer för respektive land och stödja genomförandet av dessa.

Integrering av ett barnrättsperspektiv i Sveriges internationella utvecklings-samarbete är en prioriterad fråga. Sveriges landstrategier och regionstrategier omformuleras kontinuerligt. Under de närmaste åren kommer ett antal samarbetsstrategier (dvs. land- och regionstrategier) att uppdateras. I detta arbete kommer frågan om att integrera ett systematiskt barnrättsperspektiv ägnas särskild uppmärksamhet.

Bland de sektorsstöd/-insatser som kommer att fortgå under de närmaste åren kan nämnas Sidas insatser inom utbildningssektorn samt insatserna för att stödja barn utsatta för sexuell exploatering och handel med barn, barn som drabbas av hiv/aids, barn drabbade av krig och konflikt, barn med funktionshinder och barn på institution.

Sida har också i regleringsbrevet för 2005 haft i uppdrag att redovisa vilka effekter anläggandet av ett barnrättsperspektiv har fått i verksamheten.

7 (19). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten förstärker sina åtgärder för att bekämpa rasism och främlingsfientlighet, inklusive inom utbildningen.

I regeringens skrivelse (skr. 2005/06:95) *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009* ingår flera åtgärder som förstärker kampen mot rasism och främlingsfientlighet.

Lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever trädde i kraft den 1 april 2006 och har till ändamål att främja barns och elevers lika rättigheter samt att motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan

trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Därutöver avses lagen motverka annan kränkande behandling som inte direkt kan hänföras till dessa diskrimineringsgrunder.

Därtill skall Statens skolverk genomföra informationsinsatser om den nya lagen i samverkan med jämställdhets-, diskriminerings- och handikappombudsmannen samt ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning. Statens skolverk har också fått i uppdrag att se över ett urval av läroböcker och då särskilt uppmärksamma eventuella uttryck för diskriminering eller andra former av kränkningar.

Forum för levande historia arbetar med frågor som rör demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen. Genom förmedling och kunskapsuppbyggnad skall verksamheten med stöd i forskning bedrivas i form av kulturverksamhet, seminarier, föreläsningar och debatt m.m. I slutet av 2004 presenterade Forum för levande historia och Brottsförebyggande rådet *Intoleransrapporten*, en kartläggning av 10 600 ungdomars inställning till antisemitism, islamofobi, homofobi och invandrarfientlighet. Det var första gången en så omfattande undersökning genomfördes i Sverige och första gången elevers attityder till muslimer kartlades. Materialet har spridits via Internet, på flera olika språk och i lättläst version för att nå ut till en bred publik. Även studie- och lärarmaterial att arbeta med i klassrummet finns tillgängligt. Lärarseminarier, debatter och seminarier riktade till allmänhet, ungdomar, lärare och beslutsfattare har genomförts. Programverksamhet, samtal och diskussioner, med inriktning på antisemitism, islamofobi och homofobi pågår kontinuerligt i myndighetens regi. Samtidigt arbetar myndigheten även med fördjupningsstudier som rör de olika frågeställningar som anknyter till rapporten.

8 (22). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten vidtar lämpliga och effektiva åtgärder för att säkerställa att principen om barnets bästa utgör grunden i handläggningen och besluten som gäller barn i asylärenden, bland annat genom ändringar i Migrationsverkets riktlinjer och förfaranden.

Utgångspunkten i den svenska asylprocessen är att de barn som kommer till Sverige för att söka asyl skall mötas av ett humant och rättssäkert asylsystem och de skall få sin ansökan prövad i en process där deras röst hörs och där hänsyn tas till deras behov. De som behöver skydd skall få en fristad i Sverige. Det är lika viktigt som att de barn som inte har behov av skydd, eller inte har andra skäl att stanna i Sverige, skall få möjlighet att återvända till sina hemländer på ett värdigt sätt.

Enligt den s.k. portalbestämmelsen i 1 kap. 10 § utlänningslagen (2005:716) om barnets bästa gäller att i fall som rör ett barn, skall särskilt beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver. Prövningen av barnets bästa kan dock inte ges så långtgående innebörd i förhållande till utlänningslagstiftningen att enbart egenskapen av att vara barn utgör ett eget kriterium för uppehållstillstånd. Portalparagrafens bestämmelse om barnets bästa kan inte ges en sådan långtgående tolkning att uppehållstillstånd skall beviljas barn enbart för att de får bättre utbildnings-, rehabiliterings- och vårdmöjligheter i Sverige jämfört med i hemlandet. En sådan tolkning skulle strida mot de av riksdagen fastställda målen för migrationspolitiken. Det är inte heller möjligt att ställa upp en generell regel för hur allvarlig t.ex. en

sjukdom måste vara för att tillstånd skall beviljas. En sådan regel skulle kunna strida emot omtanken om barnets bästa. Varje barn måste, och har rätt till att bedömas individuellt. En avvägning mellan olika intressen måste alltid göras i det enskilda ärendet för varje barn som berörs av beslutet.

I regeringens strävan att få till stånd en så effektiv och rättssäker handläggning som möjligt hos Migrationsverket, fick verket den 15 januari 2004 i uppdrag att utveckla arbetet inom ett antal områden. I uppdraget anges bl.a. att den utbildning i barnfrågor som pågick under 2003 skall fortsätta så att särskild barnkompetens skall finnas på samtliga enheter som utreder barns asylärenden före den 1 juli 2005. Migrationsverket skall också vidta åtgärder för att säkerställa att barn kommer till tals och att deras situation redovisas i ärendena. Om det inte är möjligt att höra barnet direkt skall barnets situation klarläggas genom barnfokuserade föräldrasamtal.

Migrationsverket har även utarbetat en samtals- eller intervjuguide som används vid samtal med barn i utlänningsärenden. Utbildningsprojektet som bedrevs under år 2003, i samarbete med Barnombudsmannen, och samtalsguiden finns beskrivna i projektets slutrapport *Migrationsverkets utredningssamtal med barn*. (Slutrapport från ett utbildningsprojekt delfinansierat av den Europeiska flyktingfonden, januari 2004).

I den nya utlänningslagen (2005:716) som trädde i kraft den 31 mars 2006 har bestämmelsen om att barn skall höras, om det inte är olämpligt, flyttats till lagens inledning, 1 kap. 11 § nya utlänningslagen, och därigenom understryks ytterligare vikten av att artikel 12 i barnkonventionen följs.

Migrationsverket har under 2005 utfärdat interna anvisningar för hanteringen av ärenden som omfattar barn – såväl inom prövnings- som mottagandeverksamheten. Av anvisningarna, som rör alla barn, framgår bl.a. att innan verkets anställda fattar beslut i ett asylärende skall de ta ställning till hur ett avvisningsbeslut skulle påverka barnets psykosociala utveckling. Ställningstagandet skall redovisas i beslutet. För att göra detta ställningstagande krävs barnfokuserade föräldrasamtal. Av anvisningarna framgår dessutom att den samtalsguide som utarbetats skall användas som stöd i alla samtal som rör utredningar med och om barn. En expertgrupp inom Migrationsverket har genomfört och kommer att genomföra uppföljningar för att säkerställa att anvisningarna fått önskat genomslag.

Migrationsverket har under 2005 genomfört utbildningen *Att samtala med barn – implementering av en metod och en manual*. Effekterna av utbildningen har enligt de enkäter som genomförts blivit att handläggarna ställer fler öppna och uppföljande frågor än förut. Samtliga enheter med asylprövning har minst en handläggare/beslutsfattare som har fått utbildning i att utreda barn. Migrationsverkets intervjuguide har under 2005 spritts ytterligare, framför allt tack vare interna utbildningar.

Migrationsverket har under 2005 gjort en utvärdering som tyder på att de flesta barnen fått möjlighet att komma till tals inför Migrationsverket eller att orsaker till att vissa barn inte hörts av Migrationsverket väl dokumenterats. Rädda Barnen har under 2005 följt upp en utvärdering som organisationen gjorde 2003. Jämfört med den första studien tyder

2005 års studie på att Migrationsverket nu hör barn oftare än tidigare. Som ett resultat av de två utvärderingarna tillsatte Migrationsverket en expertgrupp som bl.a. skall ta fram ett förslag till ny handbokstext, överväga om ytterligare riktlinjer behövs och ta fram en plan för att säkerställa att arbetsmetodiken för att höra barn införs i verksamheten. Arbetsgruppen skall redovisa sitt arbete i början av 2006.

Under 2005 har Migrationsverket tagit kontakt med Barnombudsmannen för att diskutera hur Migrationsverket på bästa sätt kan utveckla en metod för barnkonsekvensanalyser. Migrationsverket avser att under 2006 mer metodiskt tillämpa sådana analyser i sitt arbete. Arbetet med barnkonsekvensanalyser befinner sig i ett startskede och kommer under 2006 intensifieras. För att betona vikten av att Migrationsverket alltid skall utreda och bedöma barns egna asylskäl samt redovisa asylskälen i besluten har regeringen fört in detta i myndighetens regleringsbrev för 2006. Detta gäller såväl ensamkommande barn som barn i familj. Migrationsverket skall redovisa hur arbetet med att använda barnkonsekvensanalyser fortskrider, i vilken omfattning och i vilka verksamheter dessa används samt möjliga utvecklingsområden. Migrationsverket skall vidare redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att höja kompetensen i utredningar rörande barn, samt hur utbildningen i att samtala med barn har genomförts. Verket skall också redovisa vilka effekter den samtalsguide som utarbetats har fått för asylsökande barns möjlighet att komma till tals. Dessutom skall verket redovisa vilka andra åtgärder som vidtagits för att säkerställa att barn kommer till tals och att barnets utsaga och situation redovisas i ärendet. Migrationsverket skall också redovisa åtgärder som har vidtagits för att beakta barnperspektivet såväl i mottagandet som i återvändandet.

Uppdateringen av Migrationsverkets handbok, något som barnrättskommittén också rekommenderar, pågår men är ännu inte klar.

Utlänningsnämnden, som den 31 mars 2006 ersattes av migrationsdomstolar, angav i sin interna handbok bl.a. att det skall redovisas på vilket sätt barnets bästa har vägts in i beslutet. Utlänningsnämnden bedrev utbildning för sina föredragande på området. Utlänningsnämnden utsåg tre föredraganden som hade särskilt ansvar för barnkonventionen och dess tillämpning. Dessa så kallade barnansvariga bevakade, i samråd med stabsenheten, tillämpningen av barnkonventionen och den särskilda bestämmelsen i utlänningslagen om barnets bästa.

Alla föredragande och domare vid Migrationsdomstolarna kommer att genomgå utbildning om barnfrågor i migrationsmål ur ett juridiskt, beteendevetenskapligt och barnpsykiatriskt perspektiv. Kursen syftar till att belysa de särskilda krav som beaktandet av barnets bästa i migrationsärenden ställer på rättstillämpningen. Särskilt beaktas behoven av samverkan mellan disciplinerna juridik, medicin och beteendevetenskap som tolkningen av barnets bästa medför.

I regleringsbrevet för 2006 har Domstolsverket och övriga myndigheter inom domstolsväsendet fått i uppdrag att återrapportera de åtgärder som vidtagits för att tillgodose barns behov i domstolsprocessen utifrån de krav som anges i FN:s konvention om barnets rättigheter. Utbildningsinsatser skall särskilt anges.

9 (24). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten:

a) garanterar att de administrativa liksom andra beslut som är relevanta för barnet innehåller information om hur barnets åsikter inhämtades, i vilken utsträckning barnets åsikter beaktades och varför;

b) överväger att ge lämplig assistans till barn i konfliktfyllda tvister om vårdnad och umgänge.

Det strategiska arbetet för att förverkliga barnkonventionen innefattar bl.a. åtgärder för att höja medvetenheten och öka kunskapen om tillvägagångssätt och metoder för att låta barn komma till tals i beslut som rör dem. Det strategiska arbete som bedrivs av bl.a. Barnombudsmannen och genom regeringens mål- och resultatstyrning av myndigheterna beskrivs närmare i avsnitt 3.

Under punkten 8 beskrivs också det utvecklingsarbete som pågår inom Migrationsverket för att stärka asylsökande barns möjlighet att komma till tals.

Både socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga innehåller bestämmelser som reglerar barns och ungas rätt att komma till tals i ärenden som rör dem. Det handlar inte bara om ärenden inom den sociala barn- och ungdomsvården och familjerätten utan också om ärenden om ekonomiskt bistånd och om vuxna missbrukare. Inom den sociala barn- och ungdomsvården har det, enligt tillsynsrapporter från Socialstyrelsen, blivit allt vanligare att barn kommer till tals och att deras åsikter dokumenteras. Hur väl det fungerar varierar dock mellan kommunerna – i vissa kommuner fungerar det väl medan det fortfarande finns brister i många kommuner. Frågan uppmärksammas regelmässigt i länsstyrelsernas tillsyn av den sociala barn- och ungdomsvården. Socialstyrelsen har gett ut kunskapsöversikten *Samtal med barn inom socialtjänsten* (2004) i syfte att underlätta för personalen inom socialtjänsten att samtala med barn.

Barnens situation skall uppmärksammas även vid handläggning av ärenden om ekonomiskt bistånd. Det har blivit allt vanligare att socialtjänsten i beslut om ekonomiskt bistånd tar hänsyn till att det finns barn i en familj. Socialstyrelsen har gett ut handboken *Ekonomiskt bistånd* (2003) som stöd för rättstillämpning och handläggning. Där betonas vikten av att socialtjänsten dokumenterar hur barnets intressen beaktats, vilka överväganden som gjorts och hur detta påverkar beslutet, oavsett om bedömningen resulterar i att ekonomiskt bistånd beviljas eller inte. Socialstyrelsen hade i regleringsbrevet för 2005 ett återrapporteringskrav om effekterna av handboken samt en redovisning av hur barnperspektivet beaktas i handläggningen. Länsstyrelserna konstaterar i sin tillsyn 2004 att barnperspektivet generellt sett beaktas allt bättre när det gäller ekonomiskt bistånd. I redovisningen av uppdraget framgår att bedömningen av de ekonomiska behoven många gånger är schabloniserad och att det kan vara svårt att få bistånd utöver försörjningsstöd. Handboken används i stor utsträckning i kommunerna varför Socialstyrelsen konstaterar att den generellt sett har påverkat handläggningen av ekonomiskt bistånd, men att det inte går att uttala sig om hur denna påverkan ser ut i detalj.

I en proposition (prop. 2005/06:99) som beslutades i mars 2006 har regeringen föreslagit ändringar i föräldrabalkens bestämmelser om vård-

nad, boende och umgänge. Förslagen syftar till att förstärka barnperspektivet. Se närmare under avsnitt 4.3.1.

10 (26). Kommittén rekommenderar konventionsstaten att vidta alla nödvändiga åtgärder, inklusive att införa lämplig lagstiftning, att tillhandahålla föräldrautbildning och att öka medvetenheten hos barn för att effektivt skydda barn mot våldsskildringar på Internet, på TV och i datorspel, och mot barnpornografi samt uppmuntra internationellt samarbete i detta avseende.

Medierådet har regeringens uppdrag att arbeta med att minska riskerna för skadlig mediepåverkan på barn och unga. Uppdraget omfattar alla rörliga bildmedier, t.ex. TV, Internet och datorspel. På internetområdet har Medierådet under flera år deltagit i SAFT, ett europeiskt informations- och utbildningsprojekt för säkrare användning av Internet bland barn och ungdomar. Medierådet har för åren 2005 och 2006, tillsammans med Myndigheten för skolutveckling, beviljats EU-medel till ett nytt projekt som går under namnet ANSWER (Awareness Node Sweden/Sverige). Rådet avser också att delta i framtida EU-projekt. Det innebär att rådets verksamhet och europeiska och internationella samarbete kring säkrare användning av Internet kommer att förstärkas kraftigt under de närmaste åren.

Ett av Medierådets uppdrag är också att genom konstruktiva, kontinuerliga kontakter driva på branschens självreglering. Det gemensamma europeiska åldersmärkningssystemet PEGI (Pan European Game Information) lanserades i april 2003 av ISFE, den europeiska branschorganisationen för interaktiva spel. Av Sveriges återförsäljare har ca 90 procent anslutit sig till systemet genom branschföreningen MDTS (Multimedia, Dator- och TV-spel). Sverige ligger därmed längre fram än andra länder när det gäller samordningen av åldersgränser och försäljningsrutiner. Märkningen består av åldersrekommendationer i kombination med symboler som visar vilken typ av innehåll konsumenten kan mötas av när produkten används. Enligt MDTS informerar de stora butikskedjorna sina kunder både muntligen och skriftligen om åldersmärkningen.

11 (28). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten fortsätter att stärka åtgärderna för att förebygga och bekämpa illegala bortföranden och kvarhållande av barn i utlandet och för att lösa de pågående tvisterna i linje med principen om barnets bästa.

En ny förordning om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar (Bryssel II-förordningen) tillämpas inom den europeiska gemenskapen från och med den 1 mars 2005. Den nya Bryssel II-förordningen ger förbättrade möjligheter att verkställa avgöranden om vårdnad och umgänge över gränserna.

Sverige och övriga medlemsstater överväger också en anslutning till 1996 års Haagkonvention om behörighet, tillämplig lag, erkännande, verkställighet och samarbete i frågor om föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn. De förändringar som skulle följa av en sådan anslutning skulle ytterligare förbättra möjligheterna till gränsöverskridande verkställighet och samarbete i berörda frågor.

12 (30). Kommittén rekommenderar:

a) att konventionsstaten skall vidta förebyggande åtgärder speciellt riktade mot familjer med utländsk bakgrund, öka medveten-

heten inom socialtjänsten gällande kulturell bakgrund och invandrarstatus, så att stödinsatser kan sättas in innan omständigheterna i familjen gör omhändertagandet av barn oundvikligt;

b) att hanteringen av fall när barn omhändertas mot sin vilja tilldelas andra organ än Statens institutionsstyrelse, organ som också skall garantera vårdkvaliteten.

Socialtjänsten har ett ansvar för utsatta barn och skall se till att de och deras föräldrar får det stöd och den hjälp de behöver. Vid bedömningen av vilken insats som skall vidtas görs alltid en individuell bedömning då socialtjänsten utgår från behoven i det enskilda fallet. Detta gäller självfallet även insatser som riktas till personer med utländsk bakgrund.

Socialtjänstens personal behöver ha goda kunskaper om de problem och svårigheter som kan möta invandrare i Sverige. Många gånger handlar det om arbetslöshet och långvarigt socialbidragsberoende. Otillräcklig kännedom om samhället kan bidra till deras utsatthet.

För att motverka utanförskapet och bristande framtidstro krävs insatser inom olika områden, bland annat behövs förbättrade möjligheter att bli självförsörjande genom arbete.

Regeringen utarbetar nu en samlad strategi för att förbättra integrationen i samhället. Strategin omfattar åtgärder på fyra områden: nyanlända vuxna, barn och unga, sysselsättning och antidiskriminering.

Diskriminering på olika samhällsnivåer skall bekämpas så att ingen diskrimineras p.g.a. sin etniska bakgrund. I regeringens skrivelse (skr. 2005/06:95) *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009* aviseras att vissa myndigheter skall få i uppdrag att upprätta antidiskrimineringsstrategier. Två av de myndigheter som berörs är Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse.

Barnrättskommitténs rekommendation avseende Statens institutionsstyrelse (SiS) synes bygga på en missuppfattning om institutionsstyrelsens roll och befogenheter. Inget barn kan tas om hand för vård mot sin (eller föräldrarnas) vilja utan beslut i domstol, med undantag för omedelbara omhändertaganden som dock måste underställas domstol inom en vecka.

Statens institutionsstyrelse råder inte över vilka ungdomar som kommer till institutionerna; de kommer efter beslut av socialtjänsten. De ungdomar som vårdas skall ha en individuell vårdplan där hans/hennes särskilda behov tillgodoses. SiS använder sin personalrekrytering strategiskt i syfte att öka mångfaldskompetensen bland personalen. Under år 2006 planeras försöksverksamhet med brukarråd inom SiS:s ungdomsvård.

En särskild utredare har tillkallats för att bl.a. analysera de problem som i dag finns med att SiS har ansvaret för tillsynen över sina institutioner samt lämna förslag till hur tillsynen av verksamheten kan organiseras (dir. 2004:178). Uppdraget skall redovisas senast den 1 juli 2007.

13 (32). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten vidtar nödvändiga åtgärder för: att minska stressnivån för skolbarn och hjälpa dem med hantering av effekterna av stress; att förebygga självmord; att angripa problemen med bulimi och anorexi; att angripa problemen med övervikt och fetma samt för att stärka program för barns psykiska hälsa, såväl förebyggande som ingripande.

Bristen på tillfredsställande data över den psykiska hälsan/ohälsan bland barn och unga har uppmärksamats. Socialstyrelsen har redovisat uppdraget att föreslå hur en nationell uppföljning av den psykiska hälsan skulle kunna komma till stånd. Socialstyrelsen presenterade dessutom hösten 2004 nya riktlinjer för skolhälsovården, med fokus på psykisk ohälsa.

Staten har under åren 2002–2004 tillfört landstingen extra medel för utveckling av hälso- och sjukvården. I den satsningen prioriterades bl.a. tidigt stöd till unga med psykisk ohälsa. Även de extra medlen till personalförstärkning i förskolor och skolor har betydelse i detta sammanhang, eftersom de har medfört mer personal och mindre barngrupper.

I maj 2005 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att analysera ungdomars livssituation utifrån stress och dess konsekvenser för den psykiska hälsan. Syftet är att få en bild av vilka faktorer i ungdomars livsvillkor som kan ligga bakom ökningen av stress och stressrelaterade symptom. Utredningen skall redovisas senast den 15 augusti 2006.

Forskning om suicid och suicidprevention bedrivs bl.a. av Statens institut för psykosocial medicin (IPM) i samarbete med Stockholms läns landsting inom ramen för ett Nationellt centrum för suicidprevention och prevention av psykisk ohälsa (NASP). Under 2004 fick IPM ett extra resurstillskott på 500 000 kronor för att möjliggöra stärkta självmordspreventiva insatser i skolan.

Regeringen har gett Statens folkhälsoinstitut och Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram förslag på strategier och åtgärder till ett nationellt program för självmordsprevention. Syftet med programmet skall vara att bidra till ett minskat antal självmord och självmordsförsök i befolkningen. Uppdragen skall redovisas senast den 15 december 2006.

Skollagskommittén föreslog i sitt betänkande (SOU 2002:121) att skollagen bör ha en särskild reglering om elevhälsa som sträcker sig utöver reglering av skolhälsovård. I elevhälsan ingår omvårdnad samt medicinska, psykologiska, sociala och specialpedagogiska insatser. Kommittén föreslår att det för elevhälsans verksamhet skall finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevens behov kan tillgodoses. Regeringen avser att återkomma med förslag till en proposition om ny skollag under nästa mandatperiod.

Övervikt och fetma är ett snabbt ökande hälsoproblem i Sverige. På regeringens uppdrag har Statens folkhälsoinstitut och Livsmedelsverket under 2005 tagit fram ett underlag till en handlingsplan för goda matvanor och ökad fysisk aktivitet i befolkningen. Underlaget till handlingsplan innehåller flera förslag på insatser riktade till barn och unga, och är för närvarande under beredning i Regeringskansliet.

Statens folkhälsoinstitut skall enligt regleringsbrevet för 2006 påbörja utvecklingen av en strategi för hälsokommunikation, ökad fysisk aktivitet och förebyggande av övervikt. Strategin skall vara målgruppsanpassad, dvs. anpassas efter bland annat flickors och pojkars samt olika etniska gruppers villkor och förutsättningar.

14 (34). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten ökar ansträngningarna för att främja arbetet med ungdomars hälsa och stärka programmet för hälsoutbildning i skolan. Den rekommenderar också åtgärder, inklusive fördelning av mänskliga och ekono-

miska resurser, för utvärdering av hälsoutbildningsprogrammets effektivitet, i synnerhet angående reproduktiv hälsa, och för att utveckla konfidentiell ungdomsprofilerad rådgivning, vård och rehabilitering som är tillgänglig utan förälders medgivande, när detta är för barnets bästa. Kommittén rekommenderar även att konventionsstaten fortsätter sitt arbete mot användningen av tobak och droger samt mot missbruket av alkohol.

Det är viktigt att alla ungdomar har tillgång till en bra sexualupplysning, rådgivning och hälsovård när det gäller frågor som rör sexualitet och reproduktion. Framför allt är det viktigt att i högre grad involvera pojkar i det förebyggande arbetet. Pojkars situation behöver uppmärksammas mera, bland annat via ungdomsmottagningarna. Det pågår i dag ett omfattande arbete för att höja kompetensen i det här avseendet och kvalitetssäkra arbetet på ungdomsmottagningarna.

De viktigaste förutsättningarna för att skapa ett effektivt förebyggande arbete på lokal nivå både när det gäller alkohol och narkotika är att alla berörda aktörer involveras och samarbetar. Insatserna måste både riktas mot att begränsa tillgängligheten och att minska efterfrågan.

Barn och unga riskerar att skadas mer av alkohol än vuxna gör av både biologiska och sociala skäl. Även en ringa alkoholkonsumtion i unga år riskerar att påverka hälsan och mer omfattande alkoholvanor kan orsaka både hälsoproblem och sociala problem längre fram i livet. Studier visar att personer med missbruksproblem i regel haft en tidig alkoholdebut. En alkoholfri uppväxt är därför ett centralt mål för alkoholpolitiken. Det samma gäller självklart också för narkotikapolitiken.

I november 2005 överlämnade regeringen en proposition (prop. 2005/06:30) om nya alkohol- och narkotikahandlingsplaner till riksdagen. I båda handlingsplanerna utgör barn och ungdomar en av de viktigaste målgrupperna när det gäller förebyggande arbete och tidiga insatser (se vidare avsnitt 4.4.1).

Den 1 juni 2005 började ett förbud att gälla mot rökning på restauranger och andra serveringsmiljöer, däribland kaféer. Bland regeringens skäl till denna lagändring var det faktum att ungdomar ofta tillbringar delar av sin fritid i kafémiljö, där många röker. Den 1 juli 2005 trädde även skärpta regler för försäljning av tobaksvaror till ungdomar i kraft.

15 (36). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten, i sitt arbete med att förebygga och bekämpa mobbning, fokuserar särskilt på barn med funktionshinder och med utländsk bakgrund samt på att bestämmelserna mot mobbning genomförs fullt ut i alla skolor och andra institutioner i samverkan med barnen.

En ny lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (2006:67) trädde i kraft den 1 april 2006. Lagen har till ändamål att främja barns och elevers lika rättigheter i utbildning och annan verksamhet som avses i skollagen samt motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Dessutom avser lagen motverka annan kränkande behandling som inte direkt kan hänföras till dessa diskrimineringsgrunder, d.v.s. även mobbning.

Enligt lagen skall den som ansvarar för verksamheten – staten, en kommun, ett landsting eller en enskild – bedriva ett målinriktat arbete för att främja de ändamål som bär upp lagen. Detta innebär bl.a. att det skall

upprättas en likabehandlingsplan för att förebygga och förhindra diskriminering och annan kränkande behandling i verksamheten. Om någon i verksamheten åsidosätter lagens bestämmelser kan huvudmannen åläggas att betala skadestånd.

Statens skolverk, Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning och Handikappombudsmannen skall inom sina respektive ansvarsområden se till att lagen följs. Inom Statens skolverk skall ett barn- och elevombud för likabehandling inrättas, som får till uppgift att tillvarata barns och elevers rätt i frågor som inte faller på ombudsmännen. Ombudsmännen och Skolverket får också rätt att föra talan för ett enskilt barn eller en enskild elev i skadeståndsmål.

16 (38). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten fortsätter sitt arbete för att garantera:

a) att alla barn kan tillgodoseas rätten till utbildning, inklusive barn utan uppehållstillstånd och "gömda barn";

b) att skillnaderna i studieresultat mellan olika skolor och regioner försvinner;

c) att yrkesutbildningar finns tillgängliga och att stöd erbjuds vid övergång från skola till arbete.

Asylsökande barn och ungdomar har rätt till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg på samma villkor som barn bosatta i Sverige. Kommunerna får i grundskolan och gymnasieskolan ta emot barn som har fått avslag på sin asylansökan och som hålls undan en verkställighet av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut. Kommunerna har dock ingen skyldighet att erbjuda utbildning till dessa barn. En särskild utredare skall se över hur rätten till utbildning, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg för barn och ungdomar som hålls undan en verkställighet av ett avvisnings- eller utvisningsbeslut skall kunna regleras (dir. 2006:28). Arbetet skall redovisas senast den 15 februari 2007. I väntan på utredningens resultat har kommunerna tilldelats extra medel för att kunna ta emot dessa barn i skolorna.

När det gäller studieresultat ligger Sverige bra till i ett internationellt perspektiv om man jämför skillnaderna i studieresultat mellan skolor och regioner. Flera internationella undersökningar (PISA 2000–2003, OECD 2004) visar att det svenska skolsystemet har en hög grad av likvärdighet när det jämförs med systemen i andra länder. Spridningen av måluppfyllelse mellan skolor är mycket låg i Sverige ur ett internationellt perspektiv. PISA 2003 visar dock att likvärdigheten i den svenska skolan kan ha försämrats något sedan PISA 2000. Ett resultat är att även om det finns variation mellan skolor så finns den största variationen inom skolor.

Beträffande yrkesutbildning och stöd vid övergång från skolan till arbete har regeringen beslutat om nya mål för den nya gymnasieskolans program. Utgångspunkten är att en tydligare koppling mellan yrkesförberedande program och arbetsliv samt en stark integrering av teoretiska ämnen och yrkesämnen skall höja kvaliteten i utbildningen. För programmålen fastslås att samverkan mellan kärnämnen och yrkesämnen måste bli bättre överlag. Samverkan mellan skolan och arbetslivet är avgörande för kvaliteten. Inom varje yrkesprogram måste det ske ett samråd med respektive bransch och parterna om såväl innehåll som arbetsformer i

gymnasieskolan. Förändringarna gäller för utbildning som påbörjas den 1 juli 2007 eller senare.

Även kommunernas informationsansvar är relevant i sammanhanget. En ny bestämmelse om kommunernas informationsansvar för unga trädde i kraft den 1 juli 2005 (1 kap. 18 § skollagen [1985:1100]). Bestämmelsen innebär att kommunernas informationsansvar för unga upp till 20 år, som inte går eller har fullföljt en gymnasieutbildning på ett nationellt eller specialutformat program, förtydligas. Skolverket skall i samråd med Ungdomsstyrelsen följa upp dels hur kommunerna håller sig informerade om ungdomar som inte är sysselsatta, dels vilka individuella åtgärder som kommunerna erbjuder dessa ungdomar. Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 2006.

17 (40). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten fortsätter sina ansträngningar när det gäller ensamkommande barn, i synnerhet för:

- a) att tillförsäkra en samordnad insamling av information och statistik för att möjliggöra den insats som motsvarar behovet;**
- b) en ökad samordning av olika aktörers arbete, i synnerhet polisen, socialtjänsten och Migrationsverket, för att kunna ingripa effektivt och utan tidsfördröjning när barn försvinner;**
- c) att överväga förordnandet av en tillfällig vårdnadshavare inom 24 timmar efter ankomsten för varje ensamkommande barn;**
- d) att fortsätta och förbättra utbildningen av de yrkesgrupper som arbetar med och för barn om de ensamkommande barns rättigheter;**
- e) att ta hänsyn till barns speciella behov och utvecklingsvillkor när barns flyktingsstatus skall fastställas, i synnerhet genom att prioritera barns ansökningar, samt ta hänsyn till barnspecifika former av förföljelse vid prövning av ett barns begäran om asyl enligt 1951 års flyktingkonvention.**

I 2005 och 2006 års regleringsbrev för Migrationsverket anges att beslut i asylansökningar som rör ensamkommande barn skall fattas inom tre månader. År 2005 avgjordes 48 procent av ärendena inom tre månader och 82 procent inom sex månader. Detta är en betydande förbättring i jämförelse med föregående år då endast 21 procent av ärendena avgjordes inom tre månader. Även för Utlänningsnämnden gällde enligt regleringsbrevet för 2005 att asylansökningar som rör ensamkommande barn skall fattas inom tre månader.

När det gäller beaktande av barnspecifika former av förföljelse kan sägas att Migrationsverkets handbok innehåller avsnitt om hörande av barn i utlänningsärenden beträffande deras asylskäl. Den samtals- eller intervjuguide som har utarbetats för Migrationsverket beskriver en teknik som skall möjliggöra att barnet fritt kan berätta så detaljerat som möjligt om sina asylskäl.

Migrationsverket har i regleringsbrevet för 2006 fått i uppdrag att vid prövningen av barns asylskäl beakta specifika former av förföljelse, exempelvis könsstymning av flickor.

En ny lag (2005:429) om god man för ensamkommande barn trädde i kraft den 1 juli 2005. Enligt lagen skall en god man för ensamkommande barn förordnas så snart det är möjligt efter barnets ankomst till Sverige. Den gode mannen ansvarar för barnets personliga förhållanden och sköter dess angelägenheter i vårdnadshavarens och förmyndares ställe.

Lagen innebär att den gode mannen får ett större ansvar och kommer mer att fungera som en vårdnadshavare. Ett syfte med den nya lagen är att motverka att barn försvinner från anvisat boende. Migrationsverket skall dessutom enligt regleringsbrevet för 2006 redovisa i vilken utsträckning god mans ökade möjlighet att ingripa har förbättrat situationen för ensamkommande barn.

För att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan Migrationsverket och kommunerna när det gäller mottagandet av ensamkommande barn kommer en lagändring träda i kraft den 1 juli 2006 som innebär att ansvaret för boendet överförs till kommunerna och Migrationsverkets ansvar begränsas till att bestämma vilken kommun som skall ha ansvaret i de enskilda fallen och lämna bistånd enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. Migrationsverket skall genomföra en analys av de konsekvenser som regleringen av ansvarsfördelningen får för de anställda vid Migrationsverket som till huvudsaklig del arbetar med mottagande av asylsökande ensamkommande barn.

När det gäller Migrationsverkets arbete med att utveckla barnkompetensen och barnperspektivet inom myndigheten hänvisas till kommentaren under punkten 8.

Regeringen har i sin styrning av polisen angett att 10 miljoner kronor årligen skall användas mellan åren 2004 och 2006 för att bekämpa människohandel. Dessa medel har bl.a. använts för utbildningsinsatser för t.ex. studerande vid polishögskolan, kontaktpersoner vid landets polismyndigheter, åklagare och ambassadtjänstemän. Rikskriminalpolisen har också påbörjat en kartläggning av omfattningen av minderåriga i människohandel i Sverige. Inom ramen för det internationella samarbetet på detta område har Sverige också ansvarat för en kartläggning av kännedom om och förekomst av handel med barn inom Östersjöområdet. För att i ett tidigt skede upptäcka människohandel har Rikskriminalpolisen bedrivit fortsatta utbildningsinsatser och nätverksbyggande gentemot bl.a. Migrationsverket och Sveriges utlandsbeskickningar.

18 (42). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten förbättrar sina åtgärder för att tillförsäkra att flyktingars ansökningar om familjeåterförening behandlas på ett positivt, humant och effektivt sätt.

Den 30 april 2006 trädde en lagändring i kraft som rör familjeåterförening för ensamkommande barn. En förälder till ett ensamkommande barn som är flykting eller skyddsbehövande i övrigt har en *rätt* till uppehållstillstånd i enlighet med EG-direktivet (2003/86/EG) om rätt till familjeåterförening samt vissa frågor om handläggning och DNA-analys vid familjeåterförening. Regeringen bedömer det som viktigt att Migrationsverkets förändringsarbete för att minska handläggningstiderna och nå regeringens mål fortsätter.

19 (44). Kommittén rekommenderar konventionsstaten att:

a) stärka såväl skyddsmekanismerna för barn när de använder Internet som programmen för att göra barn medvetna om Internets avigsidor, genom att samarbeta med Internetleverantörer, föräldrar och lärare;

b) stärka åtgärderna för att minska och förebygga förekomsten av sexuellt utnyttjande och trafficking, inklusive genom att via utbild-

ning och mediakampanjer informera yrkesarbetande och allmänheten om problemen med sexuellt utnyttjande och trafficking;

c) stärka lagstiftningen mot innehav och produktion av barnpornografi, inklusive genom förbud för Internetleverantörerna att tillåta barnpornografi på Internet och ändring av definitionen av "barn" i barnpornografibrotten, med en klar objektiv åldersgräns på 18 år;

d) stärka lagstiftningen som möjliggör åtal av svenska medborgare som ägnar sig åt sexuellt utnyttjande av barn utomlands, inklusive genom att förbjuda utfärdande av nytt pass till misstänkta till sådana brott som frigivits mot borgen;

e) förbättrar skyddet för offren för sexuell exploatering och människohandel, innefattande prevention, vittnesskydd, social återanpassning, tillgång till hälsovård och psykologiskt stöd på ett samordnat sätt, vilket inkluderar förbättrat samarbete med frivilligorganisationer, med beaktande av deklARATIONEN och handlingsplanen och det åtagande som antogs vid den första och andra världskongressen mot kommersiell sexuell exploatering av barn, som hölls 1996 respektive 2001.

Den 1 april 2005 trädde en ny sexualbrottslagstiftning i kraft. En viktig förändring är att det har införts särskilda straffbestämmelser för sexualbrott som riktar sig mot barn, t.ex. bestämmelser om våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn där det inte längre ställs något krav på att våld eller hot har använts vid övergreppet. Förbudet mot köp av sexuella handlingar av barn har skärpts så att det nu omfattar även köp som sker under andra förhållanden än sådana som utgör rena prostitutionförhållanden. Det har också införts en särskild och utvidgad straffbestämmelse med avseende på utnyttjande av barn för sexuell posering samt ett högre straffmaximum för brotten grovt sexuellt tvång, köp av sexuell handling av barn, grovt koppleri och grovt barnpornografibrott. Även preskriptionstiden för vissa sexualbrott mot barn har förlängts så att den börjar löpa först den dag då barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Vidare uppställs inte längre något krav på dubbel straffbarhet för att i Sverige kunna döma för allvarliga sexualbrott mot barn under 18 år som har begåtts i utlandet.

Regeringen beslutade i augusti 2005 om kommittédirektiv om en översyn av lagstiftningen mot barnpornografi (dir. 2005:89). Översynen skall syfta till att möjliggöra en mer effektiv bekämpning av barnpornografi och att förstärka barnens ställning vid barnpornografibrott. Utredaren skall bl.a. överväga om det är möjligt och lämpligt att införa en bestämd 18-årsgräns i definitionen av barn i bestämmelserna om barnpornografi eller att på något annat sätt utvidga lagstiftningens skydd för unga personer under 18 år. Utredaren skall redovisa sitt arbete den 31 augusti 2007.

Rikskriminalpolisens s.k. Barnpornografigrupp har varit verksam sedan 1995. Gruppen är en nationell underrättelseenhet med uppdrag att ha en övergripande syn gällande arbetet mot sexuella övergrepp mot barn och barnpornografi. Gruppen består i dag av 7 personer och skall utgöra en kunskapskälla för svensk polis i kampen mot denna brottslighet som innefattar alla former av sexuella övergrepp mot barn och svara för underrättelseverksamhet genom bearbetning av tips och annan informa-

tion som kan bidra till att avslöja brottslig verksamhet. I arbetet ingår att identifiera och karaktärsbestämma personer som förövar sexuella övergrepp mot barn eller begår barnpornografibrott, identifiera utsatta barn och stoppa pågående övergrepp samt arbeta för att upptäcka och identifiera samband mellan personer och/eller organisationer som är involverade i denna brottsliga verksamhet. I dagsläget fokuseras arbetet på internetrelaterade dokumenterade sexuella övergrepp mot barn (s.k. barnpornografi) och resande förövare (s.k. sexturism) vilket också är en internationell problematik. Barnpornografigruppen är kontaktpunkten för svensk polis gällande denna kriminalitet och agerar även som nationell koordinator vid gränsöverskridande operativa åtgärder.

Regeringen har beslutat att se över företeelsen att vuxna eller andra straffmyndiga personer söker kontakt, ofta via Internet, med barn i sexuellt syfte. Syftet är att få ett kunskapsunderlag som beskriver företeelsens närmare karaktär och dess omfattning samt vilka åtgärder som redan har vidtagits eller vidtas. Vidare skall behovet av andra åtgärder för att förebygga och förhindra den övervägas liksom strafflagstiftningens tillämplighet och vilka verktyg de brottsbekämpande myndigheterna har för att möta den. Förslag till nödvändiga lagändringar och författningsförslag skall lämnas. Uppdragen skall redovisas den 1 mars 2007 respektive den 7 maj 2007.

Regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av bestämmelsen om människohandelsbrott i syfte att stärka skyddet mot människohandel. Utredaren skall inom ramen för översynen utvärdera tillämpningen av bestämmelsen om människohandelsbrott. Utredaren skall vidare överväga skälen för och emot att slopa eller begränsa kravet på dubbel straffbarhet för människohandelsbrott. Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 2007.

I regleringsbrevet för 2006 har Domstolsverket och övriga myndigheter inom domstolsväsendet fått i uppdrag att återrapportera de åtgärder som vidtagits för att öka kunskapen om sådan brottslighet som avser prostitution, människohandel för sexuella och andra ändamål samt sexuell exploatering av barn.

20 (46). Kommittén rekommenderar att konventionsstaten granskar sin lagstiftning, policy och budget för att säkerställa ett fullständigt genomförande av standardreglerna för ungdomars rättsskydd, i synnerhet artikel 37 (b) och artikel 40 i konventionen såväl som FN:s regler om minimistandard för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet, FN:s riktlinjer för förebyggande av ungdomsbrottslighet, FN:s regler för skydd av frihetsberövade ungdomar och Wienriktlinjerna för åtgärder avseende barn inom det straffrättsliga systemet, samt i ljuset av den Allmänna diskussionen om ungdomars rättsskydd som kommittén höll 1995. I detta avseende är det speciellt rekommenderat att konventionsstaten:

a) säkerställer att alla åklagare och domare som hanterar barnärenden har relevanta kunskaper;

b) säkerställer att straffåtgärder endast kan utdömas av juridisk myndighet efter en rättslig prövning med tillgång till rättshjälp;

c) stärker de förebyggande åtgärderna för att komma tillrätta med de sociala missförhållanden som leder till brottslighet och kriminalitet, exempelvis genom att stödja familjens och närsamhällets roll.

Arbetet med att åstadkomma ett ändamålsenligt och väl avvägt påföljdssystem för unga lagöverträdare är en av regeringens högst prioriterade kriminalpolitiska frågor. En proposition (prop. 2005/06:165) med förslag till ändringar av påföljdssystemet för unga lämnades till riksdagen i mars 2006. I propositionen föreslår regeringen även brottsförebyggande åtgärder, möjlighet till juridiskt biträde när den misstänkte inte är straffmyndig m.m.

Brottsförebyggande rådet skall enligt regleringsbrevet för 2006 redovisa vilka projekt som genomförts för att beskriva och bedöma förebyggande åtgärder mot bl.a. brott av och mot ungdomar.

Åklagarmyndigheten har i sitt regleringsbrev för 2006 uppdraget att redovisa de insatser som har genomförts i fråga om bekämpning av bl.a. ungdomsbrottslighet. Av redovisningen skall särskilt framgå de åtgärder som vidtagits för att tillgodose ett barnperspektiv i brottsutredningar och brottmålsprocesser. Även övriga åtgärder, inklusive utbildningsinsatser, som vidtagits för att beakta barnperspektivet i verksamheten utifrån barnkonventionens bestämmelser och intentioner skall redovisas.

För att komma till rätta med sociala missförhållanden driver regeringen sedan 1998 en storstadspolitisk satsning tillsammans med ett antal kommuner. Målen är att ge storstadsregionerna goda förutsättningar för långsiktigt hållbar tillväxt, att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen i storstadsregionerna och att verka för jämlika och jämställda levnadsvillkor för storstädernas invånare, med tydlig inriktning på villkoren för barn och unga. Det storstadspolitiska arbetet utvidgas och fortsätter nu huvudsakligen inom ramen för kommunernas och de satliga myndigheternas ordinarie resurser.

Förebyggande arbete bland ungdomar i riskmiljöer är av särskild vikt för att minska risken för ungdomar att hamna i socialt utanförskap, missbruk och kriminalitet. Regeringen har uppdragit åt Ungdomsstyrelsen att genomföra en satsning på förebyggande och främjande verksamheter för ungdomar i riskmiljöer samt drogfria mötesplatser. Satsningen avser främst utveckling av insatser för ungdomar i socialt utsatta områden. Satsningen skall genomföras under 2006 och 2007 och omfattar totalt 125 miljoner kronor för den aktuella perioden. Inom ramen för satsningen ges stöd för kompetensutveckling och kvalitetsutveckling av främjande och förebyggande verksamheter, stöd till utveckling av drogfria mötesplatser samt stöd till ideella organisationers ungdomsverksamheter (se närmare under avsnitt 4.3.1).

21 (48). Kommittén rekommenderar konventionsstaten att:

a) ratificera tilläggsprotokollet till barnkonventionen om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi, samt

b) avge den första rapporten gällande 2002 års tilläggsprotokoll till barnkonventionen om barn i väpnade konflikter, vid bestämd tidpunkt, d.v.s. den 20 mars 2005.

Ratificeringen av det fakultativa protokollet om handel med barn, prostitution och barnpornografi är inledd. I proposition 2005/06:68 föreslår regeringen att riksdagen dels skall godkänna protokollet, dels skall införa den lagändring i brottsbalken som anses nödvändig för att kunna tillträda protokollet.

Sveriges första rapport om genomförandet av det fakultativa protokollet om barn i väpnade konflikter har utarbetats och i mars 2006 skickats till Barnrättskommittén i Genève för granskning.

Se närmare under avsnitt 2.2.1.

22 (49 och 50). Kommittén rekommenderar konventionsstaten att med alla tillgängliga medel verka för ett fullt genomförande av föreliggande rekommendationer, bland annat genom att överlämna dem till regeringens medlemmar, riksdagens ledamöter och, i förekommande fall, till regionala eller förbundsstaternas regeringar och lagstiftande församlingar, för övervägande och fortsatta åtgärder. Kommittén rekommenderar vidare att den tredje periodiska rapporten samt konventionsstatens skriftliga svar och de relaterade rekommendationerna (de sammanfattande slutsatserna) görs tillgängliga för allmänheten, enskilda organisationer, ungdomsgrupper, yrkesorganisationer och barn, via Internet men också på andra sätt, i syfte att skapa debatt och medvetenhet om konventionen, dess genomförande och uppföljning.

Såväl Sveriges rapporter till barnrättskommittén som kommitténs sammanfattande slutsatser finns publicerade på regeringens webbsida för mänskliga rättigheter (www.manskligarattigheter.gov) och på Socialdepartementets hemsida (www.regeringen.se/social). När det gäller dialogen med riksdagen i dessa frågor bör noteras riksdagsdebatten som ägde rum våren 2005 med anledning av Sveriges tredje rapport och kommitténs rekommendationer i samband med denna rapport.

Det fortsatta arbetet med barnrättskommitténs rekommendationer

Enligt artikel 43.1 i barnkonventionen är barnrättskommitténs uppdrag att ”granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt denna konvention”. Kommittén kan enligt artikel 45 (d) avge förslag och allmänna rekommendationer till varje konventionsstat som berörs. Statens rapportering och barnrättskommitténs granskning och rekommendationer utgör en konstruktiv dialog ägnad att stödja det nationella arbetet med att förverkliga konventionens bestämmelser. Barnrättskommittén har oftast genom sina rekommendationer bekräftat regeringens egna problemanalyser och prioriteringar.

Det är regeringens strävan att i beredningsprocessen av lagförslag, kommittédirektiv etc. löpande ta hänsyn till och överväga barnrättskommitténs problemanalyser och rekommendationer i en viss fråga. Även om regeringens överväganden och bedömning inte alltid stämmer överens med det som kommittén har rekommenderat är regeringen angelägen att hitta lämpliga lösningar till de problem som har föranlett rekommendationerna. Kommitténs rekommendationer analyseras fortlöpande inom Regeringskansliet.

2.3 FN:s specialsession om barn samt dess slutdokument

FN:s generalförsamling arrangerade den 8–10 maj 2002 en specialsession om barn vid FN-högkvarteret i New York. Målsättningen var att

dels summera vad som har åstadkommit sedan barntoppmötet 1990, dels utarbeta prioriteringarna för nästa årtionde. Vid mötet deltog cirka 70 stats- och regeringschefer samt höga representanter för regeringar, frivilligorganisationer och dessutom cirka 300 barn och unga.

Specialsessionen antog ett slutdokument, *En värld anpassad för barn* (A World Fit for Children), som består av en deklaration och en handlingsplan. I slutdokumentet förpliktar sig länderna att utifrån ett barnrättsperspektiv följa upp specialsessionen genom att bland annat identifiera prioriterade mål och vidta praktiska åtgärder för att förbättra barnens livsvillkor. De planerade åtgärderna för att uppnå de strategiska målen skall sedan presenteras för FN. Länderna förutsätts att uppnå de egna nationella målen under detta årtionde fram till år 2010.

Under sin femtioåttonde session antog generalförsamlingen den 9 februari 2004 även en resolution om uppföljningen av specialsessionen i maj 2002. Enligt resolutionen skall ett nytt möte hållas år 2007 för att följa upp efterlevnaden av slutdokumentet som antogs vid det tillfället.

Specialsessionens slutsats är att barnens fysiska, psykologiska, känslomässiga, sociala, emotionella, kognitiva och kulturella utveckling är en fråga av nationell och global prioritet. Samhället skall sätta barnen främst, investera i barn, se till att inget barn diskrimineras och att barn skall få bästa möjliga start i livet och bästa utbildning och hälsa, att barn skyddas mot faror och exploatering och att vuxna lyssnar på barn och gör dem delaktiga. Barnpolitikens mål, innefattande de sakpolitiska insatser som utförs för barn och unga, och det strategiska arbetet med att förverkliga barnkonventionen överensstämmer i sin helhet med specialsessionens slutdokument och dess slutsatser.

Denna skrivelse och dess problemanalys på olika områden samt redovisade insatser kommer att utgöra grundstommen i den uppföljning av FN:s generalförsamlings speciella session om barn som regeringen under 2006 avser att tillstålla generalförsamlingen.

2.4 Riksrevisionens granskning

Riksrevisionen har granskat om regeringen och de statliga myndigheterna har följt strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige som har antagits av riksdagen (prop. 1997/98:182, bet. 1998/99:SoU6, rskr. 1998/99:171). Granskningen har även omfattat regeringens information till riksdagen. Riksrevisionen har redovisat sin granskning i rapporten *Barnkonventionen i praktiken* (RIR 2004:30).

Mot bakgrund av granskningen har Riksrevisionens styrelse gjort en framställning till riksdagen (framst. 2004/05:RRS19), i vilken föreslås att riksdagen begär att regeringen skall återkomma med förslag om mer precisa mål knutna till den nationella strategin samt förbättra sin redovisning av utfallet i förhållande till strategin. Riksdagen har bifallit Riksrevisionens styrelses framställning (bet. 2005/06:SoU5, rskr. 2005/06:137).

Regeringen lämnar i avsnitt 3 en redogörelse för sina överväganden med anledning av Riksrevisionens rekommendationer och riksdagens tillkännagivande.

En interdepartemental arbetsgrupp tillsattes i juni 2003 med uppgift att beskriva och analysera situationen för barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer. Arbetsgruppen har lämnat rapporten *Ekonomiskt utsatta barn* (Ds 2004:41).

En av de viktigaste insatserna för att förbättra situationen för barn som lever i ekonomiskt utsatta familjer är att förbättra föräldrarnas möjligheter till arbete och egen inkomst. Viktiga åtgärder för att stödja flickor och pojkar i ekonomiskt utsatta familjer handlar härutöver om insatser inom en rad olika politikområden, såsom utbildnings-, integrations-, hälso- och sjukvårdspolitiken, folkhälso- och konsumentpolitiken m.fl. politikområden.

För att medverka till att minska skillnaderna i ekonomiska villkor för barn i olika familjer aviserade regeringen i 2004 års ekonomiska vårproposition (prop. 2003/04:100) att 1 miljard kronor, den s.k. barnmiljarden, skall avsättas från år 2006 för reformer för ekonomiskt utsatta barn. Regeringen har lämnat förslag till förbättringar inom underhållsstöd och bostadsbidrag till barnfamiljer samt införande av ett barntillägg till studerande föräldrar inom studiestödssystemet. Riksdagen har beslutat i enlighet med regeringens förslag.

Förhållandena i den lokala miljön – nära barnen – har också en avgörande betydelse för barnens uppväxtvillkor. Dessa förhållanden påverkas främst av kommunala beslut och prioriteringar. Det är därför, enligt regeringens mening, angeläget att beslut som rör barns och ungas lokala miljö, service- och fritidsutbud föregås av konsekvensbedömningar som utgår från ett barnperspektiv och att dessa beslut präglas av en grundsyn som utgår från att barnets bästa måste beaktas i alla sammanhang.

I denna skrivelse redovisas ett flertal insatser som syftar till att förbättra situationen för barn och unga som befinner sig i en ekonomiskt utsatt situation. Det handlar dels om att öka barnperspektivet i allmänhet i frågor som rör barn och unga, se närmare under avsnitt 3. Dels handlar det om att förbättra uppmärksamheten kring dessa barns situation inom flertalet verksamhetsområden, se närmare under avsnitt 4.

3 Strategiska insatser för att förverkliga barnkonventionen

3.1 Ett strategiskt arbete för barnkonventionens förverkligande

3.1.1 En nationell strategi

För att förverkliga barnkonventionen i Sverige och som grund för regeringens barnpolitik finns en nationell strategi som antogs av en enhällig riksdag i mars 1999 (prop. 1997/98:182, bet. 1998/99:SoU6, rskr. 1998/99:171). Målet med strategin är att förverkliga och genomföra barnkonventionen i Sverige. Strategin består av ett antal moment som

utgör verktyg för strategiarbetet, vars syfte är att konventionen och dess intentioner skall genomsyra allt offentligt beslutsfattande som rör barn. Strategin riktar sig i första hand till de offentliga organen – regering, riksdag, förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting. De moment som tillsammans utgör den nationella strategin anger också vilket ansvar olika offentliga organ har för att förverkliga och genomföra barnkonventionen på alla nivåer i samhället och inom alla verksamheter där barn och unga berörs.

Följande moment ingår i strategin:

- Barnkonventionen skall vara ett aktivt instrument och genomsyra allt beslutsfattande inom Regeringskansliet som rör barn.
- Barnperspektivet skall i lämplig omfattning finnas med i utredningsdirektiv.
- Barnkonventionen bör på olika sätt tas upp i utbildningar för de yrkesgrupper som skall arbeta med barn.
- Statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn och ungdomar skall erbjudas fortbildning för att kunna stärka sin barnkompetens och sina kunskaper om barnkonventionen.
- Kommuner och landsting bör på samma sätt erbjuda sin personal fortbildning.
- Kommuner och landsting bör inrätta system för att kunna följa hur barnets bästa förverkligas i det kommunala arbetet.
- Barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som rör barn.
- Barns och ungdomars inflytande och delaktighet i samhälls- och trafikplanering skall utvecklas.
- Barnombudsmannens verksamhet och organisation skall ses över i syfte att stärka dess roll vid genomförandet av barnkonventionen i Sverige.
- Barnstatistiken skall utvecklas.

Inom vart och ett av dessa moment har regeringen genomfört insatser. Under åren 1999–2005 har sammanlagt 66,5 miljoner kronor fördelats till insatser för att förverkliga barnkonventionen i Sverige (utgiftsområde 9). För innevarande år har 9,5 miljoner kronor anvisats på anslag 15:3. Insatser för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige. Medlen används bl.a. för kunskapsinhämtning, metodutveckling, uppföljning och utvärdering, erfarenhetsutbyte och idéspredning samt åtgärder för att stärka flickors och pojkars inflytande och delaktighet. Anslaget har för 2006 även tillförts 2 miljoner kronor för att användas bl.a. för det fortsatta arbetet med att inrätta ett barnrättscentrum (se vidare avsnitt 3.2.8).

Det är Sverige som stat, och ytterst regeringen, som är ansvarig för åtagandena enligt barnkonventionen. Genom att ratificera konventionen har Sverige också åtagit sig att ha system som garanterar att alla offentliga organ inom sina respektive ansvarsområden fullföljer de förpliktelser som Sverige som stat har iklätt sig. Momenten i strategin anger prioriteringar för samt inriktningen på de insatser som krävs. Strategin kräver insatser på nationell, regional och lokal nivå. Regeringen tar initiativ till insatser inom de olika momenten i strategin och följer upp de åtgärder som genomförs. Det vilar också på såväl statliga myndigheter som kommuner och landsting att inom ramen för sina ansvarsområden vidta lämpliga åtgärder för att bidra till måluppfyllelsen i strategin.

I regeringens skrivelse (skr. 2003/04:47) *Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter* presenteras hur regeringen avser att fortsatt bedriva det strategiska arbetet med att förverkliga barnkonventionen i Sverige. Regeringen konstaterar att den fastlagda strategin har varit verkningsfull och att huvudinriktningen i strategin alltfjämt är aktuell. Samtidigt behöver arbetet gå vidare med utgångspunkt i de erfarenheter och den kunskap som inhämtats hittills i strategiarbetet. Det handlar bl.a. om att fördjupa metoderna och tillhandahålla nya verktyg till dem som ansvarar för barnkonventionens genomförande. Redovisningen utgår från de olika momenten i strategin och redogör för vidtagna åtgärder inom respektive moment sedan strategin antogs samt de åtgärder som regeringen avser att vidta framöver inom ramen för den fastslagna strategin. De utvecklingsområden som regeringen pekade på i den vidareutvecklade strategin var bl.a. att tydliggöra barnperspektivet i statsbudgeten, att följa upp myndigheternas arbete med att integrera ett barnperspektiv i sina respektive verksamheter, att ytterligare stimulera lärosätenas barnkonventionsarbete, att vidareutveckla möjligheterna och metoderna för barns och ungas inflytande och delaktighet samt att initiera ett utvecklingsarbete kring indikatorer för att mäta effekterna av gjorda insatser.

3.1.2 Riksrevisionens granskning av arbetet med den nationella strategin

Riksrevisionen genomförde hösten 2004 en granskning av om regeringen och myndigheterna har följt den ovan redovisade nationella strategin för att förverkliga barnkonventionen samt regeringens information till riksdagen (*Barnkonventionen i praktiken*, RIR 2004:30). Granskningen bygger på dokumentstudier, intervjuer samt insamling av statistiska och andra uppgifter från olika myndigheter.

Granskningen har avgränsats till att belysa utfallet av tre moment i strategin:

- Regeringens åtagande att beakta barnperspektivet i sina beslut.
- Kravet på statliga myndigheter att utveckla och använda barnkonsekvensanalyser i beslut som rör barn.
- Kravet på kommunerna att utveckla system för att följa upp barnets bästa.

När det gäller barnperspektivet i regeringens beslut har Riksrevisionen granskat ett urval regleringsbrev och propositioner från 2004. Granskningen avseende de statliga myndigheternas bruk av barnkonsekvensanalyser grundar sig på uppgifter i Barnombudsmannens enkät om arbetet med barnkonventionen i statliga myndigheter från 2003. Revisionen har utifrån denna undersökning begärt in exempel på barnkonsekvensanalyser från det totala antalet myndigheter som uppger sig använda barnkonsekvensanalyser. Slutligen har Riksrevisionen med utgångspunkt från svaren i Barnombudsmannens kommunenkät från 2003 granskat hur kommunerna lever upp till den nationella strategin.

Riksrevisionen konstaterar att regeringen har vidtagit åtskilliga åtgärder för att förverkliga barnkonventionen och den antagna strategin. Intresset bland statliga myndigheter och kommuner för att få hjälp med att utveckla sina insatser på området har också ökat. Av granskningen framgår emellertid att regeringen, myndigheterna och kommunerna inom granskade områden hittills inte helt följt kraven och infriat målen i den av riksdagen antagna strategin. Det finns också vissa brister i regeringens information till riksdagen. Många åtaganden återstår att infria och effekterna av vidtagna åtgärder är hittills relativt begränsade. Det är exempelvis sällsynt med barnkonsekvensanalyser i samband med beslut som berör barn och unga inom olika samhällssektorer. Det är endast ett fåtal myndigheter och kommuner som har utvecklat en strategi för hur barnkonventionen skall genomföras i den egna verksamheten. Kommunikationsinsatserna har också bedrivits på ett mindre planmässigt sätt. Mot bakgrund av detta lämnar Riksrevisionen ett antal rekommendationer till regeringen för att driva på barnkonventionsarbetet på nationell, regional och lokal nivå. Riksrevisionen rekommenderar att regeringen bör:

- formulera mer precisa mål knutna till strategin och förbättra redovisningen av utfall i förhållande till strategin
- ge Barnombudsmannen i uppdrag att utarbeta en tydlig strategi för sin kommunikation
- låta utvärdera genomförandet på statlig och kommunal nivå
- anpassa och precisera kraven på myndigheterna
- ägna frågan om barnkonsekvensanalyser i stat och kommun uppmärksamhet
- ägna förhållandena inom kommunerna särskild uppmärksamhet.

Mot bakgrund av granskningen har Riksrevisionens styrelse gjort en framställning till riksdagen (framst. 2004/05:RRS19), i vilken föreslås att riksdagen bör begära att regeringen skall återkomma med förslag till mer precisa mål knutna till strategin för att förverkliga barnkonventionen samt förbättra sin redovisning av utfallet i förhållande till strategin. Riksdagen har bifallit Riksrevisionens styrelses framställning (bet. 2005/06:SoU5, rskr. 2005/06:137).

Nedan följer en redovisning av insatser och resultat utifrån det strategiska barnkonventionsarbetet. Redovisningen tar sin utgångspunkt i den utveckling som har förevarit sedan regeringen lämnade skrivelsen 2003/04:47 med en vidareutvecklad strategi för barnkonventionens förverkligande. Redovisningen nedan har två syften. Dels att informera riksdagen om utfallet hittills av de strategiska insatserna samt planerade insatser utifrån de olika momenten i strategin, dels redogöra för de åtgärder som regeringen har vidtagit eller avser att vidta med anledning av Riksrevisionens rekommendationer.

3.2 Redovisning av insatser och resultat utifrån det strategiska barnkonventionsarbetet

Skr. 2005/06:206

3.2.1 Barnombudsmannens roll och funktion

Barnombudsmannen har en nyckelroll i det strategiska arbetet med att förverkliga barnkonventionen och skall vara en föregångare avseende kunskaps- och metodutveckling om hur barnkonventionen kan förverkligas och genomföras. I rollen som ombudsman ingår bl.a. att bilda opinion om barns rättigheter och delta i samhällsdebatten. Som myndighet skall Barnombudsmannen aktivt driva på barnkonventionsarbetet i kommuner, landsting och myndigheter och i det arbetet ge metodstöd, visa på goda exempel, stimulera erfarenhetsutbyte och kontinuerligt följa upp, analysera och utvärdera genomförandet av barnkonventionen. Barnombudsmannens två roller avspeglas tydligt i lagen om Barnombudsman (1993:335). I den vidareutvecklade strategin menar regeringen också att Barnombudsmannen genom lagändringarna har goda förutsättningar att dels verka för att barns och ungas rättigheter och intressen respekteras och tillgodoses, dels att fortsätta driva utvecklingsarbetet framåt i kommuner, landsting och myndigheter.

Regeringen kan konstatera att Barnombudsmannen inom ramen för såväl ombudsmannarollen som myndighetsrollen genomfört omfattande insatser och aktivt verkat för att öka kunskapen om barnkonventionen och stärka barns och ungas rättigheter och intressen i samhället. Som exempel har Barnombudsmannen under 2005 utbildat yrkesverksamma inom rättsväsendet och hälso- och sjukvården, på uppdrag av regeringen och i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting genomfört ett antal regionala konferenser för kunskaps- och erfarenhetsutbyte om barnkonventionsarbete på lokal och regional nivå samt undersökt barns och ungas attityder till bl.a. droger, skolans arbetsmiljö och kultur och inflytande. Barnombudsmannen pekar bl.a. på att det inom statliga myndigheter, kommuner och landsting finns ett fortsatt behov av lärande exempel, utbildningsinsatser och erfarenhetsutbyten. Barnombudsmannens webbplats, www.bo.se, utgör i sammanhanget ett viktigt instrument i det strategiska arbetet. Det är också regeringens bedömning att Barnombudsmannens insatser även fortsättningsvis har en stor betydelse för det genomslag som barnkonventionen får i statliga myndigheter, kommuner och landsting och i samhället generellt.

Som företrädare för barns rättigheter och intressen har Barnombudsmannen en viktig roll i att uppmärksamma frågeställningar som berör barn och unga och föreslå åtgärder för att stärka flickors och pojkars rättigheter utifrån barnkonventionen. Varje år lämnar också Barnombudsmannen en årsrapport till regeringen som enligt lagen om Barnombudsman (1993:335) skall innehålla en redogörelse av ombudsmannens verksamhet under det närmast föregående kalenderåret samt om de frågor om barn och unga som ombudsmannen anser att regeringen behöver ha kännedom om. De senaste årens rapporter har bl.a. berört barn och unga med funktionshinder, barns rätt att komma till tals, barns och ungas nära relationer och barns och ungas attityder till droger.

Barnombudsmannen skall också följa den internationella utvecklingen när det gäller barnkonventionens tolkning och tillämpning. Regeringen

konstaterar i propositionen 2001/02:96 *En förstärkt Barnombudsman* att det i första hand bör handla om att delta i internationella engagemang som kan ge kunskap och inspiration i det egna nationella arbetet med barnkonventionen. I propositionen understryker också regeringen att ansvaret för att medverka i uppbyggnaden av andra länders ombudsmän ligger på andra organ än Barnombudsmannen, vilken dock kan medverka ur ett mer allmänt perspektiv för att få värdefull erfarenhet. Barnombudsmannen bedriver för närvarande två större projekt i samarbete med, och med stöd från, Sida. Den information regeringen har fått från Barnombudsmannen tyder på att efterfrågan på att ombudsmannen skall bistå med stöd och delta i olika internationella aktiviteter, ta emot studiebesök från andra länder och delta i internationella samarbetsprojekt konstant ökar. Regeringen vill i detta sammanhang än en gång betona att insatserna på det internationella området inklusive studiebesök måste avvägas mot de insatser som skall genomföras inom ramen för Barnombudsmannens kärnverksamhet och bör också bedömas utifrån nyttan för den egna organisationen vad gäller kunskapsutveckling och erfarenhetsutbyte.

Barnombudsmannen skall vara spjutspets i det strategiska arbetet

Utifrån de lagändringar som trädde i kraft för fyra år sedan har regeringen kontinuerligt sett över mål- och resultatstyrningen av Barnombudsmannen. I syfte att förbättra resultatredovisningen, få ökad kunskap om läget i statliga myndigheter, kommuner och landsting samt tydligare knyta an till den nationella strategin har mål och återrapporteringskrav i regleringsbrevet för 2006 förtydligats. Kraven på Barnombudsmannens redovisning av sitt strategiska arbete har tydligare kopplats till relevanta moment i den nationella strategin. Barnombudsmannen skall bl.a. redovisa hur myndigheten utvecklar och sprider sina arbetsmetoder för att stödja statliga myndigheters, kommuners och landstings barnkonventionsarbete samt hur dessa metoder kvalitetssäkras och följs upp. Barnombudsmannen skall även redovisa vilka myndigheter, kommuner och landsting som bedriver ett systematiskt barnkonventionsarbete, inklusive i vilken omfattning barnkonsekvensanalyser används. I redovisningen skall ingå en bedömning av utvecklingen och kvaliteten i dessa målgruppers barnkonventionsarbete, innefattande en bedömning av vilka effekter användningen av barnkonsekvensanalyser har fått i berörda verksamheter. Vidare skall Barnombudsmannen bl.a. redovisa på vilket sätt metoder och rutiner som används i kommuner och landsting för att ta tillvara barns och ungas synpunkter får genomslag i beslutsfattandet på lokal och regional nivå.

Av Riksrevisionens granskning (se ovan) framgår att kommunikationsinsatserna gentemot kommuner, landsting och myndigheter har bedrivits på ett mindre planmässigt sätt. Det har exempelvis inte satts upp konkreta mål för informationssatsningen och det saknas en kommunikationsstrategi som tydligt beskriver vilket budskap som skall förmedlas, vem eller vilka som skall nås av det, hur olika grupper skall nås av budskapet, vad som skall påverkas och vad som skall uppnås och när. Med anledning av detta rekommenderar Riksrevisionen att regeringen bör ge Barnombudsmannen i uppdrag att utarbeta en tydlig strategi för sin kommunikation. Regeringen har i regleringsbrevet för 2006 gett Barnombuds-

mannen i uppdrag att utarbeta en kommunikationsstrategi för sitt strategiska arbete utifrån Riksrevisionens slutsatser. I redovisningen skall ingå hur kommunikationsstrategin och dess olika delar skall följas upp och utvärderas. Uppdraget skall redovisas senast den 1 augusti 2006.

Barnombudsmannen skall även fortsättningsvis vara en spjutspets i arbetet med barnkonventionen i Sverige. Det är också regeringens bedömning att Barnombudsmannen aktivt verkar för att stödja, driva på och bevaka arbetet med att genomföra barnkonventionen samt kontinuerligt uppmärksammar såväl framsteg som brister avseende förverkligandet av barns rättigheter och intressen. Samtidigt behöver resultat och effekter av de strategiska insatser som genomförs i högre grad följas upp och utvärderas för att öka planmässigheten och systematiken i det strategiska arbetet. Några av de åtgärder som har vidtagits med syfte att utveckla Barnombudsmannens roll i det strategiska arbetet har redovisats ovan. Regeringen avser att noga följa utvecklingen i detta avseende.

3.2.2 Arbetet inom Regeringskansliet

Sedan några år tillbaka finns det inom Regeringskansliet en samordningsfunktion med ansvar för frågor som rör barns och ungas rättigheter med utgångspunkt i barnkonventionen. Till samordningsfunktionens uppgifter hör bl.a. att samordna, bevaka och driva på arbetet med att integrera ett barnperspektiv i samtliga av regeringens beslut som rör barns och ungas rättigheter och intressen. Regeringen konstaterar i den vidareutvecklade strategin (skr. 2003/04:47, s. 21) att ett av de viktigaste verktygen för att samrådet och samordningen inom Regeringskansliet skall fungera är att det finns en väl utvecklad kunskap om barnkonventionen, dess anda och intentioner, liksom om samordningsfunktionens roll och uppgifter, och att arbetet med informations- och utbildningsinsatser till anställda inom Regeringskansliet därmed skall intensifieras.

Som ett led i att förbättra och utveckla barnkonventionsarbetet inom Regeringskansliet har det inom samtliga departement utsetts ett antal kontaktpersoner för barnkonventionsfrågor. Dessa kontaktpersoner har erbjudits utbildning om barnkonventionen och hur den kan omsättas i Regeringskansliets arbete. Avsikten är att kontaktpersonerna inom sina respektive områden skall bidra till att barnkonventionen uppmärksammas och att barnperspektivet tydliggörs i beredningen av ärenden som rör barn och unga. Kontaktpersonerna har vidare inbjudits till att delta i den årligt återkommande dialogen som socialministern har med sin unga referensgrupp (se nedan).

Utbildningsinsatser om barnkonventionen utgör också ett återkommande inslag i de utbildningar som riktar sig till nyanställda inom Regeringskansliet. Det pågår för närvarande ett arbete med att ta fram en s.k. verktyglåda som skall innehålla metoder och exempelsamlingar på hur barnperspektivet kan integreras i beslutsfattandet. Tanken är att materialet på sikt skall komma såväl tjänstemän och politiskt anställda som kommittépersonal till del.

Sedan några år tillbaka har socialministern en referensgrupp av ett fyrtiotal flickor och pojkar i åldern 13–18 med olika bakgrund från olika delar av landet. Syftet med gruppen är att den skall utgöra ett forum för årligt återkommande dialog mellan ministern, tjänstemän inom Regeringskansliet och referensgruppen i viktiga och aktuella frågor som rör barn och unga. Avsikten är att barn och unga skall få ett tillfälle att direkt föra fram sina åsikter och synpunkter i olika frågor som är aktuella inom Regeringskansliet.

Gruppen har sedan 2001 träffats fem gånger i Stockholm. De frågor som genom åren har diskuterats har bl.a. handlat om skolan, ekonomisk utsatthet bland barn och unga, mediernas påverkan på ungas självbild, säkerhet och trygghet i barns och ungas miljöer, alkohol, narkotika och tobak, barns och ungas fysiska och psykiska hälsa, föräldrastöd och hur en bra förälder skall vara samt internet med dess möjligheter och risker. Referensgruppens synpunkter har bl.a. utgjort underlag inför regeringens rapportering till FN:s kommitté för barnets rättigheter under hösten 2002. Vidare refererades gruppens diskussioner kring ekonomisk utsatthet i departementspromemorian *Ekonomiskt utsatta barn* (Ds 2004:41). Referensgruppen har också besvarat en enkät från arbetsmiljölagsutredningen (dir. 2004:91).

I april 2006 samlades sextioåttio barn och ungdomar till ett fyradagarsmöte i Nynäshamn. Vid mötet medverkade både ministrar och tjänstemän från Regeringskansliet. Vid mötet diskuterades aktuella samhällsfrågor och deltagarnas synpunkter dokumenterades i en skrift som kommer att spridas till bl.a. beslutsfattare på olika nivåer i samhället.

3.2.3 Barnperspektivet i den statliga budgetprocessen

Insatser för att utveckla barnperspektivet i budgetprocessen

En viktig del för att åstadkomma ett barnperspektiv i det offentliga beslutsfattandet är att med olika insatser och instrument verka för en integrering av barnperspektivet i den statliga budgetprocessen. Av den vidareutvecklade strategin (skr. 2003/04:47) framgår också att barnperspektivet i statsbudgeten bör tydliggöras. Det är ett långsiktigt utvecklingsarbete som måste ske inom alla politikområden där barn och unga berörs av verksamheter, beslut och åtgärder. Det handlar bl.a. om att utveckla styrningen av myndigheter, att öka kunskapen om barnkonventionen inom Regeringskansliet och bland myndigheter, att utveckla och sprida metoder för konsekvensbedömningar ur ett barnperspektiv och att på olika sätt synliggöra insatser för barn och unga inom ramen för statsbudgeten. För att uppmärksamma barns och ungas levnadsvillkor inom olika områden har en arbetsgrupp inom Regeringskansliet tillsatts med uppgift att utveckla indikatorer för att mäta effekterna av gjorda insatser inom barnpolitiken, se vidare 2.1.1.

Regeringen har tydligare och mer verksamhetsanpassade krav avseende barnperspektivet. Fokus är också alltmer på hur myndigheterna systematiskt arbetar med barnkonventionen, till exempel genom användandet av barnkonsekvensanalyser, se vidare nedan.

Regeringen har även vidareutvecklat styrningen av Barnombudsmanen, dels avseende myndighetens utveckling och spridning av metoder för att integrera ett barnperspektiv i olika verksamheter, dels Barnombudsmannens insatser för att stödja, driva på och följa upp myndigheternas arbete, se vidare 3.2.1.

Vidare har regeringen synliggjort de insatser för barn och unga som redovisas i statsbudgeten i form av två skrivelser (skr. 2003/04:143 och skr. 2004/05:93) innehållande sammanställningar över de insatser för barn och unga som redovisats i budgetpropositionen för 2004 respektive 2005. Skrivelserna har behandlats i riksdagen (bet. 2004/05:FiU13, rskr. 2004/05:35 samt bet. 2004/05:FiU32, rskr. 2004/05:256). Finansutskottet har bl.a. anfört att en fortsatt utveckling av metoderna för mål- och resultatstyrning i budgetprocessen är av avgörande betydelse för integrering av barnperspektivet i samtliga delar av det offentliga beslutsfattandet (bet. 2004/05:FiU13). Vidare betonar Finansutskottet att en djupare analys måste vidareutvecklas inför kommande budgetprocesser och att arbetet behöver intensifieras så att regeringens redovisning av insatser för barn och unga i statsbudgeten kontinuerligt fördjupas och kompletteras med allt större inslag av analys (bet. 2004/05:FiU32, rskr. 2004/05:256).

Vid sidan av de insatser som nämnts ovan för att utveckla barnperspektivet i den statliga budgetprocessen kommer ytterligare åtgärder vidtas för att stärka barnperspektivet och fördjupa analysen av hur olika insatser i statsbudgeten påverkar barns och ungas livsvillkor. Finansutskottet framhåller att kravet på att barnfrågorna skall redovisas i en regelbundet återkommande barnbilaga i budgetpropositionen eller barnskrivelse måste anses underordnat kravet på att redovisningen blir så aktuell och genomarbetad som möjligt (bet. 2004/05:FiU32). Regeringen delar denna uppfattning.

Det fortsatta arbetet kräver olika typer av insatser. Som ovan nämnts bedrivs för närvarande ett aktivt arbete inom Regeringskansliet för att öka kunskapen om barnkonventionen och hur ett barnperspektiv kan integreras i olika verksamheter. Utbildningar till olika målgrupper inom Regeringskansliet såsom myndighetshandläggare och budgetsamordnare kommer också att genomföras. Samordningen inom Regeringskansliet har också förbättrats genom att ett antal kontaktpersoner inom berörda departement har utsetts, och i den utbildning som de har erbjudits har ingått moment om hur barnperspektivet kan integreras i olika delar av den statliga budgetprocessen. Även bland statliga myndigheter krävs såväl kompetens- som metodutveckling så att barnperspektivet kan integreras i underlag som ligger till grund för olika prioriteringar inom berörda politikområden.

Ytterligare ett viktigt led i detta arbete är att utveckla och fördjupa de barnkonsekvensanalyser som ska genomföras i samband med framtagandet av budgetförslag som direkt eller indirekt påverkar barns och ungas livsvillkor. Detta är ett långsiktigt arbete där avsikten är att i en första fas fördjupa analyserna ur ett barnperspektiv inom ett antal politikområden. Analysarbetet kommer att påbörjas under 2006 och resultaten av detta arbete kommer att presenteras i kommande budgetpropositioner under respektive politikområde. Erfarenheterna från detta arbete kommer att ligga till grund för det vidare arbetet med att integrera barnperspektivet i den statliga budgetprocessen och statsbudgeten.

I den nationella strategin för att förverkliga barnkonventionen (prop. 1997/98:182) anges att statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn och ungdomar skall erbjudas fortbildning för att kunna stärka sin barnkompetens och sina kunskaper om barnkonventionen. Vidare anges i strategin att barnkonsekvensanalyser skall göras vid statliga beslut som berör barn.

I den vidareutvecklade strategin (skr. 2003/04:47) aviserar regeringen att man avser att följa upp hur arbetet med att integrera ett barnperspektiv i det offentliga beslutsfattandet fortskrider inom olika myndighetssektorer. Utifrån dessa uppföljningar avser regeringen att överväga vilka åtgärder som kan behövas för att förbättra såväl mål- och resultatstyrningen som stödet till myndigheterna.

Mål- och resultatstyrning av de statliga myndigheterna

Regeringen följer sedan ett antal år tillbaka noga det utvecklingsarbete som pågår bland statliga myndigheter för att integrera ett barnperspektiv i verksamheter där barn och unga berörs. De myndigheter som berörs ansvarar för verksamheter inom en mängd olika områden såsom rätts- och exekutionsväsende, socialtjänst, migrations- och asylpolitik, hälso- och sjukvård, folkhälsa, trafik- och samhällsplanering samt utbildningsväsende. Det sker såväl genom mål- och resultatstyrning som genom de insatser som Barnombudsmannen genomför för att stödja och driva på genomförandet av barnkonventionen inom olika myndighetssektorer.

Bland de fyrtiotal myndigheter som i 2003 års regleringsbrev fick återrapporteringskrav om integrering av ett barnperspektiv i sina verksamheter kan nämnas Statens institutionstyrelse, Socialstyrelsen, Riksförsäkringsverket, Banverket, Vägverket, Riksskatteverket, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Integrationsverket, Boverket och Migrationsverket. Flertalet myndigheter lämnade redogörelser i årsredovisningarna för 2003. Av de insatser som har genomförts kan nämnas kartläggningar av hur barn och unga berörs av olika verksamheter eller åtgärder, informations- och utbildningsinsatser om barnkonventionen, bildandet av samordningsfunktioner och nätverk samt framtagande av projektplaner/handlingsplaner för att utveckla barnperspektivet i respektive verksamhet.

Flera av de myndigheter som fick återrapporteringskrav i sina regleringsbrev 2003 fick förnyade krav i 2004 års regleringsbrev. Några myndigheter tillkom också, däribland länsstyrelserna som sedan ett antal år tillbaka haft återrapporteringskrav om integrering av ett barnperspektiv i den sociala tillsynen. Samtliga länsstyrelser fick 2004 i uppdrag att göra en kartläggning av hela myndigheten och i vilken omfattning olika verksamheter rör barn samt redovisa de åtgärder som behövs för att utveckla och förbättra barnperspektivet i verksamheterna.

Av redovisningarna från länsstyrelserna framgår bl.a. att flera länsstyrelser har genomfört informations- och utbildningsinsatser om barnkonventionen och hur barnperspektivet kan integreras i olika verksamheter. Barnperspektivet har också uppmärksamrats inom olika sakområden som samhällsplanering, regional utveckling och tillsyn. Genom

kartläggningen har också många länsstyrelser fått in förslag till åtgärder för hur integreringen av barnperspektivet kan utvecklas inom de olika verksamheter som länsstyrelsen ansvarar för. Det handlar om såväl strategiska insatser som utbildning och metodutveckling som konkreta insatser inom specifika verksamheter, såsom landsbygdsutveckling och fysisk planering.

Socialministern deltog i samband med länsstyrelsernas uppdrag i ett möte med samtliga landshövdingar för att diskutera hur barnperspektivet kan integreras inom länsstyrelsens verksamheter. Vidare har Barnombudsmannen regelbundet träffat företrädare för länsstyrelserna för att diskutera och utbyta erfarenheter om hur barnkonventionsarbetet inom myndigheten kan bedrivas och utvecklas samt även genomfört utbildningar.

Utifrån de uppföljningar som gjordes av de statliga myndigheternas insatser fick ett tjugotal myndigheter i regleringsbrev för 2005 återrapporteringskrav eller uppdrag om integrering av barnperspektivet i sina verksamheter. Några myndigheter, däribland Socialstyrelsen, fick särskilda krav att redovisa arbetet med barnkonsekvensanalyser. Socialstyrelsen konstaterar i sin årsredovisning för 2005 att barnperspektivet alltid skall finnas med i myndighetens arbete och att en barnkonsekvensanalys är ett hjälpmedel för att systematiskt inta ett barnperspektiv och avgöra vilken inverkan olika beslut kan ha på barn och ungdomar. Under 2005 har Socialstyrelsen utarbetat ett förslag till webbaserat användarvänligt hjälpmedel för att göra barnkonsekvensanalyser i alla ärenden där det är relevant. Frågor som skall besvaras är om ett beslut eller en åtgärd direkt eller indirekt påverkar eller kan påverka barn och en bedömning av barnets bästa skall göras. Förslaget kommer att diskuteras och förankras inom myndigheten i början av 2006 och systemet är tänkt att börja användas under 2006.

Även för år 2006 har ett antal myndigheter fått återrapporteringskrav eller uppdrag i sina regleringsbrev. Bland dessa kan nämnas Försäkringskassan som skall redovisa hur myndigheten arbetar med barnkonsekvensanalyser inom de verksamhetsområden som berör barn, resultatet av analyserna, samt utvecklingsmöjligheter för det fortsatta arbetet. Även Vägverket skall redovisa sitt arbete med barnkonsekvensanalyser. Domstolsverket skall redovisa vilka åtgärder som vidtagits, inklusive utbildningsinsatser, för att tillgodose barns behov i domstolsprocessen utifrån de krav som anges i barnkonventionen. Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten har liknande återrapporteringskrav.

I de redovisningar som länsstyrelserna lämnade i början av 2005 framgick bl.a. att det finns ett behov av att utveckla metoder och verktyg samt att utbilda och informera om hur barnkonventionen kan förverkligas i myndighetens verksamheter. Flera länsstyrelser angav också att handlingsplaner/projektplaner tagits fram för det fortsatta barnkonventionsarbetet. Mot bakgrund av de uppföljningar som gjorts av länsstyrelsernas arbete har samtliga länsstyrelser i 2006 års regleringsbrev fått i uppdrag att redovisa hur arbetet med att systematiskt integrera ett barnperspektiv i de verksamheter som rör barn fortskrider samt vidtagna åtgärder. Länsstyrelserna skall också redovisa i vilken omfattning barnkonsekvensanalyser används i berörda verksamheter och utvecklingsmöjligheter för det

arbetet. Länsstyrelsernas redogörelser lämnas i årsredovisningarna för 2006. Skr. 2005/06:206

För information om lärosätenas arbete med att införliva kunskap om barnkonventionen i relevanta yrkesutbildningar, se avsnitt 3.2.5.

Regeringen kan konstatera att de redovisningar som ett stort antal statliga myndigheter under flera år har lämnat med anledning av återrapporteringskrav eller uppdrag i regleringsbrev visar på att det pågår ett aktivt utvecklingsarbete inom många verksamheter. Samtidigt visar de uppföljningar som har gjorts utifrån såväl återrapporteringskrav och uppdrag som det underlag som Barnombudsmannen sammanställer om myndigheterna att det i många fall krävs aktivare insatser för att barnperspektivet skall få verkligt genomslag i de verksamheter som berör flickor och pojkar. Regeringen har i mål- och resultatstyrningen lagt allmer fokus på att myndigheterna utvecklar ett systematiskt barnkonventionsarbete genom att bl.a. göra barnkonsekvensanalyser för att bedöma vilka konsekvenser beslut får för flickor och pojkar. I det fortsatta utvecklingsarbetet handlar det dels om att fortsätta utveckla stödjande insatser i form av kompetens- och metodutveckling som Barnombudsmannen huvudsakligen ansvarar för, se vidare 3.2.1. Dels handlar det om att utveckla mål- och resultatstyrningen ytterligare och i detta överväga användningen av andra styrinstrument, som myndigheternas instruktioner, för att få till stånd ett långsiktigt och metodiskt arbete med att integrera ett barnperspektiv i åtgärder och beslut som rör flickor och pojkar.

De statliga myndigheterna behöver utveckla ett mer systematiskt barnkonventionsarbete

För att barnperspektivet skall få ett verkligt genomslag i statliga myndigheters verksamheter krävs ett systematiskt och långsiktigt arbete med tydliga riktlinjer och stöd från ledningen. Barnombudsmannen, som både har erfarenhet av och kunskap om genomförande av barnperspektiv i olika typer av verksamheter, betonar vikten av att avsätta tid och resurser för ett sådant arbete liksom behovet av långsiktig planering. Detta kräver i sin tur att det inom respektive myndighet finns kunskap och kompetens om barnkonventionen och vad anläggandet av ett barnperspektiv innebär i den egna verksamheten. Det förutsätter också att det finns tillgängliga metoder och verktyg som kan användas och anpassas utifrån behov och som kan bidra till att arbetet bedrivs på ett systematiskt och planmässigt sätt.

För att följa upp och bevaka statliga myndigheters arbete med att utifrån barnkonventionen integrera ett barnperspektiv i berörda verksamheter genomför Barnombudsmannen regelbundet enkätundersökningar. I redovisningen av enkätresultaten delar Barnombudsmannen in de statliga myndigheterna i två grupper; centrala myndigheter och länsstyrelser. Den senaste enkäten skickades ut till 91 centrala myndigheter och till de 21 länsstyrelserna. Frågorna besvarades av 86 centrala myndigheter och samtliga länsstyrelser. Enkätresultaten från såväl statliga myndigheter som kommuner och landsting kommer att publiceras under 2006.

Enkätsvaren visar bl.a. att endast tio centrala myndigheter och åtta länsstyrelser har en långsiktig strategi för genomförandet av barnkon-

ventionen men att det pågår planering för mer långsiktiga strategier bland ytterligare några myndigheter.

En viktig del i att integrera ett barnperspektiv i beslut och åtgärder som berör barn och unga är att tydliggöra detta perspektiv i centrala styrdokument för myndigheten. Nästan hälften av de centrala myndigheterna och nio av länsstyrelserna uppger att barnkonventionen finns inskriven i externa styrdokument, lika många länsstyrelser och en femtedel av de centrala myndigheterna har sådana skrivningar i dokument som rör verksamhetsplanering.

Nästan en tredjedel av de statliga myndigheterna uppger att det finns ett behov av fortbildning om barnkonventionens innehåll, om barnperspektivet och om barnkonsekvensanalyser. Flera myndigheter pekar också på behovet av fortbildning när det gäller samtal med barn och metoder för inflytande. Av undersökningen framgår att ett trettiotal av de centrala myndigheterna och fyra länsstyrelser menar att kunskapen om barnkonventionen är mycket stor eller ganska stor hos ledning, chefer och/eller handläggare/tjänstemän. Det varierar i vilken utsträckning resurser har avsatts för denna typ av kompetensutveckling men undersökningen visar att behovet av fortbildning är större än de resurser som avsatts. Barnombudsmannen konstaterar, på basis av undersökningen, att under perioden 2003–2005 har endast ett mindre antal centrala myndigheter och hälften av länsstyrelserna genomfört någon form av utbildningsinsats för personalen (minst en halvdag). Flera statliga myndigheter efterfrågar också erfarenhetsutbyte med andra myndigheter.

För att kunna arbeta strategiskt med att anlägga ett barnperspektiv krävs vid sidan av kunskap om barnkonventionen och barnperspektivet även metoder och verktyg för att systematiskt bedöma konsekvenser och effekter av verksamheter, åtgärder eller beslut som berör barn och unga. Utifrån enkätundersökningen bedömer Barnombudsmannen att det är relativt få myndigheter som har riktlinjer för att analysera konsekvenserna av beslut som berör barn och unga vid enskilda ärenden, andra ärenden liksom vid utredningsarbeten och tillsyn. Av enkätsvaren framgår att 28 centrala myndigheter och tio länsstyrelser i viss utsträckning analyserar konsekvenserna för barn och unga vid övergripande planering, medan endast ett fåtal myndigheter alltid analyserar konsekvenserna vid övergripande planering. Närmare en tredjedel av de statliga myndigheterna analyserar konsekvenserna för barn och unga när det görs prioriteringar i budgeten. Barnombudsmannens utgångspunkt är att en viktig del av en barnkonsekvensanalys är dokumentation av själva analysen och motiveringen till beslutet men också att beslutet återförs till dem som berörs av beslutet. I Barnombudsmannens undersökning framgår att det är vanligare att myndigheterna dokumenterar analysen och beslutsmotiveringen än att de återför besluten till barn och unga.

En del i att anlägga ett barnperspektiv handlar om att inhämta och beakta flickors och pojkars synpunkter i beslut och åtgärder som berör dem. Barnombudsmannen konstaterar, på basis av enkätsvaren, att det är ett fåtal myndigheter som gör detta vid övergripande beslut och i ärenden rörande tillsyn. När det gäller utredningsarbeten som berör barn och unga är det något fler myndigheter som tar in synpunkter från olika åldersgrupper av barn och ju äldre barnen är desto fler myndigheter uppger att de tillfrågar barn och unga. Barnombudsmannens bedömning är att det

också saknas riktlinjer när det gäller utbildning och utformandet av information riktad till barn och unga och att en större andel myndigheter uppger att det inte ingår i myndighetens uppdrag.

Skr. 2005/06:206

Fortsatt utvecklingsarbete bland statliga myndigheter

Vikten av kunskapsutveckling och metodiska bedömningar av vilka konsekvenser beslut och åtgärder får för barn och unga anges som centrala moment i den nationella strategin (prop. 1997/98:182) för att förverkliga barnkonventionen i statliga myndigheter. Det är viktigt att bedömningarna tar hänsyn till både flickors och pojkars villkor och förutsättningar. Mer än hälften av de statliga myndigheterna har svarat att den nationella strategin för att förverkliga barnkonventionen är känd bland ledning och tjänstemän. Däremot anser majoriteten av myndigheterna att strategin inte har påverkat fördelning av medel till verksamheter som utvecklar barnperspektivet inom den egna organisationen.

Regeringens samlade bedömning utifrån den information som Barnombudsmannen har lämnat är att arbetet med att förverkliga barnkonventionen i statliga myndigheters verksamheter måste intensifieras och utvecklas ytterligare. Det gäller såväl Barnombudsmannens insatser för att driva på och stödja dessa myndigheter som regeringens insatser i form av bl.a. mål- och resultatstyrning.

Enligt Barnombudsmannen behövs tydlig styrning genom regleringsbrev så att varje myndighet ges möjlighet att avsätta tid och resurser för att inhämta kunskap om barnkonventionens genomförande. Detta är enligt Barnombudsmannen en förutsättning för att kunna göra barnkonsekvensanalyser som är anpassade till den egna verksamheten. Enligt regeringens mening är det viktigt att de statliga myndigheter som berörs av barnkonventionen också prioriterar arbetet med att förverkliga konventionen inom sina verksamheter. Regeringen delar dock inte Barnombudsmannens bedömning att en förutsättning för att exempelvis göra barnkonsekvensanalyser är krav på detta i myndighetens regleringsbrev. I nuläget finns en tydlig styrning från såväl riksdag som regering i form av den nationella strategin och dess krav avseende de statliga myndigheternas arbete och ansvar. Styrningen sker också genom åiterrapporteringskrav och uppdrag i regleringsbrev till ett större antal myndigheter, se nedan.

Utvärdering av genomförandet av den nationella strategin på statlig och kommunal nivå

Regeringens bedömning är att myndigheternas arbete i högre utsträckning behöver följas upp och utvärderas för att kunna bedöma vilka fortsatta insatser som behövs från såväl regeringen som Barnombudsmannen. Det kan handla om fortsatta utbildningsinsatser, spridning och anpassning av metoder och verktyg till olika typer av verksamheter och om att underlätta ett ökat erfarenhetsutbyte mellan myndigheter. Det är också enligt regeringen angeläget att komplettera den lägesbild som Barnombudsmannens enkätundersökningar ger, och som Barnombudsmannens bedömningar bygger på, med andra uppföljningar av myndig-

heternas arbete, för att få en bild av det genomslag som gjorda strategiska insatser har haft samt en bedömning av kvaliteten och systematiken i myndigheternas barnkonventionsarbete. Regeringen har med anledning av detta sett över mål- och resultatstyrningen av Barnombudsmannen och gett Barnombudsmannen i uppdrag att ta fram en kommunikationsstrategi för sitt strategiska arbete gentemot bl.a. statliga myndigheter, se vidare 3.2.1.

Det har nu gått sju år sedan riksdagen godkände den nationella strategin för att förverkliga barnkonventionen. Den information och lägesbild regeringen har om hur barnkonventionsarbetet fortskrider nationellt baserar sig huvudsakligen på de enkätundersökningar som Barnombudsmannen regelbundet låter göra av statliga myndigheters, kommuners och landstings arbete med att förverkliga barnkonventionen, liksom på myndigheternas återrapporteringar i årsredovisningarna. Dessa undersökningar och redovisningar ger emellertid inte tillräckligt underlag för en djupare analys av hur själva genomförandet av den nationella strategin fortgår och vilka effekter det får. De ger heller inte underlag för en fördjupad kunskap om vilka eventuella hinder och utvecklingsmöjligheter som finns i förhållande till ett effektivt genomförande av barnkonventionen och dess intentioner i berörda verksamheter. En sådan kunskap utgör också en nödvändig förutsättning för regeringens ställningstaganden kring det fortsatta arbetet med mer precisa mål knutna till den nationella strategin.

Mot bakgrund av det som har framgått ovan anser regeringen att det är angeläget att utvärdera det faktiska genomförandet av den nationella strategin på såväl statlig som kommunal nivå. En sådan utvärdering bör ha en bred ansats och omfatta såväl arbetet med att genomföra strategin på statlig och kommunal nivå, som de stödinsatser och styrmedel som regeringen och Barnombudsmannen erbjuder och använder sig av. Regeringen avser därför att ge Statskontoret i uppdrag att med utgångspunkt i den nationella strategin utvärdera genomförandet samt uppnådda resultat och effekter av det strategiska barnkonventionsarbetet inom stat och kommun, föreslå hur insatserna kan effektiviseras, hur redovisning av utfall/resultat kan förbättras, samt vid behov, lämna förslag till mer precisa mål knutna till strategin.

3.2.4 Utvecklingen inom kommunerna och landstingen

De flesta av de viktigaste besluten som rör barns livsvillkor och rättigheter fattas på lokal nivå, i kommuner och i landsting. Möjligheterna att förverkliga barnpolitikens målsättning för varje barn som lever i Sverige är i hög grad beroende av kommunernas och landstingens vilja och förmåga att vidta de åtgärder som behövs inom sina respektive kompetensområden. I den nationella strategin (prop. 1997/98:182) anges att kommuner och landsting bör erbjuda sin personal fortbildning i barnets rättigheter samt inrätta system för att kunna följa hur barnets bästa förverkligas i det kommunala arbetet. Regeringen konstaterar i den vidareutvecklade strategin (skr. 2003/04:47) att en viktig förutsättning för ett framgångsrikt arbete är att den kommunala sektorn involveras i och tar

del av det arbete och de kunskaper och resultat som genereras inom olika utvecklingsområden.

Med anledning av Barnrättskommitténs granskning av Sveriges tredje periodiska rapport om genomförandet av barnkonventionen har kommittén berört bland annat kommunernas och landstingens roll och möjligheter. En av kommitténs rekommendationer gäller samordningen av arbetet med barnets rättigheter mellan de nationella och de lokala myndigheterna. Kommittén rekommenderar skapandet av en permanent struktur omfattande enskilda organisationer, relevanta departement, landsting och kommuner för samordningen på alla nivåer av de åtgärder som är ägnade åt genomförandet av barnkonventionen. En sådan struktur är emellertid inte i överensstämmelse med det svenska statskicket. Inte heller skulle en sådan struktur i praktiken kunna påverka arbetet i kommuner och landsting. Regeringen är dock medveten om att kommunerna och landstingen kan behöva mer stöd och resurser av olika slag för att möta barns och ungas behov och ständigt förbättra deras livsvillkor. Regeringens strategiska hållning är att vid sidan om lagstiftning, fördelning av statsbidrag och stimulansbidrag erbjuda kommunerna och landstingen stödinsatser i form av välfungerade modeller och arbetssätt samt att uppmuntra, tillvarata och stödja den positiva utveckling som pågår på lokal och regional nivå.

Ökat engagemang på lokal och regional nivå – men kunskapen om barnkonventionen behöver förbättras

Kunskapen om barnkonventionen och om olika arbetssätt för att förverkliga den är av avgörande betydelse för kommunernas och landstingens insatser inom områden som berör barn och unga. Av Barnrättskommitténs senaste granskning framgår att kommittén uppskattar spridningen av konventionen och välkomnar åtgärderna för att göra konventionen känd i allt vidare kretsar. Kommittén betonar dock att Sverige bör fortsätta sina ansträngningar för att öka uppmärksamheten på barnets rättigheter bland yrkesgrupper som arbetar med och för barn och i synnerhet för personal inom hälso- och sjukvården, lärare och administrativ personal på skolor.

Regeringen instämmer i att det finns ett ständigt behov av att öka kunskaperna om barn och deras rättigheter inom olika yrkesgrupper. Våren 2005 anordnade regeringen i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting och Socialstyrelsen en nationell konferens om barnkompetensen inom hälso- och sjukvården. Under konferensen erbjöds ett hundratal deltagare, däribland politiker, verksamhetschefer och tjänstemän, tillfälle att diskutera framgångsrika arbetssätt och utbyta erfarenheter för att möta barnets specifika behov inom hälso- och sjukvården. Konferensen dokumenterades genom skriften *Mötet med barnet – barnkompetens inom hälso- och sjukvård*, som gavs ut av Socialdepartementet och som har spridits bland såväl hälso- och sjukvårdspersonal som bland berörda politiker och verksamhetschefer inom kommuner och landsting. Skriften är dessutom tänkt som en inspirationskälla för verksamma i landsting och kommuner och har varit mycket efterfrågad.

För att följa utvecklingen på lokal nivå låter Barnombudsmannen kommuner och landsting regelbundet besvara en enkät om deras arbete med att förverkliga barnkonventionen. Den senaste enkätundersökningen

genomfördes under hösten 2005 och besvarades av i stort sett samtliga kommuner och samtliga landsting. Enkätresultaten visar bl.a. att behovet av kompetensutveckling är stort i kommuner och landsting men att det inte avsätts tillräckliga resurser för kompetensutveckling i förhållande till behoven. Kommunerna har framför allt behov av fortsatt kompetensutveckling avseende barnkonventionens tillämpning och barnkonsekvensanalyser. Majoriteten av kommunerna pekar också på behovet av bl.a. erfarenhetsutbyte. Bland landstingen är det bl.a. främst fortbildning rörande metoder för inflytande och barnkonsekvensanalyser samt barnkonventionens tillämpning i den egna verksamheten som behövs. Samtidigt finns ett stort engagemang och en vilja bland kommuner och landsting att arbeta med barnkonventionen. Det finns också en stark förankring i kommunledningarna för att arbeta med barnkonventionen. Enkätresultaten visar bl.a. att 70 procent av kommunerna har fattat beslut på ledningsnivå om barnkonventionen och har sådana målsättningar i sina styrdokument. Detsamma gäller för majoriteten av landstingen. Samtidigt är det ett långsiktigt förändringsarbete med att få in ett barnperspektiv i de rådande strukturerna vilket kräver att det avsätts både tid och resurser inom organisationen. Det som enligt Barnombudsmannen många gånger visar sig vara en katalysator i barnkonventionsarbetet är att åtminstone i ett inledningsskede avsätta resurser för att en särskild person driver på och ansvarar för utvecklingen av arbetet.

Det finns också flera kommuner och landsting som aktivt har valt att prioritera arbetet med barnkonventionen och därigenom kommit längre i sitt utvecklings- och förändringsarbete. Ett exempel på den positiva utvecklingen inom kommunernas arbete med barnets rättigheter är det kommunala partnerskapet för barnkonventionens genomförande som etablerades under 2005. Tolv kommuner¹ har beslutat att ingå ett nära samarbete kring tillämpningen av barnkonventionen inom den kommunala verksamheten. Regeringen har uppmuntrat etableringen av partnerskapet och dessutom ställt medel till förfogande för samordningen av partnerskapets verksamhet. Representanter från Socialdepartementet och Barnombudsmannen deltar regelbundet i partnerskapets möten samt i det nätverk som finns för landstingen rörande barnkonventionsrelaterade frågor.

Fler och fler kommuner och landsting initierar olika aktiviteter ägnade att öka kunskapen om barnets rättigheter bland de politiska förtroendevalda samt bland andra beslutsfattare och övriga tjänstemän. Som ett av många exempel kan nämnas att både Gävleborgs läns landsting och Helsingborgs kommun under 2005 har initierat utbildningsdagar för de förtroendevalda och anställda inom relevanta verksamheter. Kommunernas eget arbete och resurser för att öka barnkonventionens slagkraft i verksamheten har stått i fokus. Barnombudsmannen och representanter från Regeringskansliet har bidragit till att sätta kommunernas och landstingens arbete i ett vidare perspektiv.

¹ Borlänge, Gunnared stadsdel i Göteborg, Gävle, Haninge, Kalmar, Karlskoga, Västerås, Sigtuna, Trelleborg, Uppsala, Örebro, Östersund.

Det finns många exempel på kommuner som aktivt arbetar för att öka barns och ungas inflytande i olika verksamheter och låta dem komma till tals i frågor som rör dem. Utifrån den senaste enkätundersökningens resultat är Barnombudsmannens bedömning att utvecklingen går framåt men att det finns utmaningar inom samtliga verksamhetsområden, framför allt inom landstingen och inom de områden som traditionellt inte förknippas med barn. Särskild uppmärksamhet bör enligt Barnombudsmannen ägnas åt möjligheterna till inflytande i de övergripande politiska organen och åt att följa upp och utvärdera arbetet med inflytande för barn och unga, vid sidan av att förbättra dokumentationen och återkopplingen till dem. Barnombudsmannen konstaterar också att det i utvärderingsarbetet är viktigt att involvera barn och unga själva och fånga in hur de upplever sina möjligheter till inflytande.

Under 2006 kommer Barnombudsmannen att göra fördjupade studier i några kommuner och landsting kring barns och ungas möjligheter till inflytande. Syftet är både att få fördjupad kunskap om problem och möjligheter och att lyfta fram lärande exempel. Barnombudsmannen kommer också fokusera på att sprida kunskap om metoder för inflytande och lyfta fram framgångsfaktorer för att lyckas med ungdomsråd och liknande inflytandeforum i syfte att driva på utvecklingen av att barn och unga används som kunskapskälla i kommuner och landsting.

Barnpolitiken och ungdomspolitikerna har särskilda beröringspunkter, framför allt avseende frågor om inflytande och delaktighet. I regleringsbrevet för 2006 för Barnombudsmannen respektive Ungdomsstyrelsen anges därför att myndigheterna skall redovisa hur och i vilka frågor myndigheterna har samarbetat och utbytt erfarenheter, avseende bl.a. metodutveckling i kommunerna.

Fortsatt utvecklingsarbete i kommuner och landsting

I den vidareutvecklade strategin (skr. 2003/04:47) angav regeringen att man avser att noga följa vilka effekter Barnombudsmannens förtydligade mandat och befogenheter har för utvecklingen av barnkonventionsarbetet i kommuner och landsting. Barnombudsmannen spelar en nyckelroll i regeringens strategiska arbete med att göra verklighet av barnets rättigheter på kommunal och landstingskommunal nivå. I enlighet med den vidareutvecklade strategin har regeringen under 2004 uppdragit till Barnombudsmannen att organisera fem regionala konferenser för att uppmuntra och sprida framgångsrika arbetssätt i det lokala arbetet med barnkonventionen. Regeringen har också avsatt särskilda medel för insatsen. De fem regionala konferenserna där politiker, verksamhetschefer och andra tjänstemän från cirka hundra kommuner och elva landsting har deltagit har ägt rum våren 2005 under rubriken *Full fart framåt!*. Barnombudsmannen konstaterar i sin utvärdering av konferenserna att konferensens innehåll i stor utsträckning har spridits vidare till kollegor och politiker inom verksamhetsområdena och i några fall även till den högsta lokala politiska ledningen. Samtidigt som de regionala konferenserna har varit framgångsrika anser Barnombudsmannen att förändringsarbetet kräver både tid och uthållighet och därför är även andra typer av insatser

nödvändiga för att få till stånd en varaktig förändring. Kontinuerliga idé- och erfarenhetsutbyten i mindre grupper är exempel på sådana möjliga insatser. Regeringen vill i detta sammanhang betona Barnombudsman- nens viktiga roll i denna typ av insatser.

För att ytterligare stödja och driva på barnkonventionsarbetet på lokal nivå fokuserar Barnombudsmannens årsrapport 2006 på kommuner och landsting och innehåller bl.a. en samling av goda exempel av kommuner- nas och landstingens utvecklingsarbete med barnkonventionen. Barn- ombudsmannen avser att följa upp årsrapporten med bl.a. fördjupnings- studier, lägga ut nytt material på webbplatsen samt ta fram och distri- buera ett generellt informationsmaterial om barnkonventionen till full- mäktigeledamöter som tillträder efter höstens val.

Barnombudsmannens senaste enkätundersökning visar att det inom flera verksamheter på kommunal nivå genomförs analyser av konsekven- serna för barn även om själva begreppet barnkonsekvensanalyser inte är lika spritt. På frågan om konsekvensanalyser görs i frågor som berör barn och unga svarar nästan hälften av kommunerna att det görs i frågor som rör förskola och skola, cirka en tredjedel uppger att de görs inom social- tjänsten och i kultur- och fritidsfrågor medan en femtedel anger att det görs i planeringsfrågor och i gatu- och trafikfrågor. Användningen av barnkonsekvensanalyser inom landstingen är mindre vanlig än bland kommunerna. Generellt kan dock dokumentationen av analyserna för- bättras enligt Barnombudsmannen. Om analysen eller beslutsmotive- ringen inte dokumenteras innebär det att det inte i efterhand går att be- döma på vilka grunder som ett beslut ansågs vara till barnets bästa vilket försvårar bl.a. uppföljningen.

Under 2005 har Barnombudsmannen arbetat med att vidareutveckla den modell för barnkonsekvensanalys som togs fram 2001. Parallellt med att modellen har utvecklats har också ett arbete med att konkret koppla barnkonsekvensanalyser till barnavårdsärenden inom socialtjänsten på- gått och kommer att avslutas under 2006. Tanken är att det arbetet skall resultera i att barnkonsekvensanalyser blir lättare att förstå. Resultatet av arbetet kommer att presenteras och spridas under 2006 i syfte att öka kunskapen om barnkonsekvensanalyser samt i syfte att öka använd- ningen av barnkonsekvensanalyser. Barnombudsmannen kommer också att ägna särskild uppmärksamhet åt barnkonsekvensanalyser genom för- djupningsstudier under 2006 i syfte att få fördjupad kunskap om både problem och möjligheter men också för att lyfta fram lärande exempel.

Av den senaste enkätundersökningen framgår att drygt 70 procent av kommunerna anser att den nationella strategins innehåll är känd av poli- tiker och tjänstemän i kommunen medan en fjärdedel av kommunerna anser att den haft stor eller ganska stor påverkan på arbetet med barn- konventionen. Inom landstingen bedömer en majoritet att strategins innehåll är känd i den politiska ledningen och bland tjänstemännen medan bara ett fåtal landsting anser att den haft stor eller ganska stor påverkan på barnkonventionsarbetet.

Regeringen kan konstatera att det finns ett kontinuerligt behov av kun- skaper om barnets rättigheter och hur de omsätts i praktisk handling. Det är regeringens bedömning att kommunerna och landstingen gör ständiga framsteg i arbetet med att sätta sig in i barns specifika rättigheter, ut- veckla barnperspektivet inom de olika verksamheterna samt utveckla

arbetsmetoder som på bästa sätt svarar upp till åtaganden enligt barnkonventionen. Arbetet med att sprida kunskap om barns behov och rättigheter och om arbetssätt att möta dessa rättigheter kommer förmodligen att behöva fortsätta en mycket lång tid framåt. Det handlar om ett förändringsarbete som berör de flesta samhällsliga insatser och som samtidigt ständigt utvecklas och anpassas till nya verkligheter.

Ett Sverige för barn – en satsning för kommuner och landsting

I syfte att uppmärksamma arbetet med att genomföra barnkonventionen och för att stödja det lokala utvecklingsarbetet har regeringen initierat satsningen *Ett Sverige för barn* som pågår under våren 2006 och som riktar sig mot bland andra kommunala beslutsfattare och tjänstemän inom kommunerna. Satsningen vänder sig också direkt till barn och unga. Målsättningen är att öka kännedomen och kunskapen om barnkonventionen och dess betydelse för barn och unga samt sprida framgångsrika arbetssätt kring barnets rättigheter inom den kommunala verksamheten. Aktiviteter som riktar sig till såväl allmänhet, innefattande både barn och vuxna, som lokala beslutsfattare och anställda genomförs dels i form av kommunseminarier, dels i form av olika informationsinsatser.

Under mars och april månad arrangerade regeringen i samarbete med Barnombudsmannen och Sveriges Kommuner och Landsting seminarier och andra verksamheter i nio kommuner runt om i landet. I varje kommun genomfördes tre olika seminarier under en dag. De riktades till kommuner och myndigheter, lokalt näringsliv samt skola, föräldrar och föreningsliv. En viktig målsättning för arrangemangen var att i så stor utsträckning som möjligt söka involvera barn och unga själva i de aktiviteter som genomfördes i kommunerna.

3.2.5 Lärosätenas barnkonventionsarbete

Av den nationella strategin (prop. 1997/98:182) framgår att barnkonventionen på olika sätt bör tas med i utbildningar för de yrkesgrupper som skall arbeta med barn. I den vidareutvecklade strategin (skr. 2003/04:47) anger regeringen att det uppdrag som Högskoleverket har haft att stimulera lärosäten att inordna barnkonventionen i yrkesutbildningar bör följas upp. Regeringen avser också att genomföra regionala konferenser, med syfte att inspirera och lyfta fram goda exempel på det arbete som görs för att integrera barnkonventionen i olika utbildningar.

Högskoleverkets rapport, *FN:s barnkonvention i högre utbildning*, överlämnades till regeringen i juni 2003 och visade bl.a. exempel på hur barnkonventionen kan ingå i olika högskoleutbildningar. Av rapporten framgår bl.a. att studenternas kännedom om barnkonventionen är begränsad och att det är ovanligt att konventionen tas upp till diskussion i undervisningen. Nästan samtliga studenter som deltog i Högskoleverkets undersökning skulle dock välkomna mer undervisning om konventionen. Högskoleverket anger bl.a. i rapporten att lärarna inom högskolan bör erbjudas kompetensutveckling inom barnområdet.

Mot bakgrund av Högskoleverkets rapport fick samtliga lärosäten 2004 i uppdrag att redogöra för hur man har arbetat med att införliva kunskap

om barnkonventionen i utbildningar där sådan kunskap bedöms betydelsefull. Lärosätena har lämnat redogörelser för arbetet i årsredovisningarna för 2005.

Regeringen avser att genomföra ett antal regionala konferenser under 2006 för att stödja lärosätenas barnkonventionsarbete och bidra till erfarenhetsutbyte mellan olika universitet och högskolor.

3.2.6 Barns och ungas delaktighet och inflytande i samhälls- och trafikplaneringen

Den nationella strategin för att förverkliga barnkonventionen (prop. 1997/98:182) anger att barns och ungas inflytande och delaktighet i samhälls- och trafikplaneringen skall utvecklas.

Boverket redovisade våren 2000 ett uppdrag om att utveckla formerna för barns och ungas delaktighet och inflytande i samhällsplaneringen. Uppdraget genomfördes tillsammans med Vägverket, Barnombudsmanen, Ungdomsstyrelsen och dåvarande Svenska Kommunförbundet. I rapporten *Unga är också medborgare* lämnades ett antal förslag med syfte att öka barns och ungas inflytande och delaktighet i planeringsprocessen. I den vidareutvecklade strategin (skr. 2003/04:47) angav regeringen att Boverkets uppdrag skulle följas upp och att ett av förslagen i rapporten, att genomföra kommunförsök, skulle diskuteras vidare med Boverket och berörda aktörer. Vidare aviserade regeringen att Boverket skulle få i uppdrag att ta fram en rådgivande skrift till kommunernas planerare, i enlighet med ett av verkets förslag i rapporten.

Boverket har därefter haft återrapporteringskrav om hur barnperspektivet kan integreras samt hur barnsäkerhetsarbetet inom verkets områden kan stärkas. Vägverket och Banverket har också under ett antal år arbetat aktivt med att öka tillgängligheten och säkerheten för barn och unga i transportsystemen. I Banverkets årsredovisning för 2005 framgår bl.a. att barnkonsekvensanalyser har genomförts i projektet Citybanan i Stockholm. I konsekvensanalyserna presenteras förslag på åtgärder för att säkerställa barns rätt till säkra och utvecklande utemiljöer vid byggandet av banan och en särskild metod har använts för att tillvarata barns åsikter. Banverket har också startat ett samarbete med Vägverket om barnkonsekvensanalyser. Vägverket har under flera år bedrivit ett utvecklingsarbete kring barnkonsekvensanalyser och hur barns och ungas synpunkter kan tas tillvara, främst i samband med förstudier. Vägverkets kunskaper om och erfarenheter av att använda barnkonsekvensanalyser finns också redovisade i ett antal skrifter. Under 2005 har verket genomfört barnkonsekvensanalyser bl.a. vid planering av gång- och cykelvägar och vid åtgärder i tätorter. Även andra åtgärder för att öka barns tillgänglighet och säkerhet i vägtransportsystemet har vidtagits.

I Barnsäkerhetsdelegationens betänkande (SOU 2003:127), *Från barnolycksfall till säkerhet och utveckling*, har också förslag lämnats som rör barns och ungas inflytande i planeringsprocessen.

I den utredning som regeringen tillsatte i juni 2002 med uppdrag att bl.a. se över plan- och bygglagen (PBL-kommittén) har frågeställningar som lyfts av såväl Boverket som Barnsäkerhetsdelegationen rörande barns och ungas inflytande i samhällsplaneringen tagits upp. Kommittén har haft till uppgift att särskilt belysa hur barns och ungdomars inflytande på samhällsplaneringen kan komma till uttryck. PBL-kommittén lämnade sitt slutbetänkande i september 2005 (SOU 2005:77).

De regler som rör rätten att komma till tals inför beslut om kommunala planer behöver inte ändras, menar kommittén. Enligt kommittén bör kommunerna däremot utveckla dialogen med medborgarna och använda ny teknik när det är lämpligt. Hur detta bör ske bör dock inte regleras i lagtexten utan det bör vara upp till kommunerna att arbeta vidare med dessa områden.

När det gäller bl.a. barns perspektiv är det enligt kommittén framför allt en tydlig lagstiftning avseende vilka krav som skall tillgodoses, ett bra beslutsunderlag och tydlighet när det gäller analyser och bedömningar av konsekvenserna som efterfrågas. Kommittén konstaterar att det i första hand är tillämpningen av gällande lagstiftning som behöver förbättras. Vissa av kommitténs förslag kommer att göra att önskemål om bl.a. konsekvensbeskrivningar kan tillgodoses, exempelvis uttryckliga krav på konsekvensbeskrivningar av översiktsplaner. Genom kommitténs förslag till ändringar av de materiella bestämmelserna och en förbättrad tillämpning bör man enligt kommittén kunna värna det kommunala handlingsutrymmet och samtidigt på ett bättre sätt tillgodose angelägna samhällsintressen.

Betänkandet har remissbehandlats och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Fortsatt utvecklingsarbete

Socialdepartementet inbjöd i november 2004 till ett möte med Boverket, dåvarande Svenska kommunförbundet, Ungdomsstyrelsen och Barnombudsmannen. Under mötet diskuterades bl.a. förutsättningarna att genomföra kommunförsök för att stödja och inspirera kommunerna att utveckla formerna för barns och ungas inflytande i planeringsprocessen. Vid mötet framgick att det fortfarande finns ett behov av att på olika sätt stödja kommunernas arbete med att få barn och unga delaktiga i planeringsprocesser på lokal nivå. Samtidigt konstaterades att det finns en större medvetenhet om barnkonventionen och barnperspektivet än tidigare i kommunerna. En av slutsatserna var att fokus inte endast bör vara på planeringsprocessen utan på barns och ungas inflytande och delaktighet i den fysiska miljön som helhet. När det gäller eventuella kommunförsök och framtagandet av en rådgivande skrift till kommunernas planerare har regeringen ansett det vara lämpligt att avvakta PBL-kommitténs arbete. Mot bakgrund av de slutsatser som PBL-kommittén har lämnat i sitt betänkande finns det anledning för regeringen att överväga frågan om kommunförsök och rådgivande skrift ytterligare. Den kunskap och de erfarenheter som Vägverket har av att arbeta med barnkonsekvensanaly-

3.2.7 Statistik

Av den nationella strategin (prop. 1997/98:182) framgår att barnstatistiken skall utvecklas. Statistiska centralbyrån har sedan 1999 haft regeringens uppdrag att vidareutveckla statistiken om barn och unga och har för detta arbete årligen tilldelats en miljon kronor. Hittills har nio demografiska rapporter om barn och deras familjer publicerats. Inom ramen för uppdraget utges också fördjupningar inom olika ämnesområden. Regeringens bedömning är att Statistiska centralbyråns arbete utgör ett viktigt och värdefullt bidrag för att öka kunskapen om barns och ungas levnadsvillkor.

Barnombudsmannen har också enligt lag om Barnombudsman (1993:335) i uppdrag att samla kunskap och sammanställa statistik om barns och ungas levnadsvillkor och genomför regelbundet undersökningar om barns levnadsförhållanden och attityder inom olika områden. Dessutom publicerar Barnombudsmannen i samarbete med Statistiska centralbyrån rapporten *Upp till 18 – fakta om barn och ungdom*, som är en sammanställning av statistik rörande barns och ungas levnadsförhållanden.

Barns och ungas levnadsförhållanden undersöks också sedan några år tillbaka inom ramen för den s.k. levnadsnivåundersökningen (LNU) och i de årliga undersökningarna av befolkningens levnadsförhållanden (ULF). Barn-ULF bygger på intervjuer med flickor och pojkar i åldrarna 10–18 år om deras levnadsförhållanden inom flera olika områden, bl.a. ekonomiska och materiella resurser, boende och trygghet, familj och sociala relationer, skola och mobbing, psykiskt välbefinnande. Utifrån undersökningen publicerades hösten 2005 rapporten *Barns villkor*.

Barn-ULF är ett mycket viktigt bidrag till beskrivningen av barns välfärd och för vissa områden det enda befintliga underlaget för en beskrivning på nationell nivå. Undersökningen är också en grundläggande källa i det ovan beskrivna arbetet med att ta fram barnindikatorer för barnpolitiken (se avsnitt 2.1.1). Regeringen har avsatt särskilda medel för genomförande av Barn-ULF för åren 2005 och 2006.

3.2.8 Övriga strategiska åtgärder

I skrivelsen med en utveckling av den nationella strategin för att förverkliga barnkonventionen (skr. 2003/04:47) pekade regeringen på några ytterligare utvecklingsområden, för vilka en redogörelse ges nedan.

Kompetens- och metodutveckling kring barnets rättigheter

Behovet av att samla och sprida kunskap om barnkonventionen och barnets rättigheter har uppmärksamrats sedan länge och från flera håll. Regeringen gav i mars 2005 en särskild utredare i uppdrag att undersöka behovet, förutsättningarna samt intresset för en verksamhet för barnkon-

ventionsrelaterade frågor. Förstudien bekräftade ett behov av och intresse för en sådan verksamhet hos många kommuner, landsting, statliga myndigheter samt universitet och högskolor. Med utgångspunkt i förstudien bereds frågan om inrättande av en verksamhet för metod- och kompetensutveckling kring barnets rättigheter samt erfarenhetsutbyte i arbetet med att förverkliga barnkonventionen vidare inom Regeringskansliet.

Handbok för genomförande av barnkonventionen

Frågan om hur de olika artiklarna i barnkonventionen skall tolkas och vad de egentligen innebär för åtagande för Sverige har länge varit en återkommande fråga.

En svensk handbok om genomförande av barnkonventionen syftar dels till att vara en hjälp att uttolka barnkonventionen för såväl politiker på olika nivåer som andra beslutsfattare, tjänstemän och övriga intresserade, dels skall den bidra till att skapa en samstämmighet om uttolkningen av barnkonventionen och vad som krävs för att leva upp till de åtaganden konventionen innebär.

Regeringen beslutade i december 2005 att utbetala 1 miljon kronor till UNICEF Sverige för arbetet med att ta fram en publikation som motsvarar ovan angivna syften. Projektet beräknas vara avslutat till utgången av 2006.

Informationsmaterial till barn och unga om barnkonventionen

Barnombudsmanen har med särskilda medel från regeringen tagit fram och distribuerat informationsmaterial om barnkonventionen riktat till flickor och pojkar i åldrarna 5–9 år, 9–13 år och 13–16 år. Kopplat till informationsmaterialet finns också en handledning för vuxna. Materialet har tagits fram i nära dialog med flickor och pojkar i de olika åldersgrupperna. Materialet har även gjorts tillgängligt för bl.a. synskadade barn och för barn med läs- och skrivsvårigheter. Regeringen har avsatt sammanlagt drygt 2 miljoner kronor för detta arbete.

4 Insatser för att förverkliga Ett Sverige för barn

4.1 Inledning

Barnkonventionen är utgångspunkten för regeringens arbete med att förbättra barns och ungas villkor i samhället. Konventionens grundläggande principer och intentioner återspeglas också i målet för barnpolitiken. Barnkonventionen skall ses som ett instrument för ständig utveckling, inte som en miniminorm som när den är uppnådd kan läggas åt sidan. Sverige har bättre förutsättningar än många andra länder att gå längre i såväl mål som innehåll i sin politik för barn och unga än vad barnkonventionen sätter som minimistandard.

Regeringens vision är att Sverige skall vara ett land där varje flicka och pojke får bästa tänkbara start i livet och där de oberoende av kön, nationellt, etniskt eller socialt ursprung, funktionshinder, sexuell läggning eller familjens ekonomiska ställning eller bostättningsort har förutsättningar att utveckla sin personlighet, förmåga och kompetens i en trygg, kärleksfull och stödjande miljö.

Insatser inom ramen för den generella välfärdspolitiken är basen för att kunna förverkliga barnkonventionens intentioner. De välfärdspolitiska insatserna för att garantera flickor och pojkar jämlika uppväxtvillkor innefattar tillgång till en förskoleverksamhet, skola, skolbarnsomsorg och mödra- och barnhälsovård av god kvalitet på lika villkor. Föräldrarna har ett gemensamt huvudansvar för barnets uppfostran och utveckling. Samhällets uppgift är att stödja och komplettera föräldrarna så att goda och trygga uppväxtvillkor kan garanteras varje barn, vilket bl.a. innefattar olika insatser som möjliggör för båda föräldrarna att kunna vara delaktiga i och ta ansvar för barnets uppväxt.

Välfärdspolitiken rymmer också insatser för att stödja barn som har olika former av funktionshinder. Det är viktigt att uppmärksamma det funktionshindrade barnets rätt att i första hand få vara barn, med liknande behov och intressen som varje flicka och pojke i allmänhet har under uppväxten. Till detta kommer att barn med funktionshinder dessutom har särskilda behov av stöd för att kompensera sina funktionsnedsättningar.

Den generella välfärdspolitiken rymmer också stöd till de mest utsatta grupperna – familjer som befinner sig i en ekonomiskt utsatt situation, barn som bor i utsatta bostadsområden och barn som av olika anledningar har särskilda behov av samhällets stöd och skydd.

Utöver den generella välfärdspolitiken har också insatser inom områden såsom samhälls- och trafikplanering, livsmedels- och konsumentpolitik, miljöpolitik, folkhälsopolitik, kultur- och mediapolitik betydelse för utvecklingen av barns och ungas livsvillkor och möjlighet till delaktighet som fullvärdiga samhällsmedlemmar.

De flesta verksamheter som direkt rör barn och unga finns i kommunerna och i landstingen. Förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen, fritidsklubbar, idrottsplatser och lekplatser, barnavårdscentraler, ungdomsmottagningar, socialtjänsten och kollektivtrafiken utgör exempel på sådana verksamheter. Flera av de beslut som fattas på kommunal nivå, t.ex. i fråga om trafik, byggande och planering är också sådant som påverkar barns och ungas liv. Regeringens arbete med att förverkliga barnkonventionen och dess intentioner är i hög grad beroende av de lokala huvudmännens vilja och förmåga att inom ramen för sina kompetensområden omsätta konventionen i verklig handling. De stödinsatser som regeringen erbjuder för det lokala strategiska genomförandet har redovisats i avsnitt 3.

Barnpolitikens sektorsövergripande karaktär innebär att insatser för barn och unga utförs inom en mängd olika politikområden. Samtliga dessa insatser bidrar till att uppfylla målet för barnpolitiken. I det följande lämnas en redovisning av pågående initiativ och åtgärder för barn och unga. För att skapa en struktur och överblick över de insatser som görs för att förverkliga barnets rättigheter och förbättra barns och ungas livsvillkor i olika avseenden sker redovisningen utifrån sex olika målområden, som var för sig innehåller insatser som svarar mot de olika artik-

larna i barnkonventionen och som därigenom också bidrar till måluppfyllelsen för barnpolitiken.

Skr. 2005/06:206

4.2 Barnets rätt till en god levnadsstandard

Barnkonventionen tillerkänner varje barn rätten till social trygghet, innefattande socialförsäkring (jfr artikel 26 och 27). De förmåner som rätten till social trygghet avser skall beviljas med hänsyn till bland annat de resurser och omständigheter i övrigt som finns hos barnet och de personer som ansvarar för barnets underhåll. Vidare tillerkänns barnet den levnadsstandard som krävs för barnets utveckling. Det är föräldrarna eller andra som är ansvariga för barnet som, inom ramen för sin förmåga och ekonomiska resurser, har huvudansvaret för att säkerställa de levnadsvillkor som är nödvändiga för barnets utveckling.

Föräldrars sysselsättning och inkomster förstärks genom regeringens sysselsättningspaket

Arbetsmarknadspolitikerna är en del av den ekonomiska politiken. Regeringens mål är full sysselsättning med delmålet 4 procents öppen arbetslöshet och 80 procents sysselsättning. För att uppnå regeringens mål om full sysselsättning i Sverige är det viktigt att underlätta för arbetstagare och arbetsgivare att hitta varandra på ett effektivt sätt. Regeringen genomför insatser för att lediga jobb snabbt skall tillsättas och insatser för att rusta de arbetssökande att möta arbetsmarknadens behov. Dessa insatser kommer även barn och unga till del då föräldrarnas möjligheter till sysselsättning och inkomster förstärks.

I budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1) aviserade regeringen ett tvåårigt sysselsättningspaket med start den 1 januari 2006. Paketet beräknas ge omkring 55 000 personer möjlighet till arbete, praktik eller utbildning. De arbetsmarknadspolitiska programmen ökar med drygt 40 000 platser till 161 000 platser totalt. Inom ramen för sysselsättningspaketet införs en ny typ av anställningsstöd benämnda plusjobb. Detta avser anställning inom stat, kommuner, kommunförbund och av dessa organisationer anlidade entreprenörer. Målgruppen är arbetslösa som varit inskrivna vid arbetsförmedlingen i minst 2 år. Vidare införs en ny arbetsmarknadspolitisk insats i form av utbildningsvikariat som skall bidra till minskad arbetslöshet och stärkt kvalitet inom vård och omsorg. Lärlingsplatser införs för arbetslösa ungdomar som innebär en arbetsplatsförlagd yrkesutbildning i kombination med studier i kärnämnen och yrkesanpassade ämnen. Slutligen har Arbetsmarknadsstyrelsen fått i uppdrag att upprätta ett samarbete mellan arbetsförmedlingen och bemanningsföretag för att genom en subvention placera en arbetslös akademiker i företrädesvis små och medelstora företag.

Trygga anställningsformer och goda förutsättningar för att förena arbetsliv med föräldraskap

Antalet tidsbegränsat anställda ökade tydligt under 1990-talet. Ökningen var särskilt markant för ungdomar (16–24 år) och tycks för denna grupp i

viss mån fortsätta. Regeringen anser att den huvudsakliga anställningsformen skall vara tillsvidareanställning.

För att skapa goda förutsättningar att förena arbetsliv med föräldraskap är det viktigt att män och kvinnor känner trygghet i sina anställningsförhållanden under föräldraledighet. Regeringen överlämnade, tillsammans med Vänsterpartiet och Miljöpartiet, i mars 2006 en proposition (prop. 2005/06:185) som syftar till att stärka anställningsskyddet för visstidsanställda och föräldralediga, samtidigt som anställningsskyddslagen (LAS) förenklas.

År 2004 tillkallades en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av reglerna för föräldraförsäkringen. Översynen skulle göras med utgångspunkt i att föräldraförsäkringen skall verka för barnets bästa. Föräldraförsäkringsutredningens betänkande *Reformerad föräldraförsäkring – Kärlek, Omvårdnad, Trygghet* (SOU 2005:73) överlämnades till regeringen i september 2005.

Rätt till heltid

En utredare har på regeringens uppdrag utrett frågan om hur rätten till heltidsanställning skall stärkas. Utredaren föreslår en reglering som begränsar arbetsgivares möjlighet att anställa på deltid till fall då det är motiverat med hänsyn till verksamhetens behov eller när arbetstagaren för fram ett eget önskemål om deltid (SOU 2006:105). Betänkandet har remissbehandlats. Regeringen överväger för närvarande förslagen.

Delat barnbidrag och vårdbidrag

Regeringen har lämnat förslag till riksdagen om delat barnbidrag vid växelvis boende (prop. 2005/06:20). I propositionen föreslås också en möjlighet att dela rätten till vårdbidrag. Riksdagen har bifallit förslagen gällande barnbidraget, med undantag för den del av förslaget som innebär att barnbidraget under vissa förutsättningar skall kunna delas även efter anmälan av endast en av föräldrarna samt att förslagen gällande vårdbidraget har avslagits.

Höjt tak inom föräldraförsäkringen

Regeringen har till riksdagen föreslagit (prop. 2005/06:142) att inkomsttaket vid beräkning av sjukpenninggrundande inkomst skall höjas från sju och en halv till tio gånger prisbasbeloppet fr.o.m. den 1 juli 2006. Regeringens mål för föräldrapenningen är att det samlade uttaget av föräldrapenning skall vara jämställt mellan kvinnor och män. En höjning av inkomsttaket kan vara ett sätt att förmå de män som i dag har inkomst över taket att höja sitt uttag av föräldrapenningdagar, vilket också innebär att barns tillgång till båda föräldrarna förbättras.

Regeringen har till riksdagen föreslagit att rätten till tillfällig föräldrapenning utvidgas på så sätt att föräldrar till ett allvarligt sjukt barn under 18 år får rätt till ett obegränsat antal dagar med tillfällig föräldrapenning (prop. 2005/06:159).

Rätten till tillfällig föräldrapenning skall, förutom de situationer när det föreligger ett påtagligt hot mot barnets liv, även omfatta tid när barnet genomgår behandling som behövs för att barnet skall bli botat och att det utan behandlingen föreligger en fara för barnets liv. Föräldern skall samtidigt behöva avstå från förvärvsarbete för vård av barn.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2006.

Insatser för att stärka ekonomiskt utsatta barn

Regeringen genomför åtgärder inom olika områden för att stödja och förstärka insatser som bl.a. har betydelse för ekonomiskt utsatta barn. Utöver de insatser som syftar till att öka sysselsättningen, se ovan, kan följande nämnas.

För barnets skull är det viktigt att båda föräldrarna är delaktiga i barnets uppväxt och tar ansvar för barnet. Med anledning av rapporten *Ekonomiskt utsatta barn* (Ds 2004:41) aviserade regeringen i vårpropositionen år 2004 (prop. 2003/04:100) att en miljard kronor skall avsättas från 2006 för reformer för ekonomiskt utsatta barn. Regeringen har därefter lämnat propositioner till riksdagen med förslag på förbättringar inom underhållsstödet, bostadsbidraget och studiestödssystemet, som riksdagen har bifallit. Lagändringarna innebär bland annat att underhållsstödets belopp höjs med 100 kronor per barn och månad. Vidare höjs det särskilda bidraget för hemmavarande barn inom bostadsbidraget och det införs också ett umgängesbidrag till föräldrar som på grund av vårdnad eller umgänge tidvis har sina barn boende hos sig. Dessutom införs ett barn tillägg till studerande föräldrar inom studiestödssystemet.

I syfte att förbättra barnfamiljernas ekonomi lämnades i budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1) förslag om höjning av barnbidraget och det förlängda barnbidraget med 100 kronor per barn och månad. De nya reglerna trädde i kraft i oktober 2005. Samtidigt infördes ett nytt flerbarnstillägg med 100 kronor per månad för det andra barnet och flerbarnstillägget höjdes med 100 kronor per månad från och med det tredje barnet.

Regeringen har vidare ställt 225 miljoner kronor till förfogande för Myndigheten för skolutveckling för att under två år genomföra utvecklingsstödande insatser för skolor och kommuner i segregerade områden. Myndigheten har i november 2005 lämnat ett förslag till regeringen om hur de anslagna medlen skall fördelas. Myndigheten har också överlämnat en slutrapport till regeringen om ett uppdrag som haft till syfte att förbättra utbildningsvillkoren i områden präglade av mångfald och social utsatthet.

Regeringens Storstadsdelegation har medverkat till olika satsningar för att bryta utsatthet och segregationen i svenska storstäder och vissa ut-

Ekonomiskt bistånd

Enligt Socialstyrelsens lägesrapport för 2006 avseende individ- och familjeomsorg så varierar antalet barn som lever i ett biståndshushåll kraftigt i landet. Nästan vart fjärde barn i Malmö och endast ett av hundra barn i Danderyd lever i hushåll som beviljats ekonomiskt bistånd. Under 2004 var nära en tredjedel av alla hushåll som fick bistånd barnfamiljer.

När föräldrar inte kan försörja sina barn genom eget arbete får det konsekvenser för hela familjen, speciellt om de är beroende av ekonomiskt bistånd under längre tid. Enligt Socialstyrelsen visar flera studier att barnfamiljer med dålig ekonomi strävar efter att barnen skall påverkas så lite som möjligt och de prioriterar barnens konsumtion. Föräldrarna kompenserar barnen på bekostnad av sina egna behov. Ekonomiskt bistånd i familjen är relaterat till ökade risker för ohälsa bland barnen (skador, psykisk ohälsa och missbruk) och negativa psykosociala utfall (låg utbildning, social dygnsvård etc.), till skillnad mot enbart låga inkomster, där sådana effekter är små (Social rapport 2006, Socialstyrelsen).

Barnets situation skall uppmärksammas också när vuxna ansöker om ekonomiskt bistånd. I regleringsbrevet för 2005 fick Socialstyrelsen i uppdrag att redovisa hur barnperspektivet beaktas i handläggningen av det ekonomiska biståndet. Länsstyrelserna konstaterar i sin tillsyn 2004 att barnperspektivet generellt sett beaktas allt bättre när det gäller ekonomiskt bistånd, men framhåller också brister både när det gäller individuella bedömningar och barnperspektivet. Av Socialstyrelsens årsredovisning för 2005 framgår att bedömningen av de ekonomiska behoven många gånger är schabloniserad och att det kan vara svårt att få bistånd utöver försörjningsstöd. Handläggningen präglas fortfarande av ett vuxenperspektiv och i den allt striktare behovsbedömningen riskerar barnen att inte synas. Föräldrarna frågar inte efter bistånd för speciella behov hos barnen, då de inte vet att detta går att få. Ett annat intryck är att handläggare och biståndssökande ofta ser olika på biståndsbehovet och hur det skall tillgodoses.

Utredningen om vräkning och hemlöshet bland barnfamiljer

I oktober 2005 presenterade Utredningen om vräkning och hemlöshet bland barnfamiljer sitt betänkande (SOU 2005:88) *Vräkning och hemlöshet drabbar också barn*. Utredaren gör bedömningen att sammanlagt minst 1 000 barn vräktes under 2004 och konstaterar att problematiken är mångfacetterad varför det krävs insatser både inom socialtjänsten och bostadspolitiken. Betänkandet innehåller en rad förslag, bl.a. uppdrag till vissa myndigheter i syfte att förbättra kunskapsläget på området samt förslag till vissa kompletteringar i socialtjänstförordningen. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Ett problem som uppmärksammats under de senaste åren, av bland andra Konsumentverket och Barnombudsmannen, är att barn kommit att få skulder genom att de registrerats som ägare av fordon. Förslag som syftar till att komma till rätta med detta problem har lämnats i propositionen (prop. 2005/06:117) *Skydd för barn genom registrering av förmyndare i vägtrafikregistret, m.m.* som regeringen beslutat i mars 2006. Regeringen föreslår att det införs en regel i lagen (2001:558) om vägtrafikregister som innebär att när ett barn uppges vara ägare till ett fordon så skall lagen i stället tillämpas på en förmyndare för barnet. Förmyndaren skall alltså registreras i vägtrafikregistret. Motsvarande skall gälla om barnet uppges inneha fordonet på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt eller med nyttjanderätt för en bestämd tid om minst ett år. Undantag skall gälla för fordon som barnet har behörighet att själv framföra. Lagändringen medför att betalningsskyldighet som vilar på den registrerade ägaren, t.ex. för felparkeringsavgift och fordonsskatt, belastar förmyndaren och inte barnet. I lagar på vägtrafikområdet som innehåller regler om betalningsskyldighet för ägaren av ett fordon utan att direkt hänvisa till lagen om vägtrafikregister införs särskilda bestämmelser med samma innebörd.

Ett förtydligt kommunalt informationsansvar

En ny bestämmelse om kommunernas informationsansvar för unga trädde i kraft den 1 juli 2005. Bestämmelsen, som finns i 1 kap. 18 § skollagen (1985:1100), innebär att kommunernas informationsansvar för unga upp till 20 år, som inte går eller har fullföljt en gymnasieutbildning på ett nationellt eller specialutformat program, förtydligas. Skolverket har regeringens uppdrag att i samråd med Ungdomsstyrelsen följa upp dels hur kommunerna håller sig informerade om ungdomar som inte är sysselsatta, dels vilka individuella åtgärder som kommunerna erbjuder dessa ungdomar. Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 2006.

Navigatorcentrum

I december 2004 beslutade regeringen att ge Ungdomsstyrelsen i uppdrag att stimulera utvecklingen av kommunala navigatorverksamheter och samverka mellan dessa och ideella navigatorcentra. Navigatorverksamheterna syftar till att samla och utveckla aktiviteter för ungdomar som varken arbetar eller studerar. Regeringen beslutade i december 2005 om att bevilja Ungdomsstyrelsen ytterligare medel för satsningens andra år.

Feriearbeten för ungdomar

Arbetsförmedlingen fick under 2005 använda högst 50 miljoner kronor för insatser för att skapa feriearbeten för gymnasieungdomar i åldern 16–17 år. Målgruppen är ungdomar som kan antas ha särskilda svårigheter att ordna arbeten på egen hand. Stödet som lämnas i form av ett bidrag till kommunerna skall användas för feriearbeten som annars inte skulle

komma till stånd och som inte finns på den ordinarie arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsstyrelsen har framhållit vikten av att anordna feriearbeten inom så kallade flaskhalsområden, t.ex. vård och omsorg. Feriearbetena skall också ha ett jämställdhetsperspektiv. Under 2006 förstärks resurserna till feriearbeten med 25 miljoner till att omfatta 75 miljoner.

4.3 Barnets rätt till en trygg uppväxt

I varje barns grundläggande rättigheter ingår att få omvårdnad, att få växa upp under goda och trygga förhållanden och att få utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar. För barnets skull är det viktigt att båda föräldrarna är delaktiga i barnets uppväxt och tar ansvar för barnet. Av barnkonventionen följer bland annat att staten skall respektera det ansvar och de rättigheter och skyldigheter som tillkommer föräldrar och att staten skall göra sitt bästa för att säkerställa att båda föräldrarna har ansvar för barnets uppföstran och utveckling. Barnets bästa skall för dem komma i främsta rummet. Föräldrar skall i sammanhanget få lämpligt bistånd då de fullgör sitt ansvar för barnets uppföstran. Ett barn som är skilt från den ena av eller båda föräldrarna har rätt att upprätthålla en personlig och direkt kontakt med dem, om det inte strider mot barnets bästa. (Se närmare barnkonventionens artikel 5, 11, 18 och 16.)

Vidare har barn med funktionshinder bl.a. rätt till särskild omvårdnad (artikel 23) och de som ansvarar för barnet skall, inom ramen för statens tillgängliga resurser, få det bistånd som är lämpligt med hänsyn till barnets tillstånd och föräldrarnas förhållanden. Staten skall säkerställa att barnet har effektiv tillgång till och erhåller undervisning och utbildning, hälso- och sjukvård, habilitering, förberedelse för arbetslivet och möjligheter till rekreation på ett sätt som bidrar till barnets största möjliga integration i samhället och individuella utveckling.

I rätten till en trygg uppväxt ingår också att den fysiska miljö barnet vistas i skall var säker och utvecklande (jfr artikel 6 och 31).

4.3.1 Barnet och dess familj

Förstärkt barnperspektiv vid frågor om vårdnad, boende och umgänge

I propositionen (prop. 2005/06:99) *Nya vårdnadsregler* har regeringen föreslagit ändringar i föräldrabalkens bestämmelser om vårdnad, boende och umgänge. Förslagen syftar till att förstärka barnperspektivet. Det föreslås att betydelsen av barnets bästa skall komma till klarare uttryck i lagen. Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Betydelsen av risken för att barnet far illa framhålls i lagen. Domstolen och socialnämnden skall vid bedömningen av vad som är bäst för barnet fästa avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa. Vidare föreslås en uttrycklig bestämmelse om att domstolen vid bedömningen av om vårdnaden om barnet skall vara gemensam skall fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Propositionen innehåller

också förslag till vissa ändringar när det gäller barnets rätt till umgänge. Socialnämnden skall få väcka talan om umgänget i domstol, t.ex. om barnet riskerar att fara illa. I undantagsfall skall umgänge kunna ske på annat sätt än genom att barnet träffar föräldern, t.ex. genom telefon eller brev. För att förbättra barnets rätt att komma till tals i mål om vårdnad, boende och umgänge föreslår regeringen att socialnämnden innan den lämnar s.k. snabbupplysningar till domstolen skall höra barnet om det är lämpligt. För att minska risken för långvariga processer till skada för barn föreslås att handläggningen av verkställighet av avgöranden om vårdnad, boende och umgänge flyttas från förvaltningsdomstolarna till de allmänna domstolarna och att verkställighetsprövningen renodlas. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2006.

Föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn i internationella situationer – 1996 års Haagkonvention m.m.

Arbetet med att förstärka det internationella samarbetet i åtgärder till skydd för barn fortsätter. Genom den s.k. Bryssel II-förordningen finns gemensamma regler inom den Europeiska gemenskapen för erkännande och verkställighet av avgöranden om vårdnad m.m. Målsättningen är nu att alla medlemsstater i gemenskapen så snart som möjligt skall kunna tillträda 1996 års Haagkonvention, som är den globala motsvarigheten till Bryssel II-förordningen. Ett förslag om ett svenskt tillträde till konventionen och de lagändringar som krävs för ett tillträde har presenterats i betänkandet (SOU 2005:111) *Föräldraansvar och åtgärder till skydd för barn i internationella situationer – 1996 års Haagkonvention m.m.*. Betänkandet har remissbehandlats. Samarbetet enligt konventionen innebär bl.a. att utgångspunkten är att beslut om vårdnad, boende och umgänge skall fattas i den stat där barnet bor stadigvarande. Åtgärder till skydd för barnet kan i akuta situationer också vidtas där barnet befinner sig. Besluten kan verkställas över gränserna. Ett viktigt område som omfattas av bestämmelserna är också återflyttning av olovligt bortförda eller kvarhållna av barn, vilket berörs närmare nedan under avsnitt 4.3.2.

Barn med frihetsberövade föräldrar

Arbetet som syftar till att förbättra situationen för barn med frihetsberövade föräldrar fortsätter. Kriminalvården (tidigare Kriminalvårdsstyrelsen) fick i mars 2005 i uppdrag att i samråd med Socialstyrelsen göra en analys av situationen för barn i samband med deras kontakter med en förälder som är intagen på häkte eller anstalt. Uppdraget redovisades i mars 2006.

De åtgärder som hittills har genomförts när det gäller att stärka barnperspektivet inom kriminalvården är följande. Uppgifter om barn införs numera i behandlingsjournalen (verkställighetsplanen). Bostadsrum är utformade för att passa medföljande barn. Besökslägenheter är inrättade. Ett besöksrum på varje anstalt är inrättat för barn. Möjligheten till kostnadsfria telefonsamtal är införd. Grundutbildningen innehåller ett avsnitt av barnperspektivet i syfte att medvetandegöra personalen om barnkonventionens innehåll. Nya anstaltsföreskrifter har tagits fram för att tyd-

liggöra barnperspektivet. Socialtjänsten informeras vid avbrott i intensivövervakning.

Härutöver planeras följande åtgärder i syfte att ytterligare stärka barnperspektivet inom kriminalvården. Nya riktlinjer för kvinnoanstalter kommer att tas fram, liksom riktlinjer för föräldrautbildningen (ingår som del i klientutbildningsriktlinjer). Delar av materialet till föräldrautbildningen kommer att omarbetas. Nya häktesföreskrifter med ett tydligt barnperspektiv kommer att tas fram. All personal skall medvetandegöras om barnkonventionens innehåll och en informationsfolder till verksamhetsställen och samarbetspartners kommer att tas fram.

Kriminalvården skall också enligt regleringsbrevet för 2006 redovisa de s.k. barnansvarigas verksamhet samt vilka utbildningsinsatser dessa fått del av.

Föräldrastöd

Under de senaste tio åren har kunskaperna om hur föräldrar effektivt kan stödjas i sin föräldraroll ökat påtagligt. Dessa metoder och program för att göra föräldrarna säkrare och tryggare i föräldrarollen har också visat sig ge en mycket gynnsam effekt på bl.a. barns och ungdomars psykiska hälsa. Statens folkhälsoinstitut (FHI) fick den 20 juni 2001 i uppdrag av regeringen att samla in, analysera och sprida kunskap om hur föräldrastöd av olika slag kan utformas för att göra verklig nytta. FHI överlämnade den 17 januari 2005 rapporten *Nya verktyg för föräldrar – förslag till nya former av föräldrastöd* till regeringen. I denna rapport redovisas förslag till utformning av föräldrastödet under olika skeden av barnets uppväxt och förslag till metoder och innehåll i föräldrautbildningen anpassad till barnets utveckling och behov. Vidare belyses ansvarsfrågor och organisationsmodeller i kommunerna samt föreslås hur ett system med regionala stödcentra skulle kunna utvecklas.

FHI föreslår en bred spridning av metoder för föräldrastöd, där föräldrar praktiskt får öva samspel med barn med anpassning till barnets utveckling och behov. Därigenom minskar risken för att barn skall utveckla olika psykiska problem. Föräldrastödet bör nå alla föräldrar med barn 0–17 år. Kommunerna bör ha det samlande ansvaret för all föräldrautbildning riktad till föräldrar inom kommunen. Vidare föreslås att regionala centrum utvecklas för stöd till kommuner och landsting och att FHI får en nationellt samordnande roll för stöd till, utveckling och uppföljning av verksamheten i stort. FHI föreslår också att video/dvd-filmer tas fram.

I likhet med FHI anser regeringen att frågor som gäller föräldrautbildning och föräldrastöd i första hand är ett ansvar för de kommunala och landstingskommunala huvudmännen. Det är emellertid angeläget att man på den nationella nivån bistår och stödjer arbetet genom att följa utvecklingen, samla och sprida erfarenheter och metodkunskap till berörda huvudmän och ta vara på nya initiativ. Det är också angeläget att de metoder som FHI har funnit användbara kan komma många till del på ett enkelt och inspirerande sätt.

I regleringsbrevet för 2006 har FHI därför fått i återrapporteringskrav att redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att sprida den metodkunskap som sammanställts i ovan redovisade rapport samt att göra en bedömning

av i vilken utsträckning denna kunskapsspridning har bidragit till utvecklingen av föräldrautbildning och föräldrastöd.

Regeringen gav också i mars 2006 FHI i uppdrag att ta fram ett video/dvd-baserat material för föräldrastödsgrupper som kan användas av kommuner och landsting samt andra intressenter.

Stöd till ungdomar i riskmiljöer

Regeringen bedömde i budgetpropositionen för 2005 (prop. 2004/05:1) att förebyggande arbete bland ungdomar i riskmiljöer var av särskild vikt för att minska risken för ungdomar att hamna i kriminalitet, missbruk eller social utanförskap. Vidare aviserades att regeringen under 2006 och 2007 avsåg att lämna stöd till utveckling av kommunernas öppna fritidsverksamhet bland ungdomar i riskmiljöer samt för framgångsrika verksamheter, som bedrivs av ideella aktörer. Regeringen ansåg att en utveckling av drogfria möteslokaler var av särskild betydelse och att Ungdomsstyrelsen skulle ansvara för genomförandet av satsningarna. I budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1) aviserade regeringen sin avsikt att tillföra totalt 40 miljoner kronor under 2006 och 85 miljoner kronor 2007 för sådana riktade insatser till ungdomar i riskmiljöer. Av dessa medel anser regeringen att 5 miljoner kronor under 2006 och 10 miljoner kronor under 2007 skall användas för stöd till drogfria ungdomslokaler.

Ungdomsstyrelsen lämnade i augusti 2005 på regeringens uppdrag ett förslag till hur satsningen skall genomföras samt vilka målgrupper och aktörer som är aktuella. Regeringen beslutade i december 2005 att Ungdomsstyrelsen skulle genomföra satsningen och att det inom ramen för satsningen skulle etableras tre stödformer. Satsningen avser främst verksamhet för ungdomar i socialt utsatta områden eller i ett område där det finns risk för att ungdomar hamnar i ett socialt utanförskap. Verksamheter som bygger på lokal samverkan mellan kommuner, stadsdelar, kommunalförbund, ideella föreningar och andra aktörer inom ungdomsverksamhet samt om verksamheten är avsedd att pågå under minst ett år, prioriteras.

Regeringen har i januari 2006 beslutat om en förordning (2006:7) om statsbidrag för särskilda insatser för ungdomar, som bl.a. anger villkor för statsbidraget och fördelningsgrunder. Ungdomsstyrelsen skall till Utbildnings- och kulturdepartementet senast den 1 november 2006 lämna en lägesrapport över pågående verksamheter inom satsningen. Slutrapport inklusive utvärdering och redovisning av hur medlen har använts skall redovisas till Utbildnings- och kulturdepartementet senast den 1 november 2008.

Samhällets stöd till barn och unga med funktionshinder

Barn och ungdomar med funktionshinder måste ges möjligheter att få växa upp i sitt föräldrahem. En förutsättning för detta är, särskilt om barnen har omfattande funktionshinder, att föräldrarna ges ett bra samhällsstöd som anpassas till olika situationer och efter skiftande behov. Lagen (1993:387) med stöd och service till vissa funktionshindrade

(LSS) ger möjlighet till bl.a. avlösarservice, ledsagarservice, personlig assistans och korttidsvistelse utanför det egna hemmet. Insatserna ger avlastning för föräldrarna och ökad möjlighet att också få vara föräldrar och inte bara vårdare. De ger samtidigt också det funktionshindrade barnet möjlighet till frigörelse från föräldrarna, något som är en viktig del i alla barns uppväxt. För de barn som inte omfattas av LSS personkrets finns möjlighet till stöd enligt socialtjänstlagen (2001:453).

Socialstyrelsen har haft regeringens uppdrag att i samverkan med Specialpedagogiska institutet, Statens skolverk och Specialskolemyndigheten intensivt arbeta med att tydliggöra ansvarsfördelningen och effektivisera samverkan mellan olika huvudmän när det gäller stödet till barn och ungdomar med omfattande funktionshinder. Uppdraget har redovisats i maj 2005 i rapporten *Ansvar och samverkan – helhetsperspektiv på samhällets stöd till barn och unga med funktionshinder*.

Personlig assistans

En parlamentarisk kommitté har sedan juli 2004 regeringens uppdrag att göra en översyn av personlig assistans för vissa personer med funktionshinder (dir. 2004:107, 2004:179 och 2005:66). I uppdraget ingår bl.a. att ge förslag för att dämpa och stabilisera kostnadsutvecklingen av assistansersättningen. I ett delbetänkande har kommittén redovisat den del av uppdraget som avser lämpliga former för tillsyn av enskilda verksamheter med personlig assistans samt förutsättningarna för att införa ett krav på tillstånd för verksamheter med personlig assistans. Kommittén, som skall integrera ett jämställdhetsperspektiv och ett barnperspektiv i sitt arbete, lämnar sitt slutbetänkande senast den 31 mars 2007.

Individuella planer

Individuell planering är ett exempel på ett framgångsrikt arbetssätt för att förtydliga ansvar och förbättra samverkan när det gäller barn och unga. I regleringsbrev för 2004 och 2005 har länsstyrelserna haft som mål att genom tillsynsinsatser bidra till att kommunernas användning av individuella planer för funktionshindrade ökar. För 2005 gäller särskilt att individuella planer för barnfamiljer skall öka. Planerna syftar till en bättre samordning av insatser och till att främja samverkan mellan olika aktörer.

Resultatet av genomförda analyser och kartläggningar har lett till att Socialstyrelsen i regleringsbrevet för 2006 har fått i uppdrag att, i samarbete med Skolverket och Specialpedagogiska institutet, analysera förutsättningarna för samordning av olika individuella planer som barn, ungdomar eller vuxna med funktionshinder kan ha. Det kan vara en individuell plan enligt LSS, individuell habiliterings- eller rehabiliteringsplan enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), åtgärdsprogram enligt grundskoleförordningen (1994:1194), motsvarande bestämmelser i andra skolformsförordningar eller individuella studieplaner i det offentliga skolväsendet för vuxna. Uppdraget skall redovisas senast den 1 december 2006.

Länsstyrelserna har som återrapporteringskrav att redovisa de insatser som genomförts för att aktivt påverka kommuner och andra att samordna insatser och samverka genom individuella planer. Skr. 2005/06:206

4.3.2 Olovligt bortförda och kvarhållna barn i utlandet

Barnkonventionen ålägger Sverige en skyldighet att vidta åtgärder för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet och Sverige skall för detta ändamål främja ingåendet av bi- eller multilaterala överenskommelser eller anslutning till befintliga överenskommelser (jfr artikel 11).

Insatser för att bekämpa olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet

Utrikesdepartementet har såsom centralmyndighet för ärenden om olovligt bortförda och kvarhållna barn en förmedlande och samordnande roll för att arbeta med förebyggande åtgärder och för att olovligt bortförda och kvarhållna barn återförs till sitt hemvistland. Ett barn anses olovligt bortfört eller kvarhållet om det skiljts ifrån sin lagliga vårdnadshavare på ett sätt som strider mot lagen i den stat i vilken barnet hade sitt hemvist omedelbart före bortförandet. Det finns ett antal internationella överenskommelser som reglerar frågor om olovligt bortförda och kvarhållna barn. Sverige har tillträtt 1980 års Haagkonvention om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn samt 1980 års Europarådskonvention om erkännande och verkställighet av avgöranden rörande vårdnad om barn samt om återställande av vård om barn. I 2003 års s.k. Bryssel II-förordning finns gemensamma regler inom den Europeiska gemenskapen om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldransvar. Sverige har dessutom ingått bilaterala avtal med Tunisien och Egypten. Nämnade instrument har visat sig vara effektiva dels för att förhindra att barn förs bort, dels för att bidra till att barn återförs till hemvistlandet.

I syfte att säkerställa föräldrars och barns rätt till umgänge i gränsöverskridande förhållanden samt att diskutera de problem som internationella bortföranden av barn skapar för de berörda staterna hölls en internationell expertkonferens på Malta i mars 2004, vid vilken den svenska centralmyndigheten deltog. Vid mötet antogs den så kallade Malta-deklarationen, som syftar till att förbättra och utveckla det internationella samarbetet i barnbortförandeärenden, i synnerhet med länder som inte är anslutna till relevanta internationella instrument.

Utrikesministern inbjöd till ett uppföljningsmöte på ministernivå den 4 november 2005. Deltagande länder var Algeriet, Lettland, Malta, Marocko, Tunisien och Turkiet. Mötet syftade till att förbättra samarbetet mellan konventionsländer och icke-konventionsländer. Vid mötets slut antogs den så kallade Haga-deklarationen i vilken deltagarna kom överens om att etablera centralmyndigheter även i icke-konventionsländer med syfte att bidra till ökad effektivitet i det internationella samarbetet. Vidare enades mötesdeltagarna om att undersöka vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra kunskapen om olovliga bortföranden och

kvarhållanden av barn inom de yrkesgrupper som handskas med nämnda ärenden samt att förbättra möjligheterna till umgänge mellan föräldrar och barn i gränsöverskridande ärenden.

Den svenska centralmyndigheten stod som värd för ett möte mellan de nordiska centralmyndigheterna Stockholm i november 2005. Mötet syftade till att förbättra det nordiska samarbetet i ärenden om bortförda/kvarhållna barn i Norden, att genom informationsutbyte hålla respektive centralmyndigheter informerade om lagstiftning, praxis och nyheter på området, att diskutera det internationella samarbetet, både med konventionsländer och icke-konventionsländer samt att förbereda en gemensam nordisk position inför nästa års Specialkommission i Haag, vilken kommer att äga rum under hösten 2006.

Inom ramen för 1994 års bilaterala avtal med Tunisien har ett fjärde kommissionsmöte hållits i Stockholm under 2005. Arbetet har varit fokuserat på enskilda ärenden om bortförda barn. I öppen anda har ärenden diskuterats och förslag till lösning har arbetats fram. Samarbetet har varit konstruktivt och lett till att man i flera ärenden kunnat komma fram till en lösning.

4.3.3 Adoptionsfrågor m.m.

Barnkonventionen slår i artikel 21 fast att konventionsstater som erkänner och/eller tillåter adoption skall säkerställa att barnets bästa beaktas och säkerställa att adoption endast godkänns av behöriga myndigheter i enlighet med gällande regler och på grundval av tillförlitlig information om barnets bakgrund och att de personer som berörs har givit sitt fulla samtycke till adoptionen. Internationell adoption kan, enligt konventionen, övervägas som en alternativ form av omvårdnad om barnet, om barnet inte kan placeras i fosterfamilj eller annan familj eller inte kan tas om hand på lämpligt sätt i sitt hemland. Konventionsländerna skall också säkerställa att barn som berörs av internationell adoption får samma rättigheter som vid nationell adoption, att placeringen av ett barn inte leder till otillbörlig ekonomisk vinst för de personer som medverkar i adoptionsprocessen och att placeringen av barn sker genom behöriga myndigheter eller organ.

Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, m.m.

Internationell adoption är sedan lång tid ett accepterat och väl fungerande sätt att bilda familj, helt likvärdig med andra former av familjebildning. I Sverige finns i dag cirka 45 000 barn som kommit hit genom internationell adoption. Det kommer ca 1 000 barn till Sverige varje år för adoption. Under år 2005 kom nära hälften från Kina. Andra större adoptionsländer är Korea, Colombia, Ryssland och Sydafrika. Adoption av utländska barn skall i första hand ske genom förmedling av sammanslutningar som har auktorisation av Myndigheten för internationella adoptionsfrågor (MIA). Det finns för närvarande fem sammanslutningar som har sådan auktorisation.

Verksamheten med internationella adoptioner är reglerad i lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling. Sverige anslöt sig år

1997 till den internationella konventionen om skydd av barn och samarbete i samband med internationella adoptioner (1993 års Haagkonvention) vilken regleras i lagen (1997:191) med anledning av Sveriges tillträde till konventionen. 1993 års Haagkonvention har fått stort gensvar internationellt och 67 länder är anslutna till den. Nu senast Kina, för vilket konventionen trädde i kraft den 1 januari 2006. Konventionen slår fast att barnets bästa alltid skall beaktas vid genomförandet av internationella adoptioner och att hänsyn skall tas till barns grundläggande rättigheter och för att förhindra bortförande av, försäljning av eller handel med barn. MIA är svensk centralmyndighet enligt denna konvention.

Myndigheten för internationella adoptionsfrågor bildades den 1 januari 2005 och ersatte Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor (NIA). Syftet med denna ombildning var att skapa förutsättningar för att stärka barnets rättigheter och ge ett ökat skydd för barn i adoptionsprocessen. Genom en utvidgning av lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling med fler och tydligare krav för auktorisation av sammanslutningar som har till uppgift att förmedla internationella adoptioner, och större möjligheter för adoptionsmyndigheten att styra verksamheten och ha kontroll över de auktoriserade sammanslutningarna, har förutsättningarna ökat för att nå en bättre säkerhet i verksamheten. Tydligare krav ställs också på sammanslutningarnas löpande verksamhet och på en ökad transparens i adoptionsverksamheten i syfte att stärka barnets, men också de sökandes, rättigheter. De vidtagna åtgärderna var föranledda av Sveriges åtagande enligt barnkonventionen och 1993 års Haagkonvention.

MIA fick i samband med ombildningen av NIA en förstärkt budget för att kunna utöka möjligheterna att närmare kontrollera utvecklingen i adoptionsländer som Sverige har samarbete med och kunna delta i samarbetet med internationella organ. Myndigheten har förstärkts med juridisk, ekonomisk och internationell kompetens och myndighetschefen har fått ett självständigt beslutsansvar. Regeringen har tillsatt en expertgrupp som är rådgivande till generaldirektören.

MIA har under sitt första verksamhetsår – med utgångspunkt i den nya lagstiftningen – byggt upp den nya verksamheten, utfärdat nya villkor och krav för auktorisation av sammanslutningar som avser arbeta med internationell adoptionsförmedling, utvecklat formerna för tillsyn av de auktoriserade sammanslutningarna och deras verksamhet i utlandet. Myndigheten har under 2005 utfärdat auktorisation för sammanslutningarnas arbete i Sverige och utomlands enligt de nya reglerna.

Genom en utvidgning av socialtjänstlagen (2001:453) ställs också tydligare krav på de adoptionssökande att de skall ha genomgått en av kommunen anvisad föräldrautbildning inför adoption och tydligare kriterier som socialnämnden skall ta hänsyn till vid bedömningen om medgivande skall få lämnas om att få ta emot ett utländskt barn för adoption. Detta innebär också en förstärkning av barnets rättigheter i adoptions-sammanhang.

Ansvarsfördelning mellan MIA och Socialstyrelsen

I regeringens proposition (prop. 2003/04:131) *Internationella adoptionsfrågor* förtydligades att MIA i första hand skulle ha ansvar för auktorisa-

tion och tillsyn över sammanslutningar som arbetar med internationella adoptioner och ha överblick över verksamheten i utlandet. De frågor som ligger inom socialtjänstens ansvarsområde skulle i första hand ligga hos Socialstyrelsen. För att förtydliga detta har Socialstyrelsen fått till uppgift att efter samråd med MIA utarbeta den särskilda information som behövs för bedömning av ett hems lämplighet att ta emot ett barn med hemvist utomlands i syfte att adoptera det. Detta ersätter den handbok för socialnämnder som tidigare utarbetats av NIA i samarbete med Socialstyrelsen. Socialstyrelsen skall enligt sitt regleringsbrev för år 2006 senast den 1 juli 2006 redovisa hur arbetet med denna särskilda information fortskrider.

Föräldrautbildning för adoptivföräldrar

För att höja kvaliteten i föräldrautbildningen för adoptivföräldrar och därmed få bättre förberedda föräldrar inför adoption uppdrog regeringen i oktober 2004 åt MIA att utarbeta ett för hela landet enhetligt utbildningsmaterial. MIA överlämnade ett sådant material till regeringen i juni 2005. Till detta material har myndigheten även utarbetat en handledning för dem som skall leda föräldrautbildningsgrupper. Materialet sprids till kommunerna genom att det finns tillgängligt på MIA:s och Socialstyrelsens hemsida och genom särskilda utbildningsträffar som andordnas av MIA och regionala förbund under Sveriges Kommuner och Landsting. Avsikten är att Socialstyrelsen fortsättningsvis skall ha till uppgift att förvalta detta material.

Registrerade partners möjlighet att prövas som adoptivföräldrar

Sedan den 1 februari 2003 har registrerade partner samma möjligheter som makar att prövas som adoptivföräldrar. MIA har sedan 2005 i uppdrag att följa denna lagändring och vidta de åtgärder som myndigheten finner lämpliga. Uppdraget skall redovisas i MIA:s årsredovisning för 2006. Två rapporter har tidigare redovisats i denna fråga och där framförs att myndigheten tagit upp frågan vid sina besök hos myndigheter och organisationer i olika adoptionsländer och i internationella forum. MIA framför att det för närvarande inte finns något land som är berett att lämna barn för internationell adoption till svenska sökande homosexuella par. MIA pekar på att ett antal andra länder i Europa förbereder en liknande lagstiftning, vilket på sikt kan bidra till en förändring av nuvarande hållning i givarländerna.

Bidrag till kostnader för internationella adoptioner

Bidrag till kostnader för internationella adoptioner utgår enligt lagen (1988:1463) om bidrag vid adoption av utländska barn. Genom en ändring i denna lag utgår adoptionskostnadsbidrag sedan den 1 januari 2005 endast för adoptioner som förmedlas av en sammanslutning som är auktoriserad enligt lagen (1997:192) om internationell adoptionsförmedling. Antalet adoptioner som förmedlas genom auktoriserade sammanslutningar beräknas uppgå till ca 900 per år.

Anslaget för bidrag till kostnader för internationella adoptioner (Utgiftsområde 12, anslaget 21:4) uppgår 2006 till ca 36 miljoner kronor. Skr. 2005/06:206

Översyn av enskilda adoptioner

Cirka 100 barn adopteras varje år till Sverige genom s.k. enskilda adoptioner, vilket motsvarar 10 procent av det totala antalet internationella adoptioner som sker varje år.

Utredningen om internationella adoptionsfrågor pekade på behovet av att se över de brister som kan finnas vid enskild adoption av ett barn. Regeringen uttalade i propositionen om internationella adoptionsfrågor sin avsikt att vidare bereda denna fråga (prop. 2003/04:131, s. 75 f).

Enligt svensk lagstiftning skall internationella adoptioner i första hand förmedlas av sammanslutningar som har auktorisation av Myndigheten för internationella adoptionsfrågor (MIA). Den som kommer från ett annat land, eller på annat sätt har anknytning till ett visst land, kan enligt svensk lagstiftning adoptera från sitt hemland utan medverkan av en auktoriserad organisation, s.k. enskild adoption, om det är fråga om ett släktingbarn och där det annars finns särskilda skäl. En förutsättning är dock att detta är möjligt enligt landets egna regler. MIA skall i dessa fall godkänna förfarandet.

När det gäller adoption från ett land, som liksom Sverige är anslutet till 1993 års Haagkonvention om skydd av barn och samarbete vid internationella adoptioner, skall MIA sända handlingar till centralmyndigheten i detta land. När det gäller länder som inte är anslutna till Haagkonventionen är detta inte reglerat och det är de sökande själva som sänder över sina handlingar och som kan sköta alla kontakter i hemlandet. Det finns risker med detta tillvägagångssätt och det är inte heller alltid förenligt med Haagkonventionens principer. Det kan i dessa sammanhang vara svårt att kontrollera hur adoptionsprocessen går till. Både MIA:s kontrollmöjlighet och roll är begränsad i dessa fall.

Vid enskilda adoptioner från länder som inte är anslutna till Haagkonventionen förekommer det även att det inte har utretts i barnets ursprungsland att adoptionen är till barnets bästa. Några garantier för att detta i stället regelmässigt skulle ske i Sverige som mottagarland saknas.

Mot denna bakgrund anser regeringen att det behöver utredas på vilket sätt svensk lagstiftning och svenska myndigheter kan säkerställa att enskilda adoptioner som görs av personer bosatta i Sverige sker med beaktande av barnets bästa. Det behöver vidare utredas om det behövs ett regelverk som säkerställer vilka enskilda adoptioner som kan tillåtas från respektive land.

Regeringen avser att under 2006 ge en särskild utredare i uppdrag att närmare se över de frågeställningar som finns i samband med enskilda adoptioner.

Barns rätt till kännedom om sitt ursprung

Frågor om barns kännedom om sitt biologiska ursprung är aktuella både när det gäller adopterade barn och barn som kommer till genom assisterad befruktning med donerad sperma eller ägg. Frågor om öppenheten

beträffande adopterade barns ursprung och kontakten mellan barnet och de biologiska föräldrarna har behandlats i departementspromemorian *Föräldrars samtycke till adoption* (Ds 2001:53). För att understryka vikten av att barnet får kännedom om adoptionen och om sitt ursprung föreslås i promemorian att en bestämmelse införs i föräldrabalken om att den eller de som har adopterat ett barn så snart det är lämpligt skall upplysa barnet om att det är adopterat. Hösten 2005 fick en särskild utredare i uppdrag att överväga frågor om föräldraskap vid assisterad befruktning. Utredaren skall bl.a. överväga om det behövs åtgärder för att ytterligare förbättra möjligheterna för barn som kommer till genom assisterad befruktning att få kännedom om sitt biologiska ursprung. En fråga som särskilt skall utredas är om det mer än i dag bör betonas att föräldrarna skall informera barnet om att han eller hon har kommit till genom assisterad befruktning. Uppdraget skall redovisas senast den 1 november 2006. Frågorna kommer därefter att beredas vidare i Regeringskansliet.

4.3.4 Säkerhet och skadeförebyggande arbete i barns och ungas miljö

Samordningsansvar för barnsäkerhetsfrågor

Regeringen tillsatte i oktober 2001 Barnsäkerhetsdelegationen med uppdrag att se över och arbeta med frågor om säkerhet och skadeförebyggande arbete i barns och ungdomars miljö. Barnsäkerhetsdelegationen överlämnade den 15 januari 2004 sitt slutbetänkande (SOU 2003:127) *Från barnolycksfall till säkerhet och utveckling* till regeringen. Delegationen lämnade ett antal förslag som har varit föremål för beredning i Regeringskansliet.

Delegationen pekar bl.a. på vikten av att barnsäkerhetsarbetet samordnas nationellt. Statens räddningsverk (SRV) har fr.o.m. den 1 januari 2005 det nationella samordningsansvaret för barnsäkerhetsarbetet. SRV skall på ett övergripande plan samordna arbetet för barns och ungas säkerhet för att motverka olycksfall som leder till personskador och skall verka för att detta arbete utvecklas på alla nivåer i samhället. SRV tilldelas 3 miljoner kronor årligen för samordningsansvaret. Respektive berörd myndighet har kvar sitt sektorsansvar och skall med sin expertis aktivt medverka till att barnsäkerhetsarbetet får brett genomslag även på den lokala nivån.

SRV skall i enlighet med verkets instruktion inrätta ett råd för barnsäkerhetsarbetet där företrädare för myndigheter och organisationer som är av betydelse för barns och ungas säkerhet skall ingå. Enligt 2006 års regleringsbrev skall SRV bl.a. redovisa hur barns och ungas inflytande säkerställs i arbetet inom myndighetens råd.

Kunskapsutveckling och kunskapsspridning om barns utemiljöer

Barnsäkerhetsdelegationen framhöll i sitt betänkande (SOU 2003:127) *Från barnolycksfall till säkerhet och utveckling* att utemiljön kring skolan, förskolan eller i bostadsområdet är viktiga utvecklingsmiljöer för barn och ungdomar. Det är i dessa miljöer som de skall ha möjlighet att

anta utmaningar, att successivt öka sin aktionsradie och sin självständighet. Barnsäkerhetsdelegationen pekade också på vikten av ett utvecklingsarbete för att höja kunskapen om lekbara miljöer och skapa en insikt och förståelse för hur goda miljöer för lek kan skapas och förvaltas.

Mot bakgrund av Barnsäkerhetsdelegationens betänkande har Movium, en centrumbildning inom Sveriges lantbruksuniversitet, fr.o.m. år 2006 det nationella samordningsansvaret för kunskapsutveckling och kunskapsspridning rörande barns och ungas utemiljöer. Sveriges lantbruksuniversitet tillförs 1 miljon kronor årligen för samordningsansvaret.

I Barnsäkerhetsdelegationens betänkande betonades att säkerhet och utveckling är varandras förutsättningar. Säkerhetsarbetet kan öka barns trygghet och möjlighet att leka och röra sig fritt. Men säkerhetsarbetet garanterar inte att miljön är stimulerande och utvecklande. En utvecklande miljö ger bl.a. möjlighet till lek och rörelsefrihet. Det är därför enligt regeringens mening angeläget att Movium, som har det samordnande ansvaret för kunskapsutveckling och kunskapsspridning om barns utemiljöer, och Statens räddningsverk, som har samordningsansvaret för barnsäkerhet, samverkar i de frågor som rör säkra och utvecklande utemiljöer för barn och unga.

Produktsäkerhet med fokus på barn

Barns säkerhet är prioriterat i produktsäkerhetsarbetet. Fyra av fem skador inträffar i hem- och fritidsmiljöer och det är framför allt barn, ungdomar och äldre som skadar sig. Då barn inte kan förutsättas att själva läsa varningstexter eller bedöma risker måste produkter som är avsedda för barn vara så säkert konstruerade som möjligt och inte innehålla kemikalier som kan vara skadliga för hälsan. I propositionen (prop. 2005/06:105) *Trygga konsumenter som handlar hållbart – Konsumentpolitikens mål och inriktning*, som regeringen överlämnade till riksdagen i mars 2006, anges bl.a. att en tydlig inriktning för den framtida konsumentpolitiken är att integrera barns och ungas perspektiv i de olika sakområdena. Barns utsatthet är särskilt tydligt när det gäller säkerhetsaspekter på varor och tjänster.

Med god skadestatistik är det möjligt att göra prioriteringar och bedriva ett effektivt produktsäkerhetsarbete. Genom skadestatistiken kan barns olycksmönster utläsas och vilka produkter som kan kopplas till olyckorna. Regeringen har fr.o.m. 2005 fördubblat de ekonomiska medlen till skaderegistreringssystemet EHLASS (European Home and Leisure Accident Surveillance System) för att uppnå ett mer representativt och utvecklat skadesystem.

Under 2004 förstärktes möjligheten att agera mot farliga varor med stöd av den nya produktsäkerhetslagen (2004:451), som trädde i kraft den 1 juli 2004, och genom ändringar i lagen (1992:1327) om leksakers säkerhet. Möjligheten infördes att påföra näringsidkare sanktionsavgift om näringsidkaren uppsåtligen eller av oaktsamhet tillhandahållit leksaker som inte motsvarar de krav som gäller för skydd för hälsa och säkerhet, för utformning och märkning och för annan produktinformation. Likaså gavs tillsynsmyndigheterna ett betydligt skarpare verktyg att agera genom att de nu själva kan meddela förelägganden och förbud när näringsidkare inte uppfyller sina skyldigheter, utan att, som tidigare, be-

Översyn av arbetsmiljölagen ur ett barn- och elevperspektiv

Arbetsmiljölagen (1977:1160, AML) innehåller grundläggande bestämmelser för hur arbetsmiljön skall vara beskaffad, ansvarsförhållanden, regler om samverkan mellan arbetsgivare och arbetstagare, Arbetsmiljöverkets uppgifter samt sanktioner för den som inte följer lagen. När det gäller skolan så omfattas både lärarnas och elevernas arbetsmiljö i lagen. Dock omfattas inte barn i förskola eller fritidshem. En pågående utredning (dir. 2004:91) har bland annat i uppdrag att utreda frågan om tillämpningsområdet för AML bör utvidgas till att även omfatta barn i förskola och fritidshem. Utredningen skall också se över elevrepresentanternas befogenheter och pröva om möjligheter finns att stärka bevakningen av elevernas arbetsmiljö. Utredningen redovisade den 4 maj 2006 sina överväganden i dessa frågor (SOU 2006:44) till regeringen.

4.4 Barnets rätt till hälsa

En av barnkonventionens grundläggande principer är barnets rätt till liv och utveckling (artikel 6), vilket innefattar en förpliktelse att skapa en miljö för barnet som garanterar det maximala möjligheter till överlevnad och utveckling, innefattande barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska, psykologiska och sociala utveckling.

Barn har vidare enligt artikel 24 rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering och staten skall särskilt vidta lämpliga åtgärder för att bl.a. säkerställa alla barns tillgång till hälso- och sjukvård, särskilt genom utveckling av primärvården, utveckla förebyggande hälsovård och föräldrarådgivning samt vidta effektiva och lämpliga åtgärder för att avskaffa sedvänjor som är skadliga för barns hälsa. I barnets rätt till ett hälsosamt liv ingår även rätten till skydd mot olaglig användning av narkotika (jfr artikel 33).

Hälsoutvecklingen hos barn och unga

Barn och ungdomar i Sverige har i allmänhet en mycket god hälsa. Vid en sammanvägd bedömning år 2002 av folkhälsan hos barn i åldrarna 1-14 år rankade Världshälsoorganisationen Sverige bland de allra främsta länderna i Europa. Under de senaste två decennierna har hälsoutvecklingen under spädbarnstiden varit gynnsam. Utvecklingen i åldrarna 15-24 år har dock varit övervägande negativ. Sedan 1980-talets slut har åldersgruppens konsumtion av alkohol och illegala droger fördubblats. Förekomsten av övervikt och fetma har under samma period fördubblats i åldrarna 10-24 år. Allergisjukdomar står för de vanligaste långvariga hälsoproblemen bland barn. Förekomsten av diabetes och psykisk ohälsa är betydande och ett ökande problem bland barn och unga. Det kanske mest utbredda miljörelaterade problemet för barn är bullerstörningar.

Barn och ungdomar som bor i ekonomiskt utsatta hushåll löper i jämförelse med andra barn en större risk för sjuklighet och död under de första levnadsåren samt för en försämrad hälsoutveckling senare i livet. Nästan hälften av ohälsan hos barn och ungdomar kan enligt undersökningar härledas till familjeomständigheter och föräldrarnas sociala tillhörighet.

Bland de grundläggande faktorerna för flickors och pojkars hälsa är att förhållandena inom familj, förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg, skola och fritid skall vara sunda, utvecklande och inspirerande. En utvecklande och hälsofrämjande miljö ger möjlighet till lek och rörelsefrihet, liksom tillgänglighet till t.ex. kamrater, skola, fritidsaktiviteter och service. Det är också viktigt att barn känner sig trygga i sin omgivning.

4.4.1 Hälsöfrämjande levnadsvanor samt sjukdomsförebyggande arbete bland barn och unga

Handlingsplaner för bekämpning av alkohol och narkotika

I november 2005 överlämnade regeringen en proposition om nya alkohol- och narkotikahandlingsplaner (prop. 2005/06:30) till riksdagen. I båda handlingsplanerna utgör barn och ungdomar en av de viktigaste målgrupperna när det gäller förebyggande arbete och tidiga insatser.

Huvudparten av utvecklingsinsatserna fokuseras på barn och ungdomar. Regeringen har exempelvis givit ett särskilt uppdrag till Statens folkhälsoinstitut och Myndigheten för skolutveckling att utveckla det förebyggande arbetet i skolan samt till Statens folkhälsoinstitut att sprida en metod om ansvarsfull alkoholservering. Även behovet av insatser för barn till föräldrar med missbruksproblem eller psykiska problem lyfts fram i handlingsplanerna.

I propositionen klargör regeringen att alkoholpolitiken skall genomsyras av ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv. Vidare kommer regeringen ge i uppdrag åt Statens folkhälsoinstitut att ta fram ett kunskapsunderlag om de eventuella sambanden mellan en ökad självrapporterad psykisk ohälsa och den ökande alkoholkonsumtionen med fokus på flickor.

Det kan konstateras att såväl alkohol- som narkotikakonsumtionen under de senaste åren har minskat bland ungdomar i årskurs 9. År 2005 hade sju procent av både flickorna och pojkarna någon gång prövat narkotika, vilket var en oförändrad siffra i jämförelse med året före. Närmare 70 procent i denna åldersgrupp var alkoholkonsumenter, en andel som var lika stor inom respektive kön. Den genomsnittliga alkoholkonsumtionen har minskat bland pojkar under senare år, medan den har ökat bland flickor. Ökningen bland flickor kan främst förklaras av att de flickor som dricker mycket har ökat i antal.

Alkohol- och narkotikaförebyggande arbete i skolan

Statens folkhälsoinstitut har sedan september 2004 i uppdrag att föra ut kunskap till beslutsfattare och tjänstemän i kommuner och skolor om

kunskapsbaserade metoder för att stärka det alkohol- och narkotikaförebyggande arbetet. Forskning visar att vantrivsel i skolan, skolk och skolmisslyckande går hand i hand med en rad problembeteenden som alkohol- och narkotikamissbruk, kriminalitet, våld och även riskfylld och oskyddad sexualitet. Preventionsinsatserna i skolan bör därför utveckla skyddsfaktorer som bland annat stärker barns och ungas samhörighet med skolan.

Förbud om rökning på kaféer och skärpta regler för tobaksförsäljning

Den 1 juni 2005 började ett förbud att gälla i tobakslagen (1993:581) mot rökning på restauranger och andra serveringsmiljöer, däribland kaféer. Ungdomar tillbringar ofta delar av sin fritid i kafémiljö, där många röker. Studier visar att ungdomar kan ha svårt att ta till sig informationen om rökningens skadeverkningar och tillämpa den i sin vardag. Så gott som alla ungdomar prövar någon gång på att röka, varav en mindre grupp fastnar i bruket och börjar röka regelbundet. Regeringen är angelägen om att ungdomar skall få bättre tillgång till rökfria miljöer. Den 1 juli 2005 trädde även skärpta regler för försäljning av tobaksvaror till ungdomar i kraft.

Nationell strategi mot hiv/aids och vissa andra smittsamma sjukdomar

I december 2005 överlämnade regeringen propositionen (prop. 2005/06:60) *Nationell strategi mot hiv/aids och vissa andra smittsamma sjukdomar*. Regeringen föreslår i strategin att målet för samhällets insatser bör vara att begränsa spridningen av hiv-infektion och andra sexuellt överförbara och blodburna sjukdomar samt att begränsa konsekvenserna av dessa för samhället och den enskilde.

I strategin lyfter regeringen fram att insatser inom skolan för att öka kunskapen om sex och samlevnad och förebyggande av oönskade tonårsaborter är viktiga områden för att motverka spridningen av sexuellt överförbara sjukdomar. Regeringen anger vidare att insatserna bör genomföras av ett genusperspektiv och att synen på sexualitet bör tydliggöras. I strategin klargörs också att arbetet i stor utsträckning bör integreras med de insatser som vidtas inom det folkhälsopolitiska målområdet Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa.

I strategin aviserar regeringen även sin avsikt att ge Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag och tydliga riktlinjer för hur ungdomsmottagningar och liknande verksamheter skall bedriva ett kunskapsbaserat preventionsarbete riktat mot ungdomar och unga vuxna.

Handlingsplan för goda matvanor och ökad fysisk aktivitet

Regeringen gav hösten 2003 Statens folkhälsoinstitut och Livsmedelsverket i uppdrag att ta fram ett underlag till handlingsplan för goda matvanor och ökad fysisk aktivitet i befolkningen. Bakgrunden är att övervikt och fetma utgör ett växande problem, och särskilt alarmerande är ökningen hos barn. I Sverige finns i dag inga nationellt representativa data om barns vikt och längd. Olika studier visar dock att mellan 14 och

23 procent av barnen i Sverige är överviktiga eller feta, varav 1–4 procent är feta. I hela västvärlden har barns och ungdomars vikt i förhållande till deras längd ökat under de senaste decennierna.

Uppdraget om handlingsplan redovisades för regeringen i februari 2005 och innehåller 79 förslag på åtgärder för att främja goda matvanor och fysisk aktivitet. Flera av förslagen rör barn och unga. Regeringen har bl.a. gett Livsmedelsverket i uppdrag att ta fram riktlinjer för alla måltider i skolan (se nedan) och Socialstyrelsen har fått i uppdrag att utreda förutsättningarna för en nationell databas för rapportering och uppföljning av barns längd och vikt. Andra förslag i underlaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Goda matvanor och fysisk aktivitet i skolan

I skolans uppdrag ingår att lägga grunden för goda matvanor bl.a. genom att erbjuda näringsriktiga skolmåltider i en bra miljö. Livsmedelsverket har fått i uppdrag att utarbeta råd för maten i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Råden avses omfatta även andra måltider än lunchen samt innehålla råd om matsalsmiljö, förhållningssätt till matvanor och ätande vid olika tillfällen. I arbetet ingår också att göra råden kända samt tillämpade. Råden är avsedda att fungera som stöd för olika personal-kategorier, och även för föräldrar, när det gäller vad som skall serveras och saluföras i verksamheterna. Uppdraget skall redovisas senast den 1 februari 2007.

Ämnet Idrott och hälsa är kärnan i arbetet med fysisk aktivitet i skolan. Regeringen anser att fysisk aktivitet och rörelse dessutom bör vara en naturlig del i skolans vardag och integreras i hela skolans arbete. Det är regeringens och idrottsrörelsens gemensamma ambition att alla barn skall ha fysisk aktivitet varje dag inom ramen för skoldagen. För att betona skolans ansvar att erbjuda daglig och regelbunden fysisk aktivitet har regeringen fört in att skolan skall sträva efter att erbjuda eleverna detta i 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) och 1994 års läroplan för de frivilliga skolorna (Lpf 94). Varje skola skall, utifrån sina lokala förutsättningar, hitta former för att detta mål skall uppnås. Detta kan ske inom ramen för ämnet Idrott och hälsa men också inom ramen för andra ämnen eller under raster och håltimmar.

Myndigheten för skolutveckling har fått i uppdrag att nära följa och stödja skolornas arbete med att genomföra de nya målen i läroplanerna. Myndigheten lämnade sin första delrapport av uppdraget i september 2004. I rapporten konstateras att läroplansändringen tagits emot positivt ute i skolorna och att många skolor integrerat fysisk aktivitet i skoldagen, bl.a. i samhällsorienterande och naturorienterande ämnen. Uppdraget slutredovisades den 1 september 2005 och av slutrapporten framgår bl.a. att en positiv utvecklingsprocess har satts igång när det gäller daglig och regelbunden fysisk aktivitet i skolan.

Regeringen inrättade under hösten 2003 ett Nationellt centrum för främjande av fysisk aktivitet hos barn och ungdom vid Örebro universitet (NCFE). Centrumets främsta uppgift är att stödja skolor i deras arbete med att stimulera till ökad fysisk aktivitet och till andra hälsofrämjande åtgärder. Centrumet skall sprida erfarenheter och goda exempel från såväl arbete inom ämnet som från andra insatser. Tillsammans med Statens kulturråd, Myndigheten för skolutveckling och Elevorganisationen har ett utvecklingsprogram initierats. Målet är att få dans på skolschemat för att öka barns tillgång till dans och därigenom främja lärande. Regeringen beslutade den 9 mars 2006 att utöka NCFE:s uppdrag till att även avse samspelet mellan lärande, fysisk aktivitet och god kosthållning i skolan. Myndigheten för skolutveckling har också fått i uppdrag att stärka förskolans arbete med goda matvanor.

Satsningen Handslaget mellan staten och idrotten

Under perioden 2003–2006 beräknas idrottsrörelsen få totalt en miljard kronor för den särskilda satsningen Handslaget mellan staten och idrotten. Satsningen vänder sig till barn och ungdomar. En förutsättning för bidraget till idrotten är att idrottsrörelsen fortsätter och intensifierar sitt arbete för att nå nya grupper av främst barn och ungdomar, att hålla tillbaka avgifterna, att förbättra möjligheterna för flickors deltagande, att motverka droger samt att vidareutveckla samarbetet med skolorna.

Satsningen är nu inne på sitt tredje år. Riksidrottsförbundet uppskattar att antalet barn och ungdomar som har deltagit i Handslagets aktiviteter under de första två åren uppgår till 485 000. Drygt 4 800 föreningar har varit involverade i satsningen. Dessa representerar samtliga 67 specialidrottsförbund som är anslutna till Riksidrottsförbundet. En del av Handslagets medel har reserverats av idrottsrörelsen för att genomföra speciella insatser. Bland dessa ingår insatser för att aktivera barn och ungdomar med funktionshinder och asylsökande barn och ungdomar i landets flyktingsförläggningar. Vidare ges idrottsföreningarna möjlighet att ansöka om ett särskilt anläggningsstöd för att främst få till stånd fler näridrottsplatser. Under satsningens andra och tredje år har Riksidrottsstyrelsen beslutat att anläggningsstödet inom ramen för Handslaget skall koncentreras till storstadsregionerna där behovet av anläggningar för spontanidrott bedöms som störst.

Handlingsplan för barns miljö och hälsa

Socialstyrelsen har fått i uppdrag att ta fram ett förslag till en handlingsplan för barns miljö och hälsa. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 31 mars 2007, med delrapportering den 1 oktober 2006. Bakgrunden till detta uppdrag är att vissa hälsoeffekter hos barn kan kopplas till miljöfaktorer, varav det kanske mest utbredda problemet är bullerstörningar.

Socialstyrelsen har under 2005 bedrivit ett nationellt tillsynsprojekt om höga ljudnivåer från musik. Projektets syfte är att bl.a. barn och ungdomar skall kunna uppleva och njuta av musik utan att riskera hörselskador eller andra hälsoeffekter. Ett annat syfte med projektet är att fler arrangörer och verksamhetsansvariga skall använda sig av egenkontroll. I projektet deltar 131 kommuner från samtliga län i landet. De verksamheter som berörs av projektet är lokaler och platser där levande eller inspelad musik framförs. Det är exempelvis diskotek, restauranger, konserter, teatrar, biografier, fritidsgårdar och träningslokaler.

4.4.2 Barns och ungas psykiska och fysiska hälsa

Insatser inom den psykiatriska vården

Inom den psykiatriska vården är den psykiska ohälsan hos flickor och pojkar i olika åldrar särskilt prioriterad. Regeringen tecknade under våren 2005 en överenskommelse med dåvarande Svenska Kommunförbundet och Landstingsförbundet om insatser för personer med psykisk sjukdom och/eller psykiska funktionshinder. Barn och unga är en av de grupper som pekas ut som särskilt prioriterad i överenskommelsen. Handlingsplanens inriktning att förebygga psykisk ohälsa hos barn och unga genom ett tidigt och adekvat stöd kvarstår. Regeringen har i överenskommelsen lyft fram insatser för barn och unga med psykiska problem och samtidigt missbruk, liksom fortsatt stärkta insatser för samordningen mellan barn- och ungdomspsykiatri och vuxenpsykiatri. Detta är av avgörande betydelse mot bakgrund av att barn och unga med psykisk ohälsa ofta kommer i kontakt med flera olika verksamheter och huvudmän. Detta ställer särskilda krav på samarbete och samordning utifrån barns och ungas specifika behov.

Nationellt program för självmordsprevention

Regeringen gav år 2005 Statens folkhälsoinstitut och Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram förslag på strategier och åtgärder till ett nationellt program för självmordsprevention. Syftet med programmet skall vara att bidra till ett minskat antal självmord och självmordsförsök i befolkningen. Uppdragen skall redovisas senast den 15 december 2006.

Bakgrunden är att den tidigare minskningen av självmorden tycks ha stannat upp och att andelen unga personer i åldrarna 15–24 år som vårdats för självmordsförsök har ökat. Antalet självmord i denna åldersgrupp har länge legat på drygt hundra fall om året, trots att det totala antalet självmord i befolkningen har minskat. Bland unga kvinnor har andelen som vårdats för självmordsförsök ökat stadigt sedan början av 1990-talet och bland unga män finns en tendens till ökning sedan 1998. Självmord bland barn yngre än 15 år är sällsynt.

Socialstyrelsen slutredovisade i december 2004 sitt uppdrag att belysa de frågeställningar som finns när det gäller flickor som medvetet skadar sig själva samt lämna förslag till åtgärder. Av Socialstyrelsens rapport framgår att det finns stora problem och kunskapsluckor inom området. Socialstyrelsen anser det angeläget att förbättra omhändertagande och utveckla metoder inom hälso- och sjukvård och socialtjänst för unga människor med långvariga psykiska och beteendeproblem. Det gäller såväl öppenvårdsinsatser som behandling inom slutenvård och institutionsvård. Socialstyrelsens underlag och förslag kommer att behandlas av utredningen om ungdomars livssituation utifrån stress och dess konsekvenser för den psykiska hälsan (dir. 2005:61), se nedan.

Utredning om ungdomars livssituation utifrån stress och dess konsekvenser för den psykiska hälsan

Regeringen har under år 2005 tillsatt en särskild utredare med uppdrag att analysera ungdomars livssituation utifrån stress och dess konsekvenser för den psykiska hälsan (dir. 2005:61). Syftet är att få en samlad bild av vilka faktorer i ungdomars livsvillkor som kan antas ligga bakom ökningen av stress och stressrelaterade symptom. Utredaren skall redovisa sitt uppdrag senast den 15 augusti 2006.

Arvsfondssatsning för att motverka och förebygga ungdomars psykiska ohälsa

Under de senaste åren har Allmänna arvsfonden uppmärksammat och prioriterat projekt inriktade på flickors och pojkars psykiska hälsa. I juni 2004 beslutade regeringen dessutom att ur Allmänna arvsfonden avsätta 10 miljoner kronor till en särskild satsning för att motverka och förebygga ungdomars (i åldern 12–25 år) psykiska ohälsa. Avsikten är att totalt 30 miljoner kronor under en treårsperiod (2005–2008) skall avsättas för detta ändamål.

Insatser för barn och ungdomar med funktionshinder

För barn och unga med funktionshinder har såväl diagnostik som kunskap om hur man lindrar symptom förbättrats. Nya grupper med behov av habilitering har tillkommit, t.ex. barn med neuropsykiatriska funktionshinder. Det förefaller som kunskapsutvecklingen inte alltid har sin motsvarighet när det gäller tillgången till adekvata insatser för dessa grupper. Samtidigt har betydande insatser gjorts på lokal, regional och nationell nivå för att komma till rätta med problemen. För vissa sällsynta diagnoser finns nationella kunskapscenter som skall bistå landstingen med sina expertkunskaper. Eftersom diagnoserna är så pass sällsynta är det ofta svårt att bygga upp och behålla kompetens regionalt och lokalt kring vilka stöd som kan och bör ges. Det finns några få statligt finansierade kunskapscenter och ytterligare några landstingsdrivna.

För familjer med barn som har sällsynta diagnoser är verksamheten vid Ågrenska ett värdefullt komplement till hemlandstingens habiliterings-

verksamhet. Regeringen har utökat det statliga stödet till verksamheten med 1 miljon kronor år 2005 och 2 miljoner kronor per år från och med år 2006. Det innebär att Ågrenska får totalt 2,8 miljoner kronor i statsbidrag år 2006.

Socialstyrelsen har, med utgångspunkt i en tidigare kartläggning, haft i uppdrag att stödja landstingen i deras arbete för att förbättra tillgången till habilitering och rehabilitering för barn och ungdomar med funktionshinder. Socialstyrelsen arbetar också, inom ramen för sitt sektorsansvar, med att utveckla en modell för verksamhetsuppföljning inom olika rehabiliteringsverksamheter. Modellen skall kunna användas på lokal, regional och nationell nivå.

Barnläkemedel

Regeringen har aktivt deltagit i EU-kommissionens process med att utarbeta ett förslag till förordning som syftar till att påskynda utvecklingen av nya läkemedel avsedda för behandling av barn.

Mer än 50 procent av de läkemedel som används för behandling av barn i Europa har inte testats eller godkänts för användning på barn utan är utprövade på vuxna. Hälsan och därmed livskvaliteten för Europas barn riskerar därför att bli lidande. Förslaget till förordning syftar till att påskynda utvecklingen av nya läkemedel avsedda för behandling av barn, att säkerställa att dessa håller hög kvalitet, är föremål för etisk forskning och på ett lämpligt sätt godkänns för användning på barn.

Förebyggande arbete mot könsstymning av flickor

Socialstyrelsen har i uppdrag att vidareutveckla det förebyggande arbetet mot könsstymning av flickor och kvinnor i Sverige och att årligen följa upp och utvärdera arbetet med den nationella handlingsplanen mot kvinnlig könsstymning som beslutades av regeringen i juni 2003. Socialstyrelsen har tilldelats 2,5 miljoner kronor för uppdragets genomförande och slutrapportering skall ske senast den 30 juni 2006.

Under 2005 har ett utbildningsmaterial för personal inom skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård tagits fram. Avsikten är att ge berörd personal möjlighet att förvärva och fördjupa sina kunskaper om könsstymning. Detta kan i sin tur leda till förbättrade metoder vad gäller omhändertagande och bemötande av kvinnor som könsstympats eller flickor som riskerar att könsstympas. Relevant lagstiftning beskrivs och det förebyggande arbetet poängteras. Ett informationsmaterial har skrivits för allmänheten på flera språk.

En ökad barnkompetens inom hälso- och sjukvården

En barnkompetens i ständig utveckling är avgörande för att barns och ungas möten med hälso- och sjukvården skall bli så trygg och odramatiska som möjligt. Detta innebär att den vårdpersonal som varje dag möter barn och unga som patienter eller anhöriga har erforderlig kunskap och medvetenhet kring dessa frågor. Därutöver är det avgörande att barnkompetensen hos vårdens beslutsfattare är så hög att flickors och

pojkers särskilda behov beaktas när man utformar och organiserar hälso- och sjukvården.

Ovanstående är en grundförutsättning för att kunna möta kraven om en god vård tillgänglig för alla. Redan i dag finns en bred kunskap om barns och ungas behov i mötet med vården. Flertalet huvudmän och en rad andra aktörer arbetar aktivt för att anpassa hälso- och sjukvården för både föräldrar och deras barn, där man har utarbetat arbetsmetoder, rutiner och miljöer med syfte att tillvarata barns behov.

Som ett led i regeringens strävan att ytterligare stärka barnkompetensen och utbyta erfarenheter tog Socialdepartementet i samarbete med Socialstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting under våren 2005 initiativ till en nationell konferens om hur barns och ungas särskilda behov inom vården bäst skall tillgodoses.

4.5 Barnets rätt till utbildning

Barnkonventionen erkänner i artiklarna 28 och 29 varje barns rätt till obligatorisk och kostnadsfri grundutbildning som bl.a. skall syfta till att utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga. Utbildningen skall vidare syfta till att utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna, samt för barnets föräldrar, kulturella identitet, språk och värden samt förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av bl.a. förståelse, tolerans och jämlikhet mellan könen.

4.5.1 Barn- och ungdomsutbildning

Barn- och ungdomsutbildning består av förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, förskoleklass, grundskola, obligatorisk särskola, gymnasieskola och gymnasiesärskola. Utöver detta bedrivs utbildning i sameskolan och i specialskolan.

Utbildningspolitiken måste skapa förutsättningar för alla att delta i ett livslångt lärande. Grunden för det livslånga lärandet läggs i en förskola och grundskola som ger goda grundkunskaper och en lust att lära. Därför har regeringen prioriterat insatser tidigt i utbildningssystemet med en väl utbyggd förskola av hög kvalitet samt en ökad lärartäthet i grundskolan. En gymnasieutbildning är i dag nödvändig för att få fotfäste på arbetsmarknaden och för vidare studier. Gymnasieskolan förnyas och kvaliteten förstärks för att ge alla reella möjligheter att fullfölja gymnasieskolan.

Kommunerna och enskilda huvudmän är ansvariga för att de krav och mål som beslutats i bland annat skollagen (1985:1100) och läroplanerna uppfylls. Regeringens politik syftar till att stödja kommunerna så att politikområdets mål kan uppfyllas.

Förskoleverksamheten

År 2005 var 83 procent av alla 1–5 åriga barn i Sverige inskrivna i förskola eller familjedaghem. Samtidigt som förskolan byggs ut minskar

familjedaghemmen. Förskolan är det första organiserade steget i det livslånga lärandet. Samtidigt möjliggör förskola och familjedaghem för föräldrar att förena arbete eller studier med föräldraskap.

Förskola

Antalet barn i förskolan har ökat de senaste åren både när det gäller antal och andel inskrivna barn. En del av ökningen går att hänföra till de reformer som har genomförts inom området som rätt för barn till föräldralediga och arbetslösa föräldrar till plats i förskolan. Landets kommuner har mött det ökade barnantalet med nya resurser till verksamheten. Antalet barn per anställd och den genomsnittliga gruppstorleken är oförändrad.

Förskolans pedagogiska utveckling med en egen läroplan har tydliggjort att förskolan också är till för barnens egen skull. Det synsättet förstärks ytterligare av att förskolan, enligt regeringens bedömning, bör bli en egen skolform enligt förslaget i propositionen (prop. 2004/05:11) *Kvalitet i förskolan*. Detta innebär dock inte att förskolan är en del av skolan. Tvärtom ligger förskolans pedagogiska särart fast med en kombination av omsorg och lärande med leken som grund.

Förskolan skall ha en bred verksamhet som utgår från en helhetssyn på barns utveckling och lärande. Verksamheten skall utgå från varje barns behov. Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling skall ges den omsorg som deras speciella behov kräver.

Öppna förskolan

Den öppna förskolan tar emot barn och föräldrar som är hemma under dagarna, t.ex. under föräldraledigheten, och fyller därmed andra behov än den ordinarie förskolan. Skolverkets statistik visar att antalet öppna förskolor har minskat de senaste åren. Regeringen har genomfört en ändring i förordningen (2001:161) om statsbidrag för kvalitetssäkrande åtgärder inom förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg till kommuner som tillämpar maxtaxa, så att statsbidraget även kan tilldelas öppna förskolor. Skolverket har haft i uppdrag att göra en nationell uppföljning av den öppna förskolan och Myndigheten för skolutveckling har haft i uppdrag att sprida kunskap om den öppna förskolans pedagogiska verksamhet och dess betydelse för barn och vuxna. Båda uppdragen redovisades den 1 december 2005. Regeringen kommer noga att följa den öppna förskolans utveckling.

Skolbarnsomsorg

Skolbarnsomsorg är ett samlingsbegrepp för fritidshem, familjedaghem och öppen fritidsverksamhet. I likhet med förskoleverksamhet är skolbarnsomsorgen en avgörande förutsättning för att föräldrarna skall kunna förena föräldraskap med arbete och studier.

År 2005 var 76 procent av 6–9-åringarna och 11 procent av 10–12-åringarna i Sverige inskrivna i fritidshem. Fritidshemmen utgör ett viktigt komplement till skolan och har också en central uppgift i att erbjuda en meningsfull och innehållsrik fritid samt att stimulera barnens utveckling och lärande.

Fritidshemmen är en pedagogisk verksamhet som skall följa skollagen. 1994 års läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94, skall tillämpas inom fritidshemmet.

År 2005 minskade antalet inskrivna barn i fritidshem. Andelen inskrivna barn fortsatte dock att öka.

Utvecklingen inom fritidshemsverksamheten de senaste åren med allt större barngrupper och minskad personaltäthet anser regeringen vara oroande. Vid en jämförelse med 1990 har gruppstorleken ökat med mer än 12 barn.

Läsåret 2001/02 infördes ett statsbidrag till personalförstärkningar i skola och fritidshem. Uppföljningar visar att det endast är en liten del av statsbidraget som har använts till fritidshemmen. Regeringen har betonat fritidshemmens viktiga roll och framhållit att det särskilda statsbidraget för personalförstärkningar i skola och fritidshem även är till för att öka personaltätheten inom fritidshemmen. Inte heller maxtaxans bidrag till kvalitetssäkrande åtgärder har använts till fritidshemmen i någon större grad.

Fritidshemsverksamheten enligt skollagen avser skolpliktiga barn till och med tolv års ålder. För barn som tillhör personkretsen enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade finns också som ett komplement möjlighet till skolbarnsomsorg i form av korttidstillsyn för skolungdom över 12 år. Den 1 oktober 2004 hade drygt 4 400 barn denna insats.

Maxtaxa

Maxtaxan i förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg infördes 2002. Maxtaxan är frivillig för kommunerna att införa och sedan 2003 tillämpar alla kommuner maxtaxan. Staten kompenserar kommunerna för minskade avgiftsintäkter. Därutöver får kommunerna också medel till kvalitetssäkrande åtgärder.

Maxtaxan har inneburit avsevärt sänkta avgifter för barnfamiljerna och även minskat avgiftsskillnaderna mellan kommuner. På så sätt har tillgängligheten ökat och barnfamiljernas ekonomi förbättras. Maxtaxans införande har även resulterat i att avgifterna inte är tidsrelaterade till barnens närvarotid i samma utsträckning som förut. Skolverket har regeringens uppdrag att under en femårsperiod, 2002–2007, årligen följa upp reformen maxtaxa och allmän förskola m.m.

Statsbidraget till kvalitetssäkrande åtgärder

Statsbidraget för kvalitetssäkrande åtgärder som är kopplat till maxtaxan inom förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg uppgår till 500 miljoner kronor och syftar till att säkra kvaliteten i verksamheterna.

Uppföljningen av 2005 års statsbidrag visar att 90 procent fördelades till förskoleverksamhet och 10 procent till fritidshem. Av medel till förskoleverksamhet användes 86 procent till personalförstärkningar och 14 procent användes till kompetenshöjning. Av medel till fritidshem användes 80 procent till personalförstärkningar och 20 procent till kompetenshöjande åtgärder.

Förskoleklass

Läsåret 2004/05 gick 95 procent av alla sexåringar i förskoleklass. Dessutom gick vid samma tidpunkt en procent av alla femåringar samt drygt en procent av sjuåringarna i förskoleklass. Andelen elever i förskoleklassen med annat modersmål än svenska var 14,1 procent 2004/05. Deras andel varierar dock mellan olika kommungrupper. Andelen barn som får modersmålsundervisning var 44,9 procent år 2004.

Förskoleklassen är en frivillig skolform inom det offentliga skolväsendet, och skall vara en brygga mellan förskola och skola. Kommunen skall från och med höstterminen det år barnet fyller sex år erbjuda plats i förskoleklass.

Förskoleklassen, fritidshemmet och grundskolan har, som nämnts, en gemensam läroplan, Lpo 94. Förskoleklassen utgör således det första steget i att genomföra och uppfylla denna läroplans mål.

I Skolverkets lägesbedömning av förskoleklassen läsåret 2004/05 konstateras att personaltätheten har minskat till 7,4 årsarbetare per 100 elever, vilket är en minskning för tredje året i rad. Skillnaderna mellan kommuner och mellan kommunala och enskilda anordnare är dock stora.

På många håll i landet förekommer ett intensivt arbete med att utveckla förskoleklassen. Regeringen har gett Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att genomföra informationsinsatser om förskoleklassen. Uppdraget har avrapporterats den 15 maj 2006.

Grundskola

Utbildningen i grundskolan skall enligt skollagen syfta till att ge eleverna de kunskaper och färdigheter och den skolning i övrigt som de behöver för att delta i samhällslivet. Grundskolan utgör också basen för fortsatt utbildning i gymnasieskolan. Kommunen har en skyldighet att anordna utbildning i grundskolan och den obligatoriska särskolan för alla elever som har skolplikt och som inte skall gå specialskolan. En elev har dock rätt att fullfölja sin skolplikt i sameskolan och vid en godkänd fristående skola.

Av skollagen framgår att stöd skall ges till elever som har svårigheter i skolarbetet. I läroplanen beskrivs de grundläggande demokratiska värderingarna, skolans uppdrag samt mål och riktlinjer för områden som t.ex. kunskaper samt normer och värden. Andelen elever som har betyget Godkänd i alla ämnen var 81 procent i grundskolans årskurs 9 läsåret 2003/04. Andelen elever som är behöriga till gymnasieskolan var läsåret 2003/04 89,6 procent. En större andel flickor än pojkar och en större andel elever med svensk bakgrund än de med utländsk bakgrund är behöriga till gymnasieskolan.

Gymnasieskolan är en del av det offentliga skolväsendet, avsedd att påbörjas av ungdomar efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller tjugo år. Det är en frivillig skolform som omfattar 17 nationella program samt specialutformade och individuella program. Gymnasieskolan skall ge grundläggande kunskaper för yrkes- och samhällsliv samt för vidare studier. Från höstterminen 2007 genomförs en förändring av gymnasieskolan.

Som ett av flera mått på måluppfyllelse kan elevernas betyg användas. Den genomsnittliga betygspoängen, dvs. det genomsnittliga värdet av alla betyg som redovisas i elevernas slutbetyg gör det möjligt att jämföra elevernas betygsresultat.

Den genomsnittliga betygspoängen läsåret 2004/05 var 14,1 poäng, kvinnorna fick 14,7 poäng och männen fick 13,4 poäng. För elever med utländsk bakgrund var motsvarande siffror 13,7 för kvinnor och 12,6 för män. För samtliga av de nationella proven i svenska/svenska som andraspråk och för provet i matematik A gäller att det är stora skillnader i resultat för elever på olika program, med bäst resultat för elever på de studieförberedande programmen.

Obligatorisk särskola och gymnasiesärskola

Särskolan består av den obligatoriska särskolan (grundsärskola och träningsskola) och gymnasiesärskola med nationella, specialutformade och individuella program. Särskoleutbildningen syftar till att ge barn och ungdomar med utvecklingsstörning en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den som ges i grundskolan och gymnasieskolan. För den obligatoriska särskolan och gymnasiesärskolan gäller samma läroplaner som för grundskolan respektive gymnasieskolan. Därtill har den obligatoriska särskolan och gymnasiesärskolan kursplaner som är anpassade till respektive skolform samt till de olika behov som skolan skall kunna tillgodose för var och en av särskolans elever.

I särskolan var under läsåret 2004/05 det totala antalet inskrivna elever 21 856, vilket är en ökning med ca en procent sedan föregående läsår. Av de 14 715 eleverna i den obligatoriska särskolan är 15 procent integrerade i grundskolan och 29 procent går i träningsskolan. Övriga elever går i grundsärskolan. I gymnasiesärskolan finns 62 procent av de 7 141 eleverna på ett program med yrkesinriktning, 24 procent i yrkesträning och 14 procent i verksamhetsträning. I den obligatoriska särskolan är 39 procent flickor medan motsvarande siffra i gymnasiesärskolan är 42 procent. I mars 2006 lämnade regeringen skrivelsen (skr. 2005/06:151) *Kvalitet och samverkan – om utbildning för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning* till riksdagen.

Kvalitet i förskolan

I propositionen (prop. 2004/05:11) *Kvalitet i förskolan* redovisas regeringens förslag och bedömningar för att öka förskolans kvalitet och stödja utvecklingen. Förskolan bör bli en egen skolform som har gemensamma övergripande mål med övriga skolformer. Förskolans uppdrag, i enlighet med läroplanen, bör dock vara oförändrat. Verksamheten bör även fortsättningsvis erbjuda alla barn som deltar, oavsett kön och social bakgrund, en rolig, trygg och lärorik miljö som utmanar och lockar till lek och utforskande, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. Regeringen avser att återkomma med en proposition med förslag om ny skollag under nästa mandatperiod.

Samverkan mellan hem och förskola behöver stärkas. Av förskolepropositionen framgår att regeringen anser att personal och föräldrar bör genomföra utvecklingssamtal minst en gång varje halvår. Inflytanderåd bör inrättas där föräldrar kan komma till tals och få möjlighet till inflytande. För att stärka barns språk- och identitetsutveckling har förskolans mångkulturella uppdrag förtydligats i läroplanen. Barn med annat modersmål än svenska skall få stöd att utveckla såväl det svenska språket som sitt modersmål. Jämställdhet är också ett viktigt område att prioritera i förskolan.

Föräldrars rätt att välja verksamhetsform skall stärkas. Förskolan bör som en egen skolform inte kunna ersättas med en annan verksamhetsform mot föräldrarnas vilja. Familjedaghem bör regleras i skollagen som annan pedagogisk verksamhet och kommunen bör sträva efter att tillgodose föräldrars önskemål om familjedaghem. Även förstärkningar för den öppna förskolan aviseras. Slutligen är det särskilda statsbidraget till personalförstärkning i förskolan, som skall lämnas till kommunerna under perioden 2005–2007, en del av satsningen på ökad kvalitet i förskolan.

Allmänna råd om kvalitet i förskolan

Skolverket har på uppdrag av regeringen utarbetat allmänna råd angående kvaliteten i förskolan vars syfte är att stödja kvalitetsarbetet i förskolan och förtydliga verksamheten utifrån nationella krav och mål. Råden riktar sig till kommunen och den personal som arbetar i förskolan. De skall utgöra grund för bedömning av verksamhetens kvalitet, vara stöd för beslutsfattare, personal och föräldrar samt underlätta uppföljnings-, utvärderings- och kvalitetsarbetet. Verket har identifierat faktorer och områden som är centrala för god kvalitet i förskolan som skall kunna användas för att bedöma verksamhetens kvalitet från likvärdighetssynpunkt.

Myndigheten för skolutveckling vidareutvecklar och sprider kunskap om kvalitetsarbete som Allmänna råd för kvalitet i förskolan, föreskrifter samt kvalitetsindikatorer för kvalitetsredovisning.

Skillnaderna i kvalitet varierar mellan kommunerna. Mer personal är en avgörande faktor för att förbättra förskolans kvalitet. Med mer personal kan barngruppernas storlek minska och mer tid ägnas bland annat åt barn i behov av särskilt stöd. För att möjliggöra detta har ett särskilt statsbidrag införts för att öka antalet anställda med 6 000 förskollärare, barnskötare och annan personal i förskolan. Bedömningen är att bidraget kan leda till att antalet barn per årsarbetare minskar från i genomsnitt 5,4 barn år 2003 till i genomsnitt 5 barn per årsarbetare år 2007. Bidraget som riktas till kommunerna omfattar en miljard kronor under 2005 samt två miljarder kronor per år under 2006 och 2007. Därefter skall bidraget inordnas i anslaget för kommunalekonomisk utjämning. Samtliga kommuner har mottagit bidrag för år 2005. Skolverket har fått till uppgift att administrera och följa upp bidraget.

Personalförstärkning i skola och fritidshem

För att ge alla barn och ungdomar likvärdiga möjligheter måste alla skolor vara bra skolor och eleverna få det stöd de behöver för att nå utbildningsmålen. Satsningen på fler lärare och andra specialister har hittills varit mycket framgångsrik. Kommunerna har ökat sin personal med sammanlagt 14 000 heltidstjänster om man tar hänsyn till att elevantalet minskat. Av dessa är cirka 10 000 direkt finansierade med det särskilda statsbidraget för personalförstärkningar. Uppföljningar visar att satsningarna varit störst i särskolan och grundskolan och mindre i gymnasieskolan.

Satsningen går 2006 in på sitt femte och sista år. Därefter kommer bidraget att överföras till anslaget för kommunalekonomisk utjämning. Skolverkets fortsatta uppföljning kommer att fördjupa kunskapen om hur bidraget påverkar skolans måluppfyllelse. Enligt en preliminär utvärdering har ökade resurser förbättrat studieresultaten för elever med lågutbildade föräldrar.

Kvalitetsprogrammet

I syfte att öka måluppfyllelsen i det svenska skolsystemet fortsätter arbetet med att genomföra regeringens kvalitetsprogram för skolan *Alla skolor ska vara bra skolor* (U2003/1353/S). Kvalitetsprogrammet handlar dels om tydligare information om enskildas utveckling mot målen, dels om ett förstärkt kvalitetsarbete på alla nivåer i utbildningssystemet och dels om en ökad tydlighet i styrningen av skolan.

Kvalitetsredovisningar

Sedan 1997 har krav ställts på att varje kommun och varje skola årligen skall upprätta skriftliga kvalitetsredovisningar. Dessa skall vara det centrala dokumentet för att utvärdera skolans resultat och måluppfyllelse och främja kommunernas och verksamheternas lokala kvalitets- och utvecklingsarbete. De skall också svara för information om verksamhetens

utveckling till elever, föräldrar och allmänhet samt utgöra ett underlag för myndigheterna i deras arbete.

Regeringen har nyligen beslutat om ändringar i förordningen (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m. som bl.a. innebär att varje kommun skall sträva efter att göra kvalitetsredovisningarna kända och enkelt åtkomliga för alla.

Regeringen har också beslutat att förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m. skall gälla även för kommunens förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg.

Ändringarna innebär att varje kommunalt bedriven förskola och fritidshem årligen, från och med hösten 2005, skall upprätta kvalitetsredovisning som skall ingå i kommunens kvalitetsredovisning. Kommunens kvalitetsredovisning skall också omfatta dess familjedaghem, öppna förskolor och öppna fritidsverksamheter samt förskola, förskoleklass och fritidshem med enskild huvudman.

Kvalitet i grundskolan

Under 2004 presenterades flera studier, bl.a. av Skolverket, som visade på styrkor och brister i grundskolan. Att komma tillrätta med dessa brister kräver insatser inom olika områden både från staten och från skolans huvudmän. Ett viktigt ansvar för staten är att stärka styrning, uppföljning och öka kvalitetsstödet till skolan. Syftet är att fler elever skall nå målen för skolan med fokus på basfärdigheter.

I slutet av 2004 fick Skolverket regeringens uppdrag att vidareutveckla det nationella provsystemet. Målet är förbättrade studieresultat som, genom en större enhetlighet i hela landet när det gäller bedömning och betygssättning, bedöms på ett likvärdigt och för eleverna rättssäkert sätt. Systemet skall också bidra till att öka kunskapen om skolans resultat – i skolan, i kommunen och på nationell nivå.

Regeringen har beslutat att alla elever skall ha en individuell framåtsyftande utvecklingsplan från och med den 1 januari 2006. Detta ger möjlighet för skolan att tillsammans med föräldrar och elever tidigt uppmärksamma behov och komma överens om gemensamma åtgärder för att eleven skall nå målen. Skolverket har utarbetat allmänna råd om individuella utvecklingsplaner för att stödja och inspirera utvecklingsarbetet.

Regeringen beslutade dessutom i juli 2005 om ändringar i förordningen (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m. som tydliggör redovisningens huvudsakliga syfte och innehåll. För att ytterligare stödja arbetet har regeringen nyligen gett Skolverket i uppdrag att utarbeta nya allmänna råd med kompletterande kommentarmaterial om kvalitetsredovisning samt gett Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att stödja implementeringen av förordningen (1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet m.m. Regeringen har vidare tagit initiativ till inrättandet av en kvalitetsutmärkelse inom skolväsendet m.m. i syfte att stödja utvecklingen av det systematiska kvalitetsarbetet på verksamhetsnivå.

Regeringen har förstärkt resurserna för att bl.a. vidareutveckla det nationella provsystemet samt för att stödja skolornas genomförande av individuella utvecklingsplaner och kvalitetsredovisningar.

Timplanedelegationen har haft i uppdrag att leda, stödja och utvärdera en femårig försöksverksamhet med utbildning utan timplan i grundskolan. I november 2005 lämnade Timplanedelegationen sitt slutbetänkande (SOU 2005:101) *Utan timplan – för målinriktat lärande*. Delegationen föreslår att grundskolans timplan skall avskaffas. Enligt delegationen kan ett sådant beslut på sikt bidra till en ökad måluppfyllelse genom att stimulera utveckling i skolorna. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

I januari 2006 fattade regeringen beslut om att tillkalla en särskild utredare med uppgift att se över hur mål- och uppföljningssystemen för grundskolan och motsvarande skolformer kan stärkas och utvecklas för att kvaliteten i utbildningen skall förbättras. Bakgrunden är bl.a. att nuvarande målsystem är komplext och att det finns en målträngsel som bl.a. beror på hur styrdokumentens uppdrag, i form av mål att sträva mot och mål att uppnå, uppfattas. Avsikten med översynen är att bidra till ökad måluppfyllelse genom att skolans uppdrag görs tydligare.

Kvalitet i gymnasieskolan

I dag går de allra flesta flickor och pojkar vidare från grundskolan till gymnasieskolan. Den svenska gymnasieskolan håller hög kvalitet, medger stor valfrihet för eleverna samt erbjuder ett brett utbud av utbildningar och kurser i ett internationellt perspektiv. Alltför många saknar efter avslutade studier i grundskolan behörighet att tas emot på nationella eller specialutformade program och alltför många ungdomar misslyckas med att fullfölja utbildningen med godkända betyg i alla kurser.

För att utveckla gymnasieskolan och höja kvaliteten, så att fler elever når målen för utbildningen, överlämnade regeringen i april 2004 propositionen (prop. 2003/04:140) *Kunskap och kvalitet – elva steg för utvecklingen av gymnasieskolan* till riksdagen. I oktober samma år beslutade riksdagen i enlighet med regeringens förslag (bet. 2003/04:UbU13, rskr. 2004/05:4).

I huvudsak innebär förändringarna att en gymnasieexamen införs. Ämnesbetyg ersätter kursbetygen, för att främja en helhetssyn. En ny kärnämneskurs i historia införs. Lokala kurser skall kvalitetssäkras för att göra kurserna nationellt likvärdiga. Eleverna ges ökad möjlighet att gå utbildningar i en annan kommun även om utbildningen erbjuds i hemkommunen, s.k. frisökning.

De förändringar som riksdagen beslutat om kommer i huvudsak att tillämpas på utbildningar som påbörjas från och med den 1 juli 2007.

Baskunskaper

Regeringen anser att kunskaper i svenska och matematik är avgörande för framgång i alla ämnen. Därför har åtskilliga åtgärder vidtagits för att öka möjligheterna för eleverna att nå utbildningens mål.

Utöver ett omfattande utrednings- och utvecklingsarbete på flera områden har regeringen även sett behov av att initiera vissa omedelbara insatser. Därför har regeringen gett Skolverket i uppdrag att, inom ramen för nuvarande system för statlig styrning inom skolområdet, redogöra för

de behov av omedelbara förtydliganden i vissa av grundskolans kursplaner och i det nationella uppföljningssystemet, som verket bedömer nödvändiga utifrån resultaten i verkets utvärdering av grundskolan samt de internationella studierna PISA och TIMSS.

Därutöver har Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att stärka kommuners och skolors förutsättningar att nå målen och då särskilt fokusera på nationellt prioriterade områden såsom basfärdigheter, särskilt språk-, läs- och skrivutveckling samt matematik.

Den pedagogiska miljön från förskolan till gymnasieskolan är avgörande för elevernas språkutveckling. Insatser för läs-, skriv- och språkutveckling är av stor vikt för förbättrade resultat på alla nivåer i skolväsendet. Inte minst för stödet till elever med utländsk bakgrund är kopplingen till läsning väsentlig.

Regeringen avser att stödja skolornas och kommunernas arbete med att förbättra elevernas läsförmåga. Regeringen har bl.a. gett Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att genomföra en satsning för att erbjuda lärare kompetensutveckling samt att inom myndigheten bygga upp ett nationellt centrum för språk-, läs- och skrivutveckling. När det gäller elever med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi skall myndigheten samverka med Specialpedagogiska institutet. Därutöver har Specialpedagogiska institutet fått i uppdrag att erbjuda ekonomiskt stöd för att utveckla och producera läromedel, kurslitteratur och skönlitteratur i s.k. DAISY-format speciellt anpassade för barn, ungdomar och vuxna med bl.a. läs- och skrivsvårigheter/dyslexi.

Vikten av goda kunskaper i matematik är obestridlig. Matematikdelegationen redovisade sitt betänkande (SOU 2004:97) *Att lyfta matematiken* i september 2004. Betänkandet samt remissinstansernas synpunkter ligger nu till grund för regeringens arbete med att långsiktigt och systematiskt bidra till utvecklingen av matematikundervisningen. Statens insatser under 2006 inriktas mot att ta fram digitala stödmaterial och kurspaket samt kompetensutveckling präglad av flexibelt lärande.

Myndigheten för skolutveckling har redovisat en handlingsplan för naturvetenskap och teknik där myndigheten föreslår inrättandet av en nationell strategigrupp. För att få genomslag i verksamheten bör kompetensutveckling i första hand syfta till att utveckla kompetens och förhållningssätt hos lärarna så att flickornas och pojkarnas intresse och lärande ökar, oavsett kön eller socioekonomisk bakgrund.

Insatser i gymnasieskolan

Individuella program

Gymnasieskolans individuella program är till för elever som t.ex. på grund av bristande behörighet eller studieavbrott inte läser ett nationellt eller specialutformat program. Utbildningen, som skall utformas utifrån den enskilda elevens behov, syftar till att eleven skall uppnå behörighet och söka till ett nationellt program.

Regeringen har de senaste åren uppmärksammat behovet av en utveckling av kvaliteten på utbildningen på individuella program. Utbildningens kvalitet, innehåll och omfattning varierar stort från kommun till kommun. Alla elever skall få de kunskaper de behöver för att kunna fort-

sätta på ett nationellt program och därigenom öka sina möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Det är också angeläget att studieavbrott förhindras och att fler elever kan fullfölja en gymnasieutbildning.

Bestämmelsen i skollagen (1985:1100) har, som nämnts, ändrats så att elever på gymnasieskolans individuella program skall ges utbildning på heltid (se prop. 2004/05:1, bet. 2003/04:UbU13, rskr. 2004/05:4). Syftet är dels att stärka gymnasieskolans förutsättningar att direkt i anslutning till grundskolan möta och fånga upp de elever som saknar behörighet att söka ett nationellt program, dels att stärka elevers förutsättningar att fullfölja en gymnasieutbildning. Ändringen gäller för dem som påbörjar sin utbildning den 1 juli 2006 eller senare.

Regeringen har givit Myndigheten för skolutveckling i uppdrag att stödja och stimulera arbetet med individuella program. Regeringen avser även att ge Skolverket i uppdrag att följa utvecklingen inom individuella program på nationell nivå samt analysera hur de resurser som kommer att tillföras kommunerna har använts.

Yrkesutbildning och gymnasial lärlingsutbildning

Särskilt prioriterade är insatser för regionala yrkesutbildningscentrum och gymnasial lärlingsutbildning. En tydligare koppling mellan yrkesförberedande program och arbetsliv och stark integrering av teoretiska ämnen och yrkesämnen skall höja kvaliteten i utbildningen.

Regeringen avser att införa en ny gymnasial lärlingsutbildning 2007. Skolverket har lämnat förslag på hur den gymnasiala lärlingsutbildningen skall utformas och regleras och förslaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Värdegrund

Regeringen lägger stor vikt vid frågorna om demokrati, jämställdhet och mänskliga rättigheter i bl.a. förskoleverksamheten, skolbarnsomsorgen och skolan. Verksamheterna skall inte endast vara värderingsfria och neutrala utan aktivt verka för fundamentala demokratiska principer som alla människors lika värde oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion och annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder samt för allas rätt att uttrycka sig och respekteras för sina åsikter.

Enligt Skolverket har värdegrundsfrågorna under senare år fått högre prioritet i kommuner, förskolor och skolor. Arbetet med värdegrunden ser olika ut i skilda delar av utbildningssystemet. Värdegrundsfrågorna har generellt en starkare position i förskolan och grundskolan än i gymnasieskolan. Det är därför enligt regeringens mening viktigt att stärka gymnasieskolans värdegrundsarbete.

I mars 2006 beslutade regeringen skrivelsen (skr. 2005/06:95) *En nationell handlingsplan för de mänskliga rättigheterna 2006–2009*. I skrivelsen behandlas även frågor om mänskliga rättigheter inom utbildningsväsendet.

Flera utvärderingar visar att jämställdhet fortfarande är en lågt prioriterad fråga i alltför många förskolor, skolor och kommuner. Kopplingen mellan värdegrunds- och jämställdhetsarbetet är dessutom ofta svag. Mot den bakgrunden behöver jämställdhetsfrågorna uppmärksammas och intensifieras.

Myndigheten för skolutveckling fick i regleringsbrev för år 2004 i uppdrag att bidra till ökad måluppfyllelse genom att vidta generella insatser inom området jämställdhet. Myndigheten har redovisat de utvecklingsområden och åtgärder som bör prioriteras i myndighetens arbete med utvecklingsstöd, i vilka demokrati, jämställdhet och inflytande ingår.

Jämställdhetsarbetet måste börja i tidiga åldrar. För att stärka förskolornas förutsättningar att arbeta med jämställdhetsfrågor har regeringen tillsatt en delegation för jämställdhet i förskolan (U 2003:12) som har 12,5 miljoner kronor till sitt förfogande. Delegationen har i uppdrag att lyfta fram, förstärka och utveckla jämställdhetsarbetet i förskolan. Den 30 juni 2006 skall delegationen redovisa uppdraget i sin helhet. Regeringen avser att invänta delegationens slutredovisning av uppdraget innan eventuella ytterligare insatser vidtas.

I regeringens proposition (prop. 2004/05:11) *Kvalitet i förskolan* framhåller regeringen vikten av att förskolans jämställdhetsarbete till innehåll och verksamhet inriktas tydligare mot att förändra könsroller och traditionella könsroller. De nationella strävansmålen måste vara kända och tillämpas av all personal inom förskolan för att jämställdhetsarbetet skall bli effektivt och ge resultat.

För att stärka verksamheternas jämställdhetsarbete avsattes under perioden 2002–2004 medel för att utbilda pedagogiska resurspersoner i jämställdhet och genuskunskap i förskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Genuspedagogerna skall arbeta praktiskt med förändringsarbete i sina verksamheter genom att tillföra kunskap och vara drivande i jämställdhetsarbetet.

Ansvar för huvudmännen att motverka diskriminering och annan kränkande behandling

Barns och ungas rättigheter får inte inskränkas med hänvisning till kultur, tradition, religion och bakgrund eller på grund av kön, sexuell läggning eller funktionshinder. Undersökningar visar att det brister när det gäller skyddet mot diskriminering och annan kränkande behandling i skolan.

Lag (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever beslutades av riksdagen den 8 februari 2006. Lagen har till ändamål att främja barns och elevers lika rättigheter i de verksamheter som omfattas av skollagen samt att motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder. Dessutom avser lagen motverka annan kränkande behandling som inte direkt kan hänföras till dessa diskrimineringsgrunder.

Enligt lagen skall den som ansvarar för verksamheten – staten, en kommun, ett landsting eller en enskild – bedriva ett målinriktat arbete för

att främja de ändamål som bär upp lagen. Statens skolverk, Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning och Handikappombudsmannen skall inom sina respektive ansvarsområden se till att lagen följs. Lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever samt övriga lagändringar trädde i kraft den 1 april 2006.

Det är av stor vikt att skolan för en diskussion om innehållet i de läromedel som används och reflekterar över hur läromedlen stödjer skolans uppdrag. Regeringen har gett Skolverket i uppdrag att se över ett urval av läroböcker i grund- och gymnasieskolans undervisning. Eventuella uttryck för diskriminering eller andra former av kränkningar p.g.a. kön, etnisk tillhörighet, religion eller trosuppfattning, sexuell läggning och funktionshinder skall särskilt uppmärksammas. Skolverket skall redovisa uppdraget i december 2006.

Skolverket har på regeringens uppdrag utarbetat allmänna råd för arbetet med att motverka alla former av kränkande behandling. De allmänna råden beskriver skolans demokratiska uppdrag. De allmänna råden är i dag en viktig grund för skolornas utveckling av sitt arbete och för Skolverkets utvärdering och tillsyn. Med anledning av den nya lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever kan en revidering av de allmänna råden förutses.

Elever med funktionshinder

Fysisk tillgänglighet

Det saknas i dag en samlad bild av hur den fysiska tillgängligheten för elever med funktionshinder ser ut i grund- och gymnasieskolan. Mot bakgrund av detta har Skolverket fått i uppdrag att, i samverkan med Myndigheten för handikappolitisk samordning och i samråd med Boverket, genomföra en inventering av den fysiska tillgängligheten i grund- och gymnasieskolan. Resultaten av inventeringen skall redovisas till regeringen senast den 1 oktober 2008.

Visstidsutbildning vid särskilda resurscenter

Enligt förordningen (2004:203) om vistidsutbildning vid särskilda resurscenter skall vistidsutbildning finnas vid Resurscenter syn i Örebro vid Ekeskolan och Resurscenter tal och språk i Sigtuna vid Hällsboskolan. Utbildningen skall syfta till att ge elever med synskada och ytterligare funktionshinder samt elever med grav språkstörning en utbildning som är anpassad till varje elevs förutsättningar och behov. Regeringen följer noga utvecklingen av behovet av vistidsutbildning samt kommunernas förmåga att erbjuda utbildning av hög kvalitet för ovannämnda elevgrupper.

I mars 2006 presenterade regeringen skrivelsen (skr. 2005/06:151) *Kvalitet och samverkan – om utbildning för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning*. I skrivelsen redovisar regeringen sin syn på vilka förbättringar som bör göras när det gäller utbildningen för barn, ungdomar och vuxna med utvecklingsstörning.

Den mångkulturella förskolan och skolan

Förskolan

Sverige är ett mångkulturellt land. Det är en viktig uppgift för förskolan att ge alla flickor och pojkar möjlighet att ta tillvara sina resurser på bästa sätt. Att kunna stödja kulturell mångfald och bejaka flerkulturella identiteter är därför en viktig uppgift för förskolan.

Forskning och erfarenhet visar att tidiga insatser ger resultat och minskar skolmisslyckanden längre fram i grundskolan. Förskolan skall medverka till att flickor och pojkar med annat modersmål än svenska får möjlighet att både utveckla det svenska språket och sitt modersmål. Det ger dem en trygghet i sin kultur och en bättre möjlighet att utveckla kunskaper även inom andra områden.

Läroplanen för förskolan (Lpfö 98) har ändrats så att ett nytt mål att sträva mot infördes för förskolan för flickor och pojkar med annat modersmål än svenska. Förskolan skall ge stöd i deras identitetsutveckling samt i deras förmåga att kommunicera såväl på svenska som på sitt modersmål. Alla barn skall lämna förskolan med en obeveklig tro på sin egen förmåga, och en lust att lära.

Integration i skolan

Elever med utländsk bakgrund har som grupp sämre resultat i skolan än elever med svensk bakgrund. Detta gäller både i grundskolan och i gymnasieskolan. Regeringen ser allvarligt på detta samtidigt som det är viktigt att konstatera att elever med utländsk bakgrund inte är en homogen grupp utan variationerna är stora. Många elever med utländsk bakgrund klarar sig minst lika bra i skolan som de som har svensk bakgrund. Det gäller särskilt för flickorna, som i många fall uppvisar bättre resultat än pojkar med såväl svensk som utländsk bakgrund.

Integrationspolitiska mål

Målet för grundskolan är att andelen elever med utländsk bakgrund som lämnar grundskolan med fullständiga betyg skall öka. Andelen elever som lämnat grundskolan med slutbetyg har förändrats marginellt sedan 2000. Skillnaderna mellan elever med svensk respektive utländsk bakgrund avseende slutbetyg är stora. Målet för gymnasieskolan är att andelen elever med utländsk bakgrund som efter fyra år lämnar gymnasieskolan med slutbetyg från ett nationellt eller specialutformat program successivt skall öka. Denna andel har under nämnda period ökat såväl

Satsningar på segregerade områden

I maj 2003 beslutade regeringen att ge Myndigheten för skolutveckling som sitt viktigaste uppdrag att arbeta för en förbättrad förskole- och skolsituation i segregerade områden. Myndigheten framhåller i en delrapport att det fortsatta arbetet bör inriktas bl.a. på att utveckla svenskundervisningen för elever med annat modersmål än svenska samt utbildningssituationen för elever som kommer till Sverige under grundskolans senare årskurser.

Inom ramen för myndighetens uppdrag bedriver myndigheten projektet *Idéskola för mångfald*. Myndigheten har valt ut 20 förskolor och grundskolor, som skall sprida sina idéer om hur man kan jobba framgångsrikt med mångfaldsfrågor till andra förskolor och skolor.

Regeringen aviserade i budgetpropositionen för 2005 en förstärkt satsning på skolor i segregerade områden. För 2006 tilldelas 70 miljoner kronor för detta ändamål. För 2007 gör regeringen bedömningen att 155 miljoner kronor behövs för ytterligare insatser.

För att förbättra elevernas resultat i skolan satsar regeringen i vårpropositionen för 2006 på att det skall anställas 1 000 resurspersoner på skolor med hög andel elever med utländsk bakgrund och/eller skolor med låg måluppfyllelse genom ett riktat statsbidrag till vissa kommuner. Resurserna skall huvudsakligen satsas på att anställa pedagoger, men också annan personal, som har språkkunskaper på elevernas modersmål. Skolor oavsett huvudman omfattas av satsningen. Skolor som vill satsa på tvåspråkig undervisning skall kunna utnyttja resurspersonerna till detta. Därutöver skall en särskild nationell strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar tas fram

Tema modersmål

Regeringen anser det mycket viktigt att stödja innovativa metoder och användandet av nätbaserad undervisning för att stärka språkutvecklingen för elever med utländsk bakgrund. Myndigheten för skolutveckling driver webbplatsen Tema modersmål som tillhandahåller information och olika kommunikationsverktyg för dem som arbetar med och på annat sätt kommer i kontakt med modersmålsundervisning. Regeringen har tilldelat medel för fortsatt utveckling av webbplatsen.

Regeringen uppdrog i november 2004 till Skolverket att kartlägga utbildningssituationen för de nationella minoriteterna. Uppdraget redovisades i rapporten *De nationella minoriteternas utbildningssituation* (Rapport 272, 2005). Enligt Skolverket är situationen i fråga om modersmålsundervisningen för de nationella minoriteterna långt ifrån tillfredställande. Mot bakgrund av bl.a. detta har därför regeringen i december 2005 gett Skolverket i uppdrag att genomföra en fördjupad studie av situationen för romer i svenska skolan. Uppdraget skall redovisas senast den 1 februari 2007.

En av barnkonventionens grundprinciper, artikel 12, slår fast barnets rätt att få uttrycka sina åsikter och att, utifrån ålder och mognad, få dessa beaktade i alla frågor som rör barnet. Barnets rätt att få komma till tals innehåller två dimensioner; dels den kollektiva rätten till inflytande, dvs. barns och ungas rätt till inflytande i alla frågor som rör dem, innefattande inflytande över de verksamheter som barn och unga brukar, deras närmiljö och över politiska beslut som påverkar dem, dels handlar den om det enskilda barnets rätt att få komma till tals och bli respekterad i frågor som rör honom eller henne direkt.

Barnkonventionen tillerkänner även barnet rätten att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet och den erkänner också barnets rätt till yttrandefrihet och information, samtidigt som vikten av att skydda barnet mot skadlig påverkan av medier framhålls (jfr artikel 13, 17 och 31).

Barnkonventionen erkänner även i artikel 23 det funktionshindrade barnets rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv under förhållanden som säkerställer värdighet, främjar självförtroende och möjliggör hans eller hennes aktiva deltagande i samhället.

4.6.1 Insatser för att öka barns och ungas aktiva deltagande i samhällslivet

Inflytande i förskola och skola m.m.

Skolans demokratiuppdrag innebär att skolan både skall ge eleverna kunskaper om demokrati och mänskliga rättigheter och att skolan skall fungera demokratiskt. En arbetsgrupp undersökte möjligheten till utökat och reellt barn, elev- och föräldrainflytande i bl. a. förskola, fritidshem och skola. Uppdraget med förslag redovisades i rapporten (Ds 2003:46) *Vardagsinflytande*.

För att ytterligare stärka arbetet har regeringen uppdragit åt Myndigheten för skolutveckling att genomföra insatser för att stödja och inspirera utvecklingen av arbetet med att öka både det vardagliga och det formaliserade inflytandet för barn, elever, studerande och föräldrar i förskola, skola och vuxenutbildning. Arbetet skall redovisas i december 2007.

Regeringen har även gett ett uppdrag till Skolverket att utarbeta information som skall ge övergripande kunskap om förskola, skola och vuxenutbildning. Det finns behov av information till dem som berörs av verksamheten för att på ett lättillgängligt sätt förklara skolsystemets uppbyggnad och intentionerna bakom. Uppdraget skall redovisas i december 2007.

Demokratisatsning m.m.

I början av 2006 lanserade regeringen en demokratisatsning *Delaktiga Sverige*, i form av ett åtgärdsprogram. Programmet består av flera aktiviteter som syftar till att bekämpa utanförskap och öka människors delaktighet i det svenska samhället. Ungdomar är i detta sammanhang en

viktig målgrupp och flera av aktiviteterna är direkt eller indirekt riktade mot ungdomar. Inom ramen för *Delaktiga Sverige* anordnas bl.a. aktiviteten skolval 2006 inför de allmänna valen. Med stöd från Justitiedepartementet skall Ungdomsstyrelsen i samarbete med elevorganisationer, Myndigheten för Skolutveckling och Valmyndigheten genomföra satsningen, som innehåller såväl skolval som kringaktiviteter. *Turné Skolval* genomförs under våren och hösten 2006 och omfattar besök på ett fyrtiotal orter. Vidare kommer särskilda insatser att genomföras för att engagera och öka närvaron i gymnasie- och grundskolor av politiska ungdomsorganisationer och deras lokalföreningar liksom folkvalda representanter från olika politiska beslutsnivåer. Insatserna skall stimulera debatt och dialog mellan ungdomar och folkvalda i frågor som berör ungas möjligheter till inflytande, delaktighet, representation och andra frågor som berör unga.

Sedan den 1 juli 2002 har fullmäktige möjlighet att besluta om att införa s.k. medborgarförslag, dvs. rätt för den som är folkbokförd i kommunen eller i en kommun inom landstinget att väcka ärenden i fullmäktige (5 kap. 23, 33 och 64 §§ kommunallagen). Denna rätt innebär att alla som är folkbokförda i en kommun som infört medborgarförslag, dvs. även barn och ungdomar har rätt att väcka ärenden i fullmäktige. En första uppföljning som gjordes ett och ett halvt år efter genomförandet visar att gruppen ungdomar är underrepresenterade bland dem som utnyttjar denna rätt, med undantag från ett fåtal kommuner där ungdomar stått bakom ett stort antal förslag.

Statsbidrag till ungdomsorganisationer

För år 2006 fördelade Ungdomsstyrelsen statsbidrag i form av struktur-, utvecklings- eller etableringsbidrag till 65 ungdomsorganisationer med totalt 558 163 medlemmar i åldern 7–25 år. Vidare har Ungdomsstyrelsen fördelat särskilt bidrag till 22 organisationer. Sammanlagt fördelade Ungdomsstyrelsen ca 72 miljoner kronor. Därtill fördelade Ungdomsstyrelsen i januari 2006 den större delen av de ca 154 miljoner kronor av överskottet från Svenska Spel som myndigheten fördelar som stöd till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet. Kvarvarande belopp kommer att fördelas löpande till olika projektstöd under året.

Ungdomspolitik

En av de centrala utgångspunkterna i regeringens ungdomspolitik är att ungdomar skall tas tillvara som en resurs. Att ungdomar, som själva berörs av ungdomspolitiken, får möjlighet att tycka till om vad politiken bör innehålla, var därför en viktig del i regeringens förberedande arbete med den ungdomspolitiska propositionen (prop. 2004/05:2) *Makt att bestämma – rätt till välfärd*. Ungdomsministern har därför vid fyra tillfällen under beredningen av propositionen bjudit in ungdomsorganisationerna till dialogforum i syfte att diskutera frågor av särskilt intresse i arbetet med propositionen.

Vidare har ungdomsministern i samarbete med Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer genomfört ett dialogforum med ungdomar om den europeiska ungdomspakten i maj 2005.

I mars 2006 tillsatte regeringen Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige (Ju 2006:27). Delegationen skall bland annat under 2006 och 2007 samordna Europarådskampanjen *Alla Olika Alla Lika* riktad mot ungdomar och som belyser mänskliga rättigheter och diskrimineringsfrågor i Sverige. Delegationen kommer att ha ett nära samarbete med Landsrådet för Sveriges ungdomsorganisationer samt med Ungdomsstyrelsen i detta avseende.

Storstadspolitik

Storstadspolitiken syftar bl.a. till att främja en god utveckling i storstädernas mest utsatta stadsdelar, att bryta den sociala, etniska och diskriminerande segregationen, skapa förutsättningar för tillväxt i storstadsregionerna och att tillväxten skall komma alla till del. Som ett led i arbetet har staten tecknat lokala utvecklingsavtal med sju storstadskommuner för insatser som skapar förutsättningar för en positiv utveckling i 24 av de mest utsatta stadsdelarna.

Språkutveckling har i arbetet med storstadspolitiken tagit en stor andel av de tilldelade medlen. Ett viktigt inslag har varit den omfattande satsningen på förskole- och skolpersonalens kompetensutveckling, som bl.a. syftar till att förankra arbetet med språkutveckling och metodutveckling i den ordinarie verksamheten.

Öppna förskolor med inriktning på flerspråkighet har etablerats i många stadsdelar och har visat sig ha stor betydelse som mötesplats för områdets familjer.

Erfarenheterna av regeringens insatser inom ramen för storstadspolitiken skall tas tillvara av Myndigheten för skolutveckling och Skolverket. Myndigheterna skall inom ramen för sina respektive uppdrag bidra till att de insatser som varit framgångsrika tas tillvara och utvecklas i ordinarie strukturer och arbetssätt.

Staten har under de senaste åren investerat drygt 2,1 miljarder kronor i de lokala utvecklingsavtalen med storstadskommunerna. Investeringen har gjorts utifrån ett långsiktigt utvecklingsperspektiv och det fortsatta arbetet skall nu införlivas i ordinarie struktur. Berörda kommuner har inlett sitt införlivningsarbete. En arbetsgrupp har tillsatts inom Regeringskansliet för att stödja storstadsdelegationen i dess arbete med att utveckla den nationella storstadspolitiken och ta tillvara delegationens erfarenheter och kunskaper.

Barns ansökningar av färdtjänst och riksfärdtjänst

Färdtjänstutredningen (SOU 2003:87) har funnit att ett flertal kommuner har bestämmelser som i hög grad inskränker funktionshindrade barns rätt till färdtjänst samt att det finns kommuner som åtminstone i vissa fall, hanterar barns ansökningar om tillstånd till färdtjänst på ett annat sätt än lagen om färdtjänst åsyftar. Uppgifterna tyder på att sådana ansökningar i några fall mer eller mindre schablonmässigt avslås med hänvisning till

barnets ålder eller föräldraansvaret och utan att något egentligt ställningstagande görs till om barnet har ett sådant funktionshinder som berättigar till färdtjänst. Regeringen har i propositionen (prop. 2005/06:160) *Moderna transporter* lämnat ett förslag till ett förtydligande av lagen (1997:736) om färdtjänst för att lagen skall fungera så som ursprungligen var avsett, dvs. att prövningen av tillstånd till färdtjänst grundas uteslutande på sökandens funktionshinder och de begränsningar detta medför när det gäller att kunna förflytta sig på egen hand eller att utnyttja allmänna kommunikationsmedel. Annorlunda uttryckt innebär detta att om ett barn utan funktionshinder i motsvarande ålder och situation skulle ha kunnat förflytta sig på egen hand, är en hänvisning till föräldraansvaret inte skäl för att avslå en ansökning om färdtjänst.

4.6.2 Barn och unga som kunskapskällor om sin egen situation

Regelbundna attityd- och värderingsstudier

Ungdomsstyrelsen har fått i uppdrag att förbereda en undersökning om ungdomars attityder och värderingar. Syftet med undersökningen är att ta fram information om hur ungdomar upplever sin tillgång till välfärd och makt. Även förändringar av ungdomars uppfattning av vad som utgör viktiga aspekter av välfärd och makt bör belysas. Ungdomsstyrelsen skall senast den 1 juni 2006 redovisa sitt uppdrag till Utbildnings- och kulturdepartementet.

Bemötande av barn och unga med funktionshinder

Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) hade under åren 2000–2005 regeringens uppdrag att verka för ökad kompetens om bemötande av personer med funktionshinder. Sisus sammanställde år 2003 en ungdomsantologi, *Strutsens vingar*, där ungdomar berättar om hur det är att vara ung och leva med ett funktionshinder. I augusti samma år delades antologin ut till alla sjundeklassare i landet. Materialet innehåller också en studiehandledning till lärare om hur antologin kan användas i undervisning.

Som en fortsättning på Sisus arbete har den nya myndigheten för handikappolitisk samordning, Handisam, som inrättades den 1 januari 2006, fått i uppdrag av regeringen att ta fram och sprida ett diskussionsmaterial kring hur yngre barn bemöter barn och ungdomar med funktionshinder. Materialet skall rikta sig till barn i de lägre årskurserna i grundskolan och utgångspunkten bör vara funktionshindrade barns och ungdomars egna erfarenheter. Uppdraget skall slutredovisas senast i samband med årsredovisningen för 2006.

4.6.3 Barns och ungas tillgång till information samt delaktighet i kulturlivet

Skr. 2005/06:206

Projektet FLICKA

Projektet FLICKA genomfördes under år 2004 och första halvåret 2005. Regeringen har avsatt totalt 7,2 miljoner kronor för projektet. Syftet med projektet har varit att tillsammans med flickor och pojkar diskutera den kommersialisering och sexualisering som de konfronteras med i sin vardag och hur det påverkar deras bild av sig själva och varandra. Projektet har vidare syftat till att få till stånd en dialog med media, reklambransch, annonsörer m.fl. om deras roll och ansvar när det gäller påverkan på flickor och pojkar. Under 2004 arrangerades 25 FLICKA-dagar i lika många städer. Cirka 50 000 flickor och pojkar har deltagit för att diskutera självkänsla, jämställdhet, ideal och identitet. Ett hundratal frivilligorganisationer har dessutom engagerats runt om i landet. Projektet avslutades den 30 juni 2005. Ungdomsstyrelsen har fått i uppdrag att genomföra en utvärdering av effekterna av projektet FLICKA på kort och lång sikt. Uppdraget skall slutredovisas senast den 15 juni 2007.

Barn och ungas mediesituation

Medierådet är en statlig kommitté som arbetar med att minska risken för skadlig mediepåverkan på barn och unga. Rådet skall vara regeringens expertorgan när det gäller medieutvecklingen och dess konsekvenser för barn och unga. Uppdraget omfattar alla rörliga bildmedier, t.ex. TV, Internet och datorspel.

Medierådet driver tillsammans med Myndigheten för skolutveckling ett EU-finansierat projekt som går under namnet *Det unga Internet*. Projektet är en kampanj om säkrare användning av Internet bland barn och unga. Under 2005 och 2006 skall kampanjen sprida kunskap genom att arrangera ett antal seminarier i olika delar av landet. Seminarierna riktar sig främst till lärare, förskollärare, skolpersonal, fritidsledare och andra som arbetar med barn och ungdomar. Rådet har även involverat barn och unga i projektet. Till *Det unga Internet* finns 17 kontaktskolor runt om i landet som konsulteras vid produktion av material eller vid speciella förstudier. Ungdomar mellan 12 och 18 år medverkar också regelbundet vid seminarierna och utgör en expertpanel, som informerar och diskuterar om ungas användning av Internet.

I Medierådets uppdrag ingår bl.a. att följa forskningen om mediepåverkan samt sprida och ge vägledning. Medierådet har därför under 2005 publicerat *Ungar och Medier 2005*, en rapport om barns och ungas användning och upplevelser av medier. I den representativa studien har 2000 barn och unga mellan 9 och 15 utfrågats om sin medievardag. Rapporten *Våld och pornografi i medierna* publicerades också under 2005 och bygger på en opinionsundersökning om svenska folkets attityder till våld och pornografi i medierna.

Aktionsgruppen för barnkultur (dir. 2004:117) tillsattes i september 2004 för att bl.a. kartlägga situationen för den offentligfinansierade barnkulturen i hela landet och ge förslag på hur området kan stärkas. Kommittén har utgått ifrån de kulturpolitiska målen (prop. 1996/97:3) samt barnkonventionen och undersökt kulturlivet för barn och unga upp till 18 år såväl på den lokala som regionala och statliga nivån. Kartläggningen *Det ser lite olika ut... En kartläggning av den offentligt finansierade kulturen* visar att många barn saknar tillgång till kultur med hög kvalitet och att detta bl.a. beror på var de växer upp, vilken skola eller förskola de går i eller på hur väl det lokala och regionala kulturlivet har utformat sin samverkan och organisation. Därutöver visar kartläggningen även en stor brist på statistiska underlag vilket försvårar uppföljning av gjorda insatser. Aktionsgruppen överlämnade i april 2006 betänkandet (SOU 2006:45) *Tänka framåt, men göra nu. Så stärker vi barnkulturen* till regeringen.

Kultur i lärandet

Förskolan och skolan skall ge barn och unga möjlighet att tillägna sig ett kulturellt kapital för att motverka skillnader som finns i tillgänglighet att både utöva och konsumera kulturella aktiviteter för sitt lärande. Estetiska uttrycksformer är inte något som skall ske bredvid lärandet utan bör integreras och vara en del av vardagsarbetet i förskolor och skolor. Regeringens satsning på kultur i skolan under åren 1999–2003 inriktades på att kultur förstärker och stimulerar till lärandeprocesser och ger barn och elever tillfällen att utveckla nya sidor. Utbildnings- och kulturdepartementet har gjort en dokumentation *Kultur i skolan* av satsningen som under februari 2005 sändes ut till alla skolor och kommuner. Genom att presentera de verksamheter som fått medel vill regeringen inspirera till fortsatta aktiviteter i kommunerna kring hur man kan förankra kreativa arbetssätt.

Regeringen har vidare gett Myndigheten för skolutveckling ett nytt uppdrag att genomföra insatser bl.a. med utgångspunkt i erfarenheterna från *Kultur i skolan* för att tillvarata estetikens och kreativitetens möjlighet att bidra till utvecklingen av förskola och skola. Detta skall ske inom ramen för myndighetens arbete med de i regleringsbrevet prioriterade områdena. Uppdraget skall genomföras i samverkan med Malmö högskola, Statens kulturråd, Sveriges Musik- och Kulturskoleråd och Aktionsgruppen för barnkultur. Erfarenheter från arbetet skall redovisas senast den 31 maj 2006.

Arvsfondsprojekt för barns och ungas kulturengagemang och skapande

Under åren 2004–2006 har Allmänna Arvsfonden i uppdrag att årligen fördela 20 miljoner kronor till projekt som riktar sig till och involverar barn och ungdomar. Projekten skall syfta till att utveckla barns och ungdomars kulturengagemang och eget skapande.

I regeringens proposition (prop. 2005/06:2) *Bästa språket – en samlad svensk språkpolitik* bedömer regeringen att det nuvarande litteraturstödet fr.o.m. 2006 bör utvidgas till att inrymma en ny utgivning av serien *Alla Tiders Klassiker* för bruk i grund- och gymnasieskolan. Under 2006 kommer en nyutgivning av moderna klassiker att påbörjas. Statens kulturråd skall inom sitt läsfrämjandeuppdrag ta initiativ till en utgivning av moderna klassiker från olika språkområden och världsdelar i svensk översättning. Statens kulturråd har gjort en inventering av skolornas behov av, önskemål om och tillgång till världslitteratur. Under en femårsperiod kommer cirka 50 verk att ges ut.

Myndigheten för skolutveckling har fått i uppdrag att sprida kunskap och information om *Alla Tiders Klassiker* i skolans arbete med att skapa läslust och att främja elevernas språkutveckling. Statens kulturråd har fått i uppdrag att ta initiativ till och stödja en utgivning av moderna klassiker från olika språkområden och världsdelar i svensk översättning.

Regeringen har också gett Statens kulturråd i uppdrag att återkommande samla in uppgifter och publicera information om barn- och ungdomsböcker på andra språk än svenska.

Filmens roll som kulturyttring för barn och unga

Filmen har en allt viktigare roll som kulturyttring för barn och ungdomar. Regeringen ger stöd till ungdomars eget skapande både i skolan och på fritiden genom 19 regionala resurscentrum som har som syfte att främja lokal och regional filmverksamhet. Skolbioverksamheten har ökat och bedrivs av 213 kommuner i samarbete med de regionala resurscentrumen.

Staten, filmbranschen och TV-företagen träffade den 15 september 2005 ett nytt avtal, 2006 års filmavtal, som gäller under tiden 2006–2010, i vilket parterna enades om att särskilda medel även fortsättningsvis skall avsättas för förhandsstöd till barn- och ungdomsfilm och att dessa medel skall förstärkas. Regeringen har vidare lämnat en filmpolitisk proposition (prop. 2005/06:3) till riksdagen, i vilken regeringen bl.a. konstaterar att stödet till film i skolan har varit framgångsrikt och att det därför bör kvarstå och ligga inom ramen för den statliga filmpolitiken från 2006.

Scenkonst

Scenkonst för barn och ungdom prioriteras hos både institutioner och fria grupper, men sett över landet ser förhållandena mycket olika ut. Sammantaget har den unga publiken ökat och även antalet föreställningar. Som exempel kan nämnas att 46 procent av Riksteaterns nationella turnéer hade unga som målgrupp, Dramatens nyöppnade scen för barnteater Lilla Lejonkulan samt att Operan har startat ett skolpilotprojekt för elever från 6 år till gymnasiet. De fria teatergrupperna riktade 70 procent av sina föreställningar till barn och ungdom. Regeringen har tilldelat Ung scen/öst vid Östgötateatern i Linköping det nationella uppdraget för åren 2006–2008 inom området barn- och ungdomsteater.

Som ett led i att göra kulturarvet tillgängligt för alla medborgare inleddes reformen för fri entré till museerna under 2004. Flertalet statliga museer omfattas fullt ut av reformen sedan 1 januari 2005, och rent allmänt kan sägas att antalet besökare ökat inom alla kategorier men att bl.a. andelen barn under 16 år har ökat särskilt kraftigt. Det fria inträdet tycks ha lockat barnfamiljer till museerna i högre utsträckning än tidigare. Museerna har ökat sina satsningar för barn och ungdomar genomgående och de utvecklas kontinuerligt. Hälften av alla visningar anordnades för skolor och förskolor och nådde därmed 570 000 unga besökare. De regionala museerna och skolan har etablerat långsiktiga samverkansformer genom den fleråriga museipedagogiska satsningen som omfattade 45 miljoner kronor och som sedan 2005 har permanentats.

Länskonstnärsvärksamhet

För att höja kvaliteten inom amatörkulturen och stimulera barns och ungas intresse för konst och kultur har ett statligt stöd för verksamhet med länskonstnärer införts. Länskonstnärerna skall sprida, stimulera och öka kunskapen om konst och kultur samt skapa fler möjligheter för barn och ungdomar att möta ett professionellt kulturliv och utveckla ett eget skapande bl.a. i skolan. Aktionsgruppen för barnkultur lyfter i sin kartläggning *Det ser lite olika ut...* fram länskonstnärerna som centrala aktörer för en effektiv lokal och regional samordning.

4.7 Barnets rätt till samhällets stöd och skydd

Ett antal artiklar i barnkonventionen syftar till att ge barn ett särskilt skydd mot övergrepp och utnyttjanden av olika slag, bl.a. artikel 19, 20, 22, 25, 32, 37, 39 och 40. Artiklarna handlar om barnets rätt till skydd i situationer där barnet är särskilt utsatt och sårbart. Artiklarna tar bl.a. sikte på att skydda barnet mot övergrepp i familjen, mot ekonomiskt eller sexuellt utnyttjande, mot handel med barn och mot väpnade konflikter. När det gäller barn som befinner sig inom den sociala barn- och ungdomsvården, rättsprocessen och asylprocessen har samhället skyldigheter i olika avseenden för att skydda barnet och det ställs särskilda krav på institutioner, tillsyn m.m., liksom åtgärder för att främja rehabilitering och social återanpassning.

4.7.1 Barn inom socialtjänsten

Insatser för att stärka skyddet för barn i utsatta situationer

Genom proposition (prop. 2002/03:53) *Stärkt skydd för barn i utsatta situationer* genomfördes ett antal åtgärder för att stärka skyddet för barn i utsatta situationer. Bland annat utvidgades anmälningsskyldigheten till att omfatta personal inom kriminalvården och Rättsmedicinalverket samtidigt som hänvisningar till anmälningsskyldigheten infördes i de lagar som reglerar verksamheter som regelbundet kommer i kontakt med barn.

En gemensam skyldighet för polisen, hälso- och sjukvården, förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen att på socialtjänstens initiativ samverka kring barn och ungdomar som far illa eller riskerar att fara illa infördes i respektive lagar. Barnperspektivet i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga stärktes genom en bestämmelse om att vad som är bäst för den unge skall vara avgörande vid alla beslut enligt lagen, att den unges inställning skall klargöras och att hänsyn skall tas till den unges vilja med beaktande av hans eller hennes ålder och mognad. Socialstyrelsen följer genom ett uppdrag i regleringsbrevet för 2004 under åren 2004–2006 upp effekterna av lagändringarna enligt propositionen. Uppdraget skall redovisas senast den 31 oktober 2006.

Insatser inom den sociala barn- och ungdomsvården innebär ofta stora ingrepp i barns, ungdomars och deras familjers liv. Samhället tar i dessa sammanhang på sig ett stort ansvar varför det måste ställas höga krav på insatsernas säkerhet och kvalitet liksom på rättsäkerhet i såväl handläggning som dokumentation. Det finns stora variationer mellan kommunerna när det gäller kvaliteten i socialtjänstens arbete. Länsstyrelsernas tillsyn när det gäller barn och unga har tillförts nya resurser inom ramen för systerförordningen år 2006 och 2007. Samtidigt har länsstyrelserna fått ett omfattande uppdrag i regleringsbrevet för 2006 att under 2006 och 2007 stärka tillsynen över barn- och ungdomsvården. Det handlar bl.a. om tillsyn av enskilda och offentliga verksamheter där barn och unga får stöd av socialtjänsten med tonvikt på kvalitet och säkerhet och granskning av kommunernas hantering av inkomna anmälningar, deras dokumentation och handläggning av utredningar och arbetet med familjehemärenden. Det handlar också om att påverka kommuner att aktivt planera för de resurser som behövs för att barn och unga skall få den vård, omsorg och tillsyn som de behöver och bevaka att barn och unga inte hamnar mellan stolarna när förvaltningar inom kommunen, olika kommuner eller huvudmän tvistar om vem som har ansvaret.

Den sociala barn- och ungdomsvårdskommittén

Under de senaste åren har det skett stora förändringar inom den sociala barn- och ungdomsvården. Med utgångspunkt från återkommande rapporter om brister och utvecklingsbehov inom området tillkallades 2003 en parlamentarisk kommitté för att ta fram ett förslag till nationell handlingsplan för den sociala barn- och ungdomsvården. Kommittén presenterade sitt betänkande (SOU 2005:81) *Källan till en chans* den 15 oktober 2005. Betänkandet har remissbehandlats och bereds nu i Regeringskansliet.

Utredningen om registerkontroll av personal vid hem för vård eller boende

Den särskilda utredare som tillkallats för att ytterligare stärka skyddet av flickor och pojkar som vårdas i hem för vård eller boende (HVB) presenterade sitt betänkande (SOU 2005:65) i juli 2005. Utredningen föreslår att bestämmelser om obligatorisk registerkontroll skall införas av

den som man avser anställa vid HVB som tar emot barn eller unga. Förslagen bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Skr. 2005/06:206

Barns behov i centrum

Barn som är föremål för socialtjänstens insatser skall ha lika chanser i livet som andra barn. Därför driver Socialstyrelsen tillsammans med sju kommuner sedan flera år projektet *Barns Behov i Centrum* (BBiC) Projektet syftar till att stärka barns ställning i den sociala barnvården, vilket också står i samklang med barnkonventionen. Barnets grundläggande behov skall vara utgångspunkten i det sociala arbetet och barnets behov skall fångas upp och bedömas utifrån sju behovsområden: hälsa, utbildning, känslö- och beteendemässig utveckling, identitet, familj och sociala relationer, socialt uppträdande och klara sig själv. Målet är att utveckla ett enhetligt system för barnvårdsutredningar och uppföljning av såväl placeringar som öppenvårdsinsatser som alla kommuner i landet på sikt skall få tillgång till. Projektet har utvärderats. Spridningen till andra intresserade kommuner än försökskommunerna påbörjas med utbildningar under våren 2006.

Barn med hemvist i Sverige som söker hjälp hos svenska utlandsmyndigheter

Det förekommer att barn som har sin hemvist i Sverige placeras utomlands av sina vårdnadshavare för utbildning eller fostran och att vissa av dessa barn söker sig till svenska ambassader och konsulat för att få hjälp med att återvända till Sverige, s.k. strandsatta barn. Regeringen gav Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram information om socialtjänstens ansvar för dessa barn. I november 2004 presenterade Socialstyrelsen ett meddelandeblad, *Handläggning inom socialtjänsten av ärenden då barn med hemvist i Sverige söker hjälp hos svenska utlandsmyndigheter*, med information om hur dessa ärenden skall handläggas inom socialtjänsten.

I regleringsbrevet för 2006 har länsstyrelserna fått i uppdrag att förstärka tillsynen av socialtjänstens handläggning av dessa ärenden. Berörda länsstyrelser bör i dialog komma fram till hur uppdraget bör genomföras. Insatser, iakttagelser och resultat av tillsynen skall redovisas den 1 februari 2007.

I mars 2006 överlämnade regeringen en proposition (prop. 2005/06:144) till riksdagen med förslag om att pass för direkt resa till Sverige skall utfärdas för den som är under arton år om barnets vårdnadshavare lämnat medgivande. Pass skall dock få utfärdas även utan sådant medgivande om ett barn befinner sig i en situation där det finns risk för att dess hälsa eller utveckling skadas eller det annars finns särskilda skäl. Vidare föreslås att pass för barn för direkt resa till Sverige som utfärdats utan vårdnadshavares medgivande, inte skall kunna återkallas av vårdnadshavaren. Slutligen föreslås att kommunal nämnd som fullgör uppgifter inom socialtjänsten, på begäran av en passmyndighet, skall yttra sig i passärenden som gäller fråga om att utan vårdnadshavares medgivande utfärda pass för den som är under arton år. Ett yttrande skall avges

skyndsamt om ett passärende gäller fråga om att utan vårdnadshavares medgivande utfärda pass för barn för direkt resa till Sverige. Skr. 2005/06:206

Dödsfalls- och skadestredningar

Socialstyrelsen redovisade i oktober 2004 ett förslag till system för dödsfalls- och skadestredningar med syfte att öka kunskaperna samt förbättra och utveckla arbetet med utsatta barn i de fall där barn har dött p.g.a. mord, dråp eller misshandel eller har lidit allvarlig skada till följd av misshandel. Förslaget bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Strategi för samverkan i frågor som rör barn som far illa eller riskerar att fara illa

I regleringsbrevet för 2006 har Socialstyrelsen, Rikspolisstyrelsen och Myndigheten för skolutveckling var för sig fått i uppdrag att med anledning av det förslag till Strategi för samverkan som Socialstyrelsen presenterat i oktober 2004 redovisa vilka åtgärder myndigheten har vidtagit för att förbättra samarbete på lokal och central nivå mellan polis, socialtjänst, hälso- och sjukvård samt skola i fall då barn far illa eller riskerar att fara illa. Samarbetet beträffande barn som bevittnat våld av eller mot en närstående vuxen skall särskilt uppmärksammas.

4.7.2 Barn som har bevittnat eller utsatts för brott

Ökat stöd till barn som bevittnat våld

Regeringen har i proposition (prop. 2005/06:166) *Barn som bevittnat våld* föreslagit åtgärder som syftar till att stärka stödet och rättigheterna för barn som bevittnat våld. Regeringen föreslår bl.a. att det i socialtjänstlagen slås fast att barn som bevittnar våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott. Lagändringen syftar till att lyfta fram det behov av stöd och hjälp som dessa barn kan ha för att förtydliga socialtjänstens ansvar för att tillgodose barnens behov.

Det lämnas också förslag om att barn som bevittnar ett brott som är ägnat att skada barnets trygghet och tillit i förhållande till en närstående person skall ha rätt till brottsskadeersättning från staten.

I propositionen föreslås även att målsäganden i fler situationer än för närvarande skall få information om vilka bestämmelser som gäller för meddelande av besöksförbud, vilket även kan komma barn till godo. Informationen skall enligt förslaget bl.a. lämnas när en frihetsberövad gärningsman skall frigges eller har blivit beviljad någon form av utevistelse.

Utvärdering av besöksförbudslagstiftningen

Brottsförebyggande rådet har i uppdrag att under en treårsperiod (2004–2007) utvärdera tillämpningen av besöksförbudslagstiftningen. Inom ramen för uppdraget ingår även bl.a. att belysa hur barnens skydd och säkerhet beaktas vid tillämpningen och i vilken utsträckning besöksför-

bud utfärdas för att skydda barn från hot eller våld och att överväga åtgärder som kan minska antalet överträdelser. Skr. 2005/06:206

Barnahus

Under våren 2005 gav regeringen Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen i uppdrag att medverka till etablering av flera försöksverksamheter med samverkan under gemensamt tak vid utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för allvarliga brott, s.k. barnahus. Syftet med uppdraget är bl.a. att bättre anpassa de utredningar som görs i samband med att det uppstår misstanke om att ett barn har utsatts för brott till barnen. När misstanke uppstår om att ett barn har utsatts för brott inleds ofta flera utredningsprocesser av såväl rättsväsendet, som socialtjänsten och hälso- och sjukvården. Utredningarna drivs ofta parallellt och innebär att barnet slussas runt i olika miljöer. Myndigheterna har redan i dag en skyldighet att samverka men barnahusen går ett steg längre. Med ett samarbete under samma tak kommer barnet bara behöva komma till en plats och genom samarbetet kommer kvaliteten i utredningarna att förbättras.

Sedan 2006 pågår försöksverksamheter med s.k. barnahus i Stockholm, Göteborg, Malmö, Linköping, Umeå och Sundsvall. Uppdraget skall slutredovisas den 1 mars 2008 och en delredovisning av verksamhetens arbete skall ske senast den 15 juni 2006.

Förbättrat stöd till våldsutsatta kvinnor och deras barn

En särskild utredare har tillkallats för att göra en översyn av socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor (dir. 2005:32). Utredaren skall kartlägga och analysera hur kommunernas stöd till våldsutsatta kvinnor och deras barn ser ut. Med utgångspunkt i dessa analyser skall utredaren lämna förslag till hur socialtjänstens stöd till våldsutsatta kvinnor och deras barn bör vara utformat för att det skall motsvara kommunernas ansvar samt till hur stödet kan stärkas och förbättras. Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 2006.

Särskild satsning till våldsutsatta kvinnor och deras barn

I budgetpropositionen för 2006 (prop. 2005/06:1) föreslår regeringen och samarbetspartierna en satsning för att öka stödet till våldsutsatta kvinnor och deras barn. Regeringen aviserade i 2005 års ekonomiska vårproposition (prop. 2004/05:100) en satsning om 135 miljoner kronor om året för detta ändamål. Medlen är bl.a. avsedda att användas för kvinnojoursverksamhet. För att motverka mäns våld mot kvinnor anser regeringen och samarbetspartierna att det är viktigt att få en samlad kunskap om mäns våld i nära relationer som även inkluderar kunskap, metodutveckling och information om män som är våldsbenägna och om barn som bevittnar eller utsätts för våld. Regeringen och samarbetspartierna avser att utreda vilken/vilka behandlingsverksamheter och vilken/vilka kliniska mottagningar för våldsbenägna män och barn som bevittnar våld mellan närstående eller blir utsatta för våld som kan vara aktuella och vilka

modeller för detta ändamål som kan bli aktuella. I samband med den utredningen skall dessutom de s.k. barnhusen (se ovan) uppmärksammas.

Förbättrad statistik över avsiktligt våld mot barn samt uppföljning m.m.

I regleringsbrevet för 2005 fick Socialstyrelsen i uppdrag att redovisa statistik över avsiktligt våld mot barn dels på 1-års basis, dels på 5-års basis i enlighet med det förslag som Socialstyrelsen lämnat i sin redovisning av regeringsuppdraget avseende utvecklingen av arbetet med barn i utsatta situationer.

Den första femårsrapporten redovisades i december 2005 och innehåller uppgifter om antalet barn som avlidit till följd av övergrepp av annan person (32 barn), antalet barn som skrevs ut från sjukhus till följd av övergrepp (1 295 barn) samt antalet barn som sökt vård vid jourcentral eller akutmottagning vid sjukhus (ca 2 500 barn per år).

Hedersrelaterat våld

För perioden 2003–2007 har regeringen avsatt totalt 180 miljoner kronor för åtgärder för att underlätta situationen för flickor och unga kvinnor samt pojkar och unga män som riskerar att utsättas för s.k. hedersrelaterat våld och förtryck från sina nära anhöriga. Ytterligare två miljoner kronor har tillförts år 2005 och öronmärkts för insatser riktade till tjejjourer. Huvuddelen av medlen mot s.k. hedersrelaterat våld kanaliseras via länsstyrelserna, men även centrala myndigheter har fått uppdrag inom området.

Kartläggningar från åren 2002–2003 visar att uppskattningsvis mellan 1 500 och 2 000 flickor och unga kvinnor var drabbade av hot och våld från sina nära anhöriga och att mellan 150 och 300 var i behov av skyddat boende.

I juli 2005 beslutade regeringen att tillföra länsstyrelserna 34,5 miljoner kronor för fortsatt arbete mot hedersrelaterat våld. Samtidigt uppdrog regeringen åt Rikspolisstyrelsen att genomföra utbildning för personal på olika nivåer inom myndigheten. Åklagarmyndigheten skall genomföra en undersökning och analys av handläggningen av ärenden som rör s.k. hedersrelaterat våld liksom att anordna särskild utbildning i syfte att öka åklagarnas kunskap och kompetens om denna typ av brott. Institutet för metodutveckling i socialt arbete (IMS) vid Socialstyrelsen skall inventera vilken forskning, uppföljning och utvärdering av arbetsmetoder och arbetsformer som finns i länder där arbete med utsatta ungdomar har pågått under längre tid. Dessutom skall IMS följa upp utfallet av olika insatser som nu prövas regionalt och lokalt med hjälp av de särskilda medel som regeringen har anvisat till länsstyrelserna. Slutligen fick Samarbetsnämnden för statsbidrag till trossamfund (SST) stöd för att utvidga sin dialog med trossamfundet.

I oktober 2005 uppdrogs Socialstyrelsen att lämna en lägesrapport om länsstyrelsernas insatser samt att redovisa en kartläggning av förekomsten av s.k. hedersrelaterat våld mot ungdomar av bägge könen med särredovisning av våld på grund av sexuell läggning. Kartläggningen skall redovisas senast den 30 november 2006.

Den 1 april 2005 trädde en ny sexualbrottslagstiftning i kraft. Syftet med den är dels att ytterligare förstärka och tydliggöra varje människas absoluta rätt till personlig och sexuell integritet och sexuellt självbestämmande, dels att på olika sätt lyfta fram och förstärka skyddet för barn och ungdomar mot att utsättas för sexuella kränkningar.

Genom reformeringen har bestämmelserna om sexualbrott ändrats på flera viktiga punkter. Det har bl.a. införts särskilda straffbestämmelser för sexualbrott som riktar sig mot barn, t.ex. bestämmelser om våldtäkt mot barn och sexuellt övergrepp mot barn där det inte längre ställs något krav på att våld eller hot har använts vid övergreppet. Vidare har förbudet mot köp av sexuella handlingar av barn skärpts så att det nu omfattar även köp som sker under andra förhållanden än sådana som utgör rena prostitutionsförhållanden. Det har också införts en särskild och utvidgad straffbestämmelse med avseende på utnyttjande av barn för sexuell posering. Straffet är böter eller fängelse i högst två år och för grovt brott fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Det har också skett en höjning av straffmaximum för bl.a. brotten köp av sexuell handling av barn och grovt barnpornografibrott. Vidare har preskriptionstiden för vissa sexualbrott mot barn förlängts så att den börjar löpa först den dag då barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Slutligen uppställs inte längre något krav på dubbel straffbarhet för att i Sverige kunna döma för allvarliga sexualbrott mot barn under 18 år som har begåtts i utlandet.

Översyn av lagstiftningen mot barnpornografi

Regeringen beslutade i augusti 2005 om kommittédirektiv om en översyn av lagstiftningen mot barnpornografi (dir. 2005:89). Översynen skall syfta till att möjliggöra en mer effektiv bekämpning av barnpornografi och att förstärka barnens ställning vid barnpornografibrott. Utredaren skall bl.a:

- överväga om det är möjligt och lämpligt att införa en bestämd 18-årsgräns i definitionen av barn i bestämmelserna om barnpornografi eller att på något annat sätt utvidga lagstiftningens skydd för unga personer under 18 år,
- överväga om kriminaliseringen bör utsträckas till ytterligare former av befattningsmed barnpornografi,
- klargöra om barn som är avbildade i barnpornografiskt material kan betraktas som målsägande vid barnpornografibrott och vara berättigade till t.ex. målsägandebiträde och ha rätt till ekonomisk ersättning,
- överväga om preskriptionstiderna vid barnpornografibrott är ändamålsenligt utformade.

Uppdraget skall redovisas senast den 31 augusti 2007.

Översyn av människohandelsbrottet m.m.

Regeringen har i december 2005 beslutat om direktiv till en utredning som skall överväga bl.a. om utformningen av straffansvaret för människohandel är ändamålsenlig. Inom ramen för den översynen skall även

analyseras om gällande straffrättslig lagstiftning erbjuder ett tillfredsställande skydd mot barn- och tvångsåktenskap eller om straffansvaret bör utvidgas för att ge ytterligare skydd mot sådana äktenskap. Uppdraget skall redovisas senast den 30 juni 2007.

Uppdrag om kontaktsökande med barn i sexuellt syfte

Det förekommer att vuxna eller andra straffmyndiga personer söker kontakt, ofta via Internet, med barn i sexuellt syfte. Regeringen har därför beslutat om ett uppdrag till Brottsförebyggande rådet (Brå) och riksåklagaren. Brå skall ta fram ett kunskapsunderlag som beskriver företeelsens närmare karaktär och dess omfattning samt vilka åtgärder som redan har vidtagits eller vidtas mot företeelsen. Brå skall vidare överväga andra åtgärder för att förebygga och förhindra den. Riksåklagaren skall genom löpande samråd med Brå ta del av myndighetens kunskapsunderlag och överväganden och mot den bakgrunden analysera strafflagstiftningens tillämplighet på företeelsen och vilka verktyg de brottsbekämpande myndigheterna har för att möta den. Riksåklagaren skall vidare överväga om lagstiftningen är tillräcklig för att skydda barn mot företeelsen och, om så inte bedöms vara fallet, föreslå nödvändiga lagändringar och lämna författningsförslag. Uppdraget till Brå skall redovisas senast den 1 mars 2007 och uppdraget till riksåklagaren senast den 7 maj 2007.

Kunskapspridning om sexuell exploatering av barn

Utredningen om kunskap om sexuell exploaterade barn i Sverige överlämnade sitt slutbetänkande till regeringen i juni 2004 (SOU 2004:71). Ett av förslagen var att all den kunskap som utredningen tagit fram på området skall sammanställas och spridas. Med anledning av förslaget har Socialdepartementet tilldelat Stiftelsen Allmänna Barnhuset särskilda medel för att sprida kunskap och genomföra regionala konferenser om sexuell exploatering i Sverige. Den sista av fyra regionala konferenser ägde rum i Sundsvall den 30 november 2005.

4.7.3 Unga lagöverträdare

Översyn av påföljdssystemet för unga lagöverträdare

En utvärdering av påföljdssystemet för unga lagöverträdare inleddes 2001 med sikte på de lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 1999. Brottsförebyggande rådet, Statens institutionsstyrelse och Socialstyrelsen fick då gemensamt i uppdrag att följa upp och utvärdera påföljderna överlämnande till vård inom socialtjänsten och slutna ungdomsvård. Året därpå fick en särskild utredare i uppdrag att se över samt lämna förslag till hur bl.a. påföljdssystemet för unga lagöverträdare kan vidareutvecklas. Detta arbete har redovisats i betänkandet (SOU 2004:122) *Ingripanden mot unga lagöverträdare*. Betänkandet har remissbehandlats och fått ett i huvudsak positivt bemötande. I en lagrådsremiss beslutad i februari 2006 har regeringen lämnat förslag till lagändringar grundade på delar av betänkandet. Bland annat föreslås vissa förändringar i påföljden över-

lämnande till vård inom socialtjänsten, att ungdomstjänst blir en fristående påföljd, att en särskilt kvalificerad kontaktperson skall kunna utses för unga i riskzonen och att kommunerna skall sörja för att medling med anledning av brott skall kunna erbjudas då gärningsmannen är under 21 år. En proposition (prop. 2005/06:165) lämnades till riksdagen i mars 2006. Arbetet med att åstadkomma ett ändamålsenligt och väl avvägt påföljdssystem för unga lagöverträdare är en av regeringens högst prioriterade kriminalpolitiska frågor och beredningen av utredningens övriga förslag till förändringar, t.ex. införandet av en lagstadgad eftervård för unga som dömts till slutna ungdomsvård, fortsätter.

4.7.4 Barn i asylprocessen

Insatser för ökad barnkompetens

Det finns i dag drygt 9 000 asylsökande barn utspridda i landet. De barn som kommer till Sverige för att söka asyl skall mötas av ett humant och rättssäkert asylsystem och de ska få sin ansökan prövad i en process där deras röst hörs och där hänsyn tas till deras behov. De som behöver skydd skall få en fristad i Sverige. Det är lika viktigt som att de barn som inte har behov av skydd, eller inte har andra skäl att stanna i Sverige, skall få möjlighet att återvända till sina hemländer på ett värdigt sätt.

Migrationsverket fick i januari 2004 uppdraget att säkerställa att barn kommer till tals och att barns utsagor och situation alltid redovisas i asylärenden. Den utbildning som Migrationsverket i samarbete med Barnombudsmannen och Linköpings universitet utvecklat skall vidare utvecklas. Sedan juli 2005 finns det handläggare med särskild kompetens att utreda barn på samtliga enheter på Migrationsverket. Migrationsverket har under 2005 genomfört utbildningen *Att samtala med barn – implementering av en metod och en manual*. Effekterna av utbildningen har enligt de enkäter som genomförts blivit att handläggarna ställer fler öppna och uppföljande frågor än förut. Samtliga enheter med asylprövning har minst en handläggare/beslutsfattare som har fått utbildning i att utreda barn. Migrationsverkets intervjuguide har under 2005 spritts ytterligare, framför allt tack vare interna utbildningar.

Migrationsverket har under 2005 gjort en utvärdering som tyder på att de flesta barnen fått möjlighet att komma till tals inför Migrationsverket eller att det väl dokumenterats orsaker till att vissa barn inte hörts av Migrationsverket. Rädda Barnen har under 2005 följt upp en utvärdering som organisationen gjorde 2003. Jämfört med den första studien tyder 2005 års studie på att Migrationsverket nu hör barn oftare än tidigare. Som ett resultat av de två utvärderingarna tillsatte Migrationsverket en expertgrupp som bl.a. skall ta fram ett förslag till ny handbokstext, överväga ytterligare riktlinjer behövs och ta fram en plan för att säkerställa att arbetsmetodiken för att höra barn införs i verksamheten. Arbetsgruppen skall redovisa sitt arbete i början av 2006.

I regleringsbrevet för 2006 har Migrationsverket bl.a. fått i uppdrag att redovisa vilka åtgärder som vidtagits för att höja kompetensen i utredningar rörande barn, samt hur utbildningen i att samtala med barn har genomförts.

Regeringen har beslutat att stärka stödet till de asylsökande barnen och lämnar därför en årlig ersättning från och med 2006 på 50 miljoner kronor till kommunerna som skall användas till förebyggande insatser enligt socialtjänstlagen. Kommunerna kommer att få en ersättning baserad på antalet asylsökande barn som vistas i kommunen.

Insatser för ensamkommande asylsökande barn

En del barn som kommer till Sverige och söker asyl kommer utan vårdnadshavare, s.k. ensamkommande barn. Under 2005 sökte cirka 400 ensamkommande barn asyl i Sverige. Dessa ensamkommande barn är bland de mest utsatta i vårt samhälle. De befinner sig långt borta från den miljö som de är vana vid och vet kanske inte var deras föräldrar och syskon finns.

Migrationsverket prövar en eventuell ansökan om asyl och ordnar bostad för barnet under handläggningstiden. Migrationsverket anmäler till socialtjänsten i kommunen när ett ensamkommande barn anländer. Socialtjänsten i kommunerna har sedan ansvar för att utreda och fatta beslut om vad som är bäst för barnet, till exempel var barnet skall bo, om det skall bo hos någon släkting, om barnet behöver särskild vård eller om barnet kan bo på någon av Migrationsverkets särskilda barn- och ungdomsenheter.

De åtgärder och förbättringar som har genomförts för de ensamkommande asylsökande barnen under de senaste åren är bl.a. följande.

Barnhandläggare med särskild kompetens för att utreda asylsökande ensamkommande barn rekryteras och utbildas.

Staten ersätter kommunerna för socialtjänstens utredningar om de ensamkommande barnens behov av insatser och beslut om boende.

För att förkorta ensamkommande asylsökande barns väntan och ovissa tillvaro är regeringens målsättning att Migrationsverket skall fatta beslut om uppehållstillstånd eller avvisning inom tre månader för ensamkommande asylsökande barn.

Ett ensamkommande barn som skall avvisas ledsagas alltid av en person som ser till att barnet tas emot av en anhörig eller annan som ansvarar för barnets omvårdnad. En noggrann utredning görs alltid om vem som ska ta hand om barnet och ta emot vid ankomsten.

Lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn trädde i kraft den 1 juli 2005 och innebär bl.a. att den gode mannen får ett större ansvar och mer kommer att fungera som en vårdnadshavare. Ett syfte med den nya lagen är att motverka att barn avviker från ett anvisat boende.

Genom en lagändring som träder i kraft den 1 juli 2006 skall ansvarsfördelningen för ensamkommande asylsökande barn bli tydligare (prop. 2005/06:46). Ansvaret för boendet överförs till kommunerna och Migrationsverkets ansvar begränsas till att bestämma vilken kommun som skall ha ansvaret i de enskilda fallen och lämna bistånd enligt lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl.

Nationell samordnare

Regeringen tillkallade i september 2004 en nationell samordnare för barn i asylprocessen som uppvisar svåra stressreaktioner i form av stark uppgivenhet (dir. 2004:115).

Den nationella samordnarens uppdrag är att kartlägga och analysera förekomsten av asylsökande barn med svåra stressreaktioner och att utveckla metoder för att tidigt upptäcka de barn som kan tänkas få dem. Den nationella samordnaren skall även tillsammans med berörda aktörer inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten, skolan och statliga myndigheter m.fl. utveckla metoder för att förhindra att barnen utvecklar stressreaktionerna liksom verka för att förebyggande insatser vidtas. Samordnaren skall även utveckla rutiner för att få en skyndsam handläggning av berörda familjers asylärenden.

Den nationella samordnarens första delstudie (Rapport 2005:1) som överlämnades till regeringen den 27 april 2005 är en kartläggning och kunskapsöversikt av barn med uppgivenhetssymtom. Studien ger en bild av såväl den internationella och nationella kunskapsnivån som problematikens omfattning och de drabbade barnens psykosociala tillstånd. Den 20 juni 2005 presenterade samordnaren en uppdatering av den första rapporten. En fördjupningsstudie startades i juni 2005 och presenterades den 2 maj 2006. Fördjupningsstudien visar bl.a. att det inte finns generella förklaringar till fenomenets uppkomst men utredningen har dock kommit fram till att olika omständigheter som var för sig eller i kombination kan förklara enskilda fall av barn med uppgivenhetssymtom. Problemet är komplicerat och kräver en multifaktoriell förklaringsmodell. Studien visar även på en tendens till minskning av antalet barn med uppgivenhetssymtom.

Uppdrag till Socialstyrelsen

Regeringen gav den 7 juli 2005 i uppdrag åt Socialstyrelsen att utforma rekommendationer när det gäller tidiga insatser, vård och behandling av barn med uppgivenhetssymtom. Uppdraget redovisades till Regeringskansliet den 1 november 2005. I samband med redovisningen av uppdraget gav Socialstyrelsen ut ett Meddelandeblad avseende behandlingen av barn med uppgivenhetssymtom.

Vägledande beslut

När det gäller frågor om uppehållstillstånd får regeringen endast fatta beslut när Migrationsverket eller Utlänningsnämnden överlämnar ett ärende till regeringen för avgörande. Utlänningsnämnden lämnade över ett ärende som bl.a. rörde ett barn med uppgivenhetssymtom till regeringen den 29 april 2005 för avgörande. Regeringen fattade beslut i ärendet den 7 juli 2005.

Av regeringsbeslutet framgår bl.a. följande. Vid bedömningen av om uppehållstillstånd skall beviljas ett barn av humanitära skäl har myndigheterna, utöver bedömningen av om det föreligger en livshotande sjuk-

dom för vilken vård inte finns att tillgå i hemlandet, att beakta om ett återvändande skulle utgöra en risk för barnets hälsa eller utveckling. Avgörande blir i vilken grad barnet kan antas få bestående skada i sin psykosociala utveckling av att flytta tillbaka till hemlandet. Vid denna bedömning bör sådana faktorer som barnets psykiska hälsotillstånd, i vilken grad återvändandet i sig skulle skada barnets utveckling, upplevelser i hemlandet och vistelsetiden i Sverige beaktas.

Myndigheterna har i och med detta beslut fått vägledning för hur humanitära skäl i ärenden som rör barn skall bedömas.

Migrationsverket har en kort tid efter regeringen fattade det vägledande beslutet den 7 juli 2005 utfärdat interna anvisningar för hanteringen av ärenden som omfattar barn – såväl inom prövnings- som mottagandeverksamheten. Av anvisningarna, som rör alla barn, framgår bl.a. att innan verkets anställda fattar beslut i ett asylärende skall de ta ställning till hur ett avvisningsbeslut skulle påverka barnets psykosociala utveckling. Ställningstagandet skall redovisas i beslutet. För att göra detta ställningstagande krävs barnfokuserade föräldrasamtal. Av anvisningarna framgår dessutom att den samtalsguide som utarbetats skall användas som stöd i alla samtal som rör utredningar med och om barn. En expertgrupp inom Migrationsverket har genomfört och kommer att genomföra uppföljningar för att säkerställa att anvisningarna fått önskat genomslag.

Uppdrag till Utlänningsnämnden och Migrationsverket

Regeringen gav den 6 oktober 2005 i uppdrag åt Migrationsverket och Utlänningsnämnden att redovisa vilka åtgärder som vidtagits, avseende ärenden rörande barn med uppgivenhetssymtom, sedan regeringens praxisbeslut den 7 juli 2005. Migrationsverket och Utlänningsnämnden redovisade sina uppdrag den 30 respektive den 17 november 2005.

Sedan sommaren 2004 har Migrationsverket arbetat aktivt för att utveckla samarbetsformer kring barnen med uppgivenhetssymtom med olika aktörer i landsting och socialtjänst. Arbetssättet går kortfattat ut på att finna externa berörda samarbetspartner för nätverksarbete kring varje sjukt barn. Migrationsverket arbetar fortlöpande med att utveckla och förbättra detta arbetssätt.

5 Barnets rättigheter på internationell nivå

Barnkonventionen understryker vikten av internationellt samarbete för förverkligandet av barnets rättigheter (se bl.a. artikel 4). I det följande lämnas en redogörelse för Sveriges insatser för barnets rättigheter inom ramen för det internationella utvecklingssamarbetet samt inom olika internationella forum.

Barnrättsperspektivet är centralt i Sveriges utvecklingssamarbete där barnkonventionen skall genomsyra verksamheten på både multilateral och bilateral nivå. Detta arbete tar sin utgångspunkt i regeringens proposition (prop. 2002/03:122) *Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling* samt i regeringens skrivelse (skr. 2001/03:186) *Ett barnrättsperspektiv i internationellt utvecklingssamarbete*.

Arbetet med barnrättsperspektivet i utvecklingssamarbetet bygger på de millenniemål som FN:s medlemsländer gemensamt har åtagit sig att uppfylla senast år 2015. De mål som främst är riktningsgivande för Sidas arbete med barnets rättigheter är målet om att utplåna extern fattigdom och hunger (mål 1), målet om grundutbildning för alla (mål 2), målet om minskad barnadödlighet (mål 4) samt målet om att bekämpa hiv/aids, malaria och andra sjukdomar (mål 6).

Sveriges landstrategier och regionstrategier omformuleras kontinuerligt. Under de närmaste åren kommer ett antal samarbetsstrategier (dvs. land- och regionstrategier) att uppdateras. I detta arbete kommer frågan om att integrera ett systematiskt barnrättsperspektiv ägnas särskild uppmärksamhet.

Inom ramen för flertalet landprogram finansieras särskilda barnrättsinsatser. Flertalet insatser bereds i dag i fältorganisationen på ambassader. Insatser som främst är av global karaktär kommer dock fortsatt att beredas av Sida i Stockholm. Bland de sektorsstöd/-insatser som kommer att fortgå under de närmaste åren, kan nämnas Sidas insatser inom utbildningssektorn samt insatserna för att stödja barn utsatta för sexuell exploatering och handel med barn, barn som drabbas av hiv/aids, barn drabbade av krig och konflikt, barn med funktionshinder och barn på institution.

Barnets rättigheter inom det nordiska samarbetet

Nordiska Ministerrådet har utarbetat ett förslag till en övergripande strategi för barn och unga i Norden. Strategin, som är tvärsektoriell, utgår från ett rättighetsperspektiv, inklusive barnkonventionen. Den godkändes av de nordiska samarbetsministrarna vid deras möte den 1 mars i år.

I det straffrättsliga samarbetet i Norden uppmärksammas ofta särskilt frågor som gäller barn. Exempelvis har de nordiska länderna under 2005 initierat ett översynsarbete gällande de nordiska verkställighetslagarna (i Sverige lagen [1963:193] om samarbete med Danmark, Finland, Island och Norge angående verkställighet av straff m.m.). Arbetet syftar till att straffrättsliga domar som inkluderar andra påföljder än böter och fängelse, t.ex. slutet ungdomsvård och skyddstillsyn kombinerat med samhällstjänst, i framtiden skall kunna överföras för straffverkställighet i den dömdes hemland. Förhandlingarna med de andra nordiska länderna i denna fråga kommer troligen att pågå under 2006–2007, för att därefter övergå till ett nationellt lagstiftningsarbete.

Inom ramen för samarbetet inom Östersjöstaternas råd (CBSS) pågår ett särskilt samarbete kring utsatta barn i regionen i arbetsgruppen Working Group for Cooperation for Children at Risk. I maj 2005 anordnades en ministerkonferens i Oslo för att diskutera hur man kan utveckla arbetet. Vid konferensen behandlades en rad frågor, såsom hur barn på institution kan få det bättre och hur man kan motverka handel med barn och stödja de barn som drabbats.

En handlingsplan har tagits fram för det regionala samarbetet kring barn som kommer ensam över gränserna eller som är offer för människohandel. I det samarbetet deltar även Ukraina, Vitryssland och Moldavien. Planen antogs 2004 och gäller fram till juli 2007. I planen understyrks betydelsen av att barn som är offer för människohandel behandlas utifrån att de är barn och att insatser som görs är anpassade till barns behov och förutsättningar. I varje land finns en nationell kontaktpunkt för att underlätta bi- och multilaterala kontakter i enskilda ärenden.

Med stöd av Daphneprogrammet och andra finansiärer kommer en utbildning av experter i regionen att äga rum under 2006–2007. Utbildningen syftar till att ge kompetens rörande vård, skydd, rehabilitering och återanpassning av barn som utsatts för människohandel. Utbildningen innehåller både internationella och nationella seminarier.

Barnets rättigheter inom Europarådet

Expertkommittén för barn- och familjefrågor (CS-EF), som startade sitt arbete i december 2004, har i uppdrag att arbeta med frågor om föräldraskap. Utifrån barnets rättigheter såsom de är formulerade i barnkonventionen skall kommittén verka för att sprida goda exempel på stöd i föräldraskapet och familjepolitik. Till kommittén har kopplats två arbetsgrupper, den ena med fokus på stöd till föräldrar i riskzonen för socialt utanförskap, den andra med fokus på barns rätt att växa upp utan våld. Sverige deltar aktivt i kommitténs arbete och innehar också ordförandeskapet i den andra av de två arbetsgrupperna. I anslutning till detta arbete har en konsultation med barn och unga och deras föräldrar från ett tjugotal stater ägt rum, däribland Sverige. Sverige har även bidragit finansiellt till konsultationsmötet som ägde rum i Strasbourg i oktober 2005.

Som en följd av de uttalanden som antogs vid toppmötet i Warszawa våren 2005 har Ministerkommittén beslutat att starta programmet *Building a Europe for and with Children* samt inrättat en funktion, direkt ansvarig under generalsekreteraren, för att samordna aktiviteter som rör barnets rättigheter inom Europarådet. Sverige har varit ett av de länder som har varit drivande i denna fråga.

Under styrkommittén för ungdomsfrågor (CDEJ) har en arbetsgrupp tillsatts med uppgiften att se över relationerna mellan barn-, ungdoms-, och familjepolitik. CS-EF deltar i den arbetsgruppen.

Inom ramen för FN:s studie om våld mot barn anordnades i Slovenien i juli 2005 en konferens, *Stop Violence against Children – Act Now*. Konferensen arrangerades av Europarådet tillsammans med utrikesdepartementet i Slovenien, UNICEF, OHCHR samt WHO. Konferensen

var en regional konsultation för Europa och Centralasien inom ramen för studien om våld mot barn som inleddes 2001. Flera länder och organisationer från regionen deltog. Ett stort och viktigt inslag var ungdomsdeltagandet som hade till syfte att ge ungdomar möjlighet att komma till tals i ett tidigt skede i processen.

Samma månad inbjöd Europarådet och Slovenien vidare till en konferens om sexuell exploatering av barn – en uppföljning av Yokohamakonferensen, *Yokohama Review for Europe and Central Asia – Combatting Sexual Exploitation of Children*. En stor del av konferensen fokuserade på hur de olika länderna genomfört de åtaganden man gjorde i Stockholm, Budapest och Yokohama och Europarådet informerade bl.a. om Europarådskonventionen om människohandel.

Europarådets ad hoc-grupp av experter, P-RR-CLCD, arbetar för avskaffandet av institutioner för barn med funktionshinder. Arbetet pågår under och samordnas av kommittén för rehabilitering och integration av funktionshindrade, CD-P-RR.

Experternas uppdrag är att utarbeta en komparativ studie om situationen för barn med funktionshinder och deras integrering i samhället inom Europarådets medlemsländer. De skall utarbeta förslag till rekommendationer och riktlinjer för att främja barnens liv i samhället och avskaffandet av institutioner som fortfarande existerar, framför allt i länderna i Östeuropa, samt för stöd till familjer med barn med funktionshinder för att själva ta hand om barnet. De skall även utarbeta rekommendationer för CD-P-RR om assistans till de länder som vill ompröva sin politik, lagstiftning och socialt arbete för att stoppa placeringen av barn med funktionshinder på institutioner och främja barnets integrering i samhället.

Erfarenheterna från arbetet i Sverige med avskaffandet av institutionerna för barn med funktionshinder, stöd till familjer med funktionshindrade barn samt Sveriges internationella samarbete med sikte på att avskaffa institutionerna för barn med funktionshinder i Östeuropa, exempelvis Sidas stöd till SHIA:s pågående insatser i Moldavien, har varit mycket uppskattade inom gruppens arbete. Slutdokumenten skall enligt uppdraget antas under hösten 2006 då ad hoc-gruppen skall upphöra att existera.

Barnets rättigheter inom den europeiska unionen (EU)

Sverige har varit aktiv när det gäller att föra upp frågan om barnets rättigheter på internationell nivå och i synnerhet på EU:s agenda. Som ett resultat av bland andra svenska initiativ antog EU i december 2003 gemensamma riktlinjer om barn i väpnade konflikter för att på alla sätt söka hjälpa barn som på olika sätt drabbats av dessa konflikter. Dessa riktlinjer antogs inom ramen för EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik. Enligt riktlinjerna skall EU arbeta med ett brett spektrum av instrument, utifrån ett rättighetsperspektiv med barnets rättigheter i fokus. Under det nederländska ordförandeskapet, hösten 2004, antog EU en handlingsplan för att söka operationalisera dessa riktlinjer. EU:s insatser med utgångspunkt i riktlinjerna utvärderades under 2005 och EU avser att intensifiera insatserna för att öka pressen på de länder där det finns parter som rekryterar och använder barn i väpnad konflikt.

Sverige har deltagit aktivt i arbetet med Kommissionens grönbok om psykisk hälsa där frågan om psykisk hälsa bland barn och unga är ett prioriterat område.

Det straffrättsliga samarbetet inom EU syftar bl.a. till att öka rätts-säkerheten och effektiviteten i ärenden som har gränsöverskridande inslag. Unga personers situation är ofta en viktig aspekt för samarbetet. Som exempel kan nämnas Kommissionens grönbok om ömsesidigt erkännande av icke frihetsberövande tvångsmedel, som utgör ett diskussionsunderlag med syfte att ta fram ett regelverk som möjliggör att beslut om icke frihetsberövande alternativ till anhållande och häktning kan verkställas i en annan medlemsstat i avvaktan på lagföring. Kommissionen menar att detta skulle minska antalet utländska personer som är anhållna eller häktade inom EU. Sverige har ställt sig positivt till detta arbete. Vidare har Sverige, tillsammans med Österrike och Finland, under 2005 tagit ett initiativ till ett rambeslut som skall reglera överförande av straffverkställighet inom EU. Tanken är att frihetsberövande påföljder, t.ex. sluten ungdomsvård, skall omfattas och syftet är att dömda personer skall avtjäna sina straff där de bäst kan återanpassas till samhället, dvs. normalt i medborgarskapslandet eller där de har hemvist eller annan stark anknytning. Förhandlingarna kommer att pågå inom rådsstrukturen under 2006 för att därefter övergå till ett nationellt lagstiftningsarbete.

Den informella tjänstemannagruppen, Permanent Group l'Europe de l'enfance, som har till syfte att arbeta för att ett barnperspektiv utifrån barnkonventionen skall genomsyra allt arbete inom EU som rör barn, har haft två möten på tjänstemannanivå under 2005, dels i Luxemburg, dels i Storbritannien. Det österrikiska ordförandeskapet stod värd för gruppens senaste möte, vilket hölls i Wien den 2 maj 2006. Under mötet diskuterades bl.a. gruppens hittillsvarande arbete samt gemensamma frågeställningar utifrån de rekommendationer som FN:s barnrättskommitté har lämnat i samband med sin granskning av medlemsstaternas senaste rapporter till kommittén. Sverige har deltagit i samtliga möten hittills.

Barnets rättigheter inom systemet för Förenta nationerna (FN)

Medlemsländerna inom EU lägger, tillsammans med latinamerikanska gruppen, årligen fram ett resolutionsförslag om barnets rättigheter både i FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna och i FN:s generalför-samling. I resolutionen uppmanas länder att fortsätta främja barnets rättigheter i enlighet med förpliktelserna i barnkonventionen. Vidare uppmärksammas nya områden där förbättringar kan ske och på så sätt drivs utvecklingen av barnets rättigheter framåt.

Sverige har länge haft ett starkt engagemang när det gäller skyddet för barn i väpnade konflikter och har bl.a. i flera år gett finansiellt stöd till FN:s generalsekreterares särskilde representant för barn och väpnade konflikter.

Sverige har också stöttat FN-studien om våld mot barn, bl.a. genom ekonomiskt bidrag direkt till FN och via enskilda organisationer och barnrättsexperter.

Sverige har vidare givit stöd till FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter i dennes arbete med att stärka och effektivisera kommittén för

barnets rättigheter (barnrättskommittén), vilket bl.a. innebär ett utökad antal ledamöter som numera arbetar i två kammare.

Sverige är en av de största givarna till UNICEF och arbetar aktivt i UNICEF:s styrelse. Sverige stödjer därigenom deras arbete med att stärka barnets rättigheter samt sociala och ekonomiska levnadsvillkor med humanitära insatser. UNICEF:s arbete utgår ifrån barnkonventionen och understryker vikten av att barn skall tillåtas delta i sammanhang som ökar deras möjligheter att förbättra sin tillvaro samt att deras rättigheter efterföljs. Sverige verkar för att ökad prioritet ska ges i UNICEF:s arbete åt fattigdomsbekämpning och ett rättighetsbaserat och långsiktigt utvecklingssamarbete, samt för att UNICEF ska ta en ledande position i flickors utbildning, bekämpning av hiv/aids, jämställdhet, sexuell och reproduktiv hälsa och ökad koordinering av insatser. Under 2005 bidrog den svenska regeringen genom UD med 400 miljoner kronor till UNICEF:s reguljära budget. Sida bidrog med 500 miljoner kronor till UNICEF under 2005.

Inom Världshälsoorganisationen (WHO) utgör barns och ungdomars hälsa ett särskilt arbetsområde. Frågan är också nära kopplad till andra för organisationen centrala arbetsområden, såsom t.ex. kampen mot hiv/aids samt arbetet för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Under WHO:s regionalkommittémöte (Europa) i september 2005 antogs en strategi för barns och ungdomars hälsa och utveckling. Barnets rätt till hälsa utgör en central utgångspunkt i strategin. Syftet med strategin är att ge vägledning till medlemsstaterna vid utformningen av nationella program och policies. Barns och ungdomars hälsa är ett av Sveriges prioriterade områden för vårt samarbete med WHO.

Internationella arbetsorganisationens (ILO) konvention nr 182 om de värsta formerna av barnarbete, som ratificerades av Sverige år 2001, har vunnit bred anslutning bland medlemsländerna. Av ILO:s 178 medlemsstater har hittills 158 länder ratificerat konvention nr 182. Den år 1973 antagna konventionen 138 om minimiålder för arbete har ratificerats av 143 medlemsstater.

Barnarbete kommer att utgöra temat för 2006 års globala rapport för behandling vid den internationella arbetskonferensens möte i juni 2006.

Omfattningen av ILO:s tekniska bistånd för att bekämpa barnarbete har genom åren ökat väsentligt. Det s.k. IPEC-projektet (International Programme for the Elimination of Child Labour), som inleddes år 1992, utgör ett stöd för deltagande länder att genomföra och efterleva sina åtaganden enligt konventionerna nr 138 och nr 182. Sverige har genom Sida bidragit med 19 miljoner kronor till IPEC-projektet. Sida har på senare år bl.a. givit finansiellt stöd till bekämpning av barnarbete i bl.a. Tanzania och Kenya. I november år 2005 undertecknade Sida ett samarbetsavtal med ILO, vilket innehåller ett delprogram, kallat Child Labour and Youth Employment Linkages. Länderna som omfattas är framför allt Brasilien, Indonesien och Tanzania. Programstödet avser huvudsakligen integrering av barnarbete i nationella handlingsplaner för ungdomssysselsättning, åtgärder mot skadligt ungdomsarbete och yrkesvägledning/lärlingsprogram för ungdomar som arbetar.

6 Redovisning av uppföljning av effekterna av lagen (2001:449) om omskärelse av pojkar

Skr. 2005/06:206

Regeringens bedömning: Socialstyrelsens uppföljning av effekterna av lagen (2001:449) om omskärelse av pojkar ger ingen grund för antagandet att de verksamheter som lagen är tänkt att omfatta, dvs. omskärelseverksamhet hos personer med tillstånd samt inom hälso- och sjukvården, inte följer de krav som ställs i lagen. Det förekommer emellertid att omskärelse av pojkar i framför allt förskoleåldern utförs av anonyma personer utanför hälso- och sjukvården.

Mot bakgrund av uppföljning avser regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att närmare analysera skälen till varför vissa pojkar, företrädesvis pojkar i förskoleåldern inom andra trossamfund än judendomen, omskärs av personer utanför hälso- och sjukvården samt lämna förslag på åtgärder som syftar till att förebygga att ingen pojke skall fara illa inom omskärelseverksamheten som helhet.

Skälen för regeringens bedömning: Socialstyrelsens uppföljning ger ingen grund för antagandet att de verksamheter som lagen (2001:449) om omskärelse av pojkar är tänkt att omfatta, dvs. omskärelseverksamhet hos personer med tillstånd samt inom hälso- och sjukvården, inte följer de krav som ställs i lagen. Det finns dock indikationer på att omskärelse av framför allt pojkar i förskoleåldern utförs av anonyma personer utanför hälso- och sjukvården. Dessa har Socialstyrelsen av naturliga skäl ingen möjlighet att kontrollera.

Det är enligt regeringens mening mycket oroväckande att det finns pojkar som far illa i omskärelseverksamhet som utförs av anonyma personer utanför hälso- och sjukvården. Socialstyrelsens uppföljning ger emellertid inte tillräckligt underlag för att kunna svara på skälen till varför vissa pojkar, företrädesvis pojkar i förskoleåldern inom andra trossamfund än judendomen omskärs av personer utanför hälso- och sjukvården. Det är enligt regeringen angeläget att få veta mer om bl.a. skälen till varför vissa föräldrar väljer att anlita personer utanför hälso- och sjukvården. Är det tillgänglighets- och/eller kostnadsaspekter som är avgörande, eller kan det finnas andra orsaker? Sjukvårdshuvudmännens policy i frågan bör dessutom klargöras, dvs. i vilken omfattning kan pojkar omskäras inom hälso- och sjukvårdens ram och till vilken kostnad. Även de berörda trossamfundens syn på frågan bör utvärderas, liksom behovet av stöd- och informationsinsatser. I sammanhanget bör även en internationell jämförelse göras.

Regeringen avser att snarast ge Socialstyrelsen i uppdrag att närmare analysera de frågeställningar som angivits ovan och lämna förslag på åtgärder som syftar till att förebygga att ingen pojke skall fara illa inom omskärelseverksamheten som helhet.

Bakgrund

Lagen (2001:449) om omskärelse av pojkar trädde i kraft den 1 oktober 2001. Lagen reglerar sådan omskärelse av pojkar som inte är medicinskt betingad och omfattar pojkar upp till 18 år. Lagen syftar till att pojken

bästa skall komma i främsta rummet och att förebygga att pojkar far illa (jfr prop. 2000/01:81, s. 17). Skr. 2005/06:206

I samband med riksdagens behandling av propositionen tillkännagav riksdagen som sin mening att regeringen bör följa lagens tillämpning under fyra år från ikraftträdandet samt snarast därefter återkomma till riksdagen med en bred redovisning av erfarenheterna av lagregleringen (prop. 2000/01:81, bet. 2000/01:SoU17, rskr. 2000/01:258). Det framhölls också att det i sammanhanget kan vara lämpligt att en internationell utblick görs.

Gällande rätt

I lagen (2001:449) om omskärelse av pojkar anges bl.a. under vilka förutsättningar omskärelse får utföras, vem som får utföra ingreppet samt straffbestämmelser för den som obehörigen utför ingreppet.

Omskärelse får endast utföras på begäran av eller efter medgivande av pojkens vårdnadshavare. Vårdnadshavarna skall i förhand informeras om ingreppets innebörd. Även pojken skall informeras om han har uppnått den ålder och mognad som krävs för att förstå informationen. Pojkens inställning till ingreppet skall så långt möjligt klarläggas och ingreppet får inte utföras mot hans vilja.

Smärtlindring är obligatoriskt och skall ges av legitimerad läkare eller dito sjuksköterska. Ingreppet skall utföras under betryggande hygieniska förhållanden och med hänsyn till vad som är bäst för pojken, dvs. ingreppet skall ske med respekt för pojkens person och han får inte utsättas för onödigt smärta eller risker för infektion eller framtida men.

Ingreppet får endast utföras av legitimerad läkare eller av den som har särskilt tillstånd (från Socialstyrelsen) att utföra omskärelse.

När det gäller pojkar över två månaders ålder får ingreppet endast utföras av legitimerad läkare.

För att en person skall få särskilt tillstånd att utföra omskärelse krävs att denne är knuten till ett trossamfund där omskärelse ingår som en del i en religiös tradition, har nödvändig kompetens samt anses vara lämplig att utföra omskärelse.

Socialstyrelsen är behörig myndighet att utfärda och återkalla tillstånd och utövar också tillsyn över den verksamhet som bedrivs av personer med särskilt tillstånd. Socialstyrelsen får meddela närmare föreskrifter som behövs till skydd för enskilda.

Den som utför en omskärelse av en pojke utan att vara behörig skall kunna dömas till böter eller fängelse i upp till sex månader.

Uppföljning av lagens effekter

Socialstyrelsen har haft i uppdrag att rapportera effekterna av lagen, vilka redovisades i oktober 2005 i rapporten *Omskärelse av pojkar, effekter av lagen (2001:499)*.

Socialstyrelsens uppföljning visar bl.a. följande. Tillstånd enligt lagen har under perioden 2001 till juli 2005 lämnats till fem personer, varav fyra tillhör den judiska församlingen och en tillhör en islamisk kultur-

förening. Endast två personer från den judiska församlingen är verksamma.

Socialstyrelsens uppföljning grundar sig på sammanlagt tre tillsynsbesök hos de två verksamma personerna inom den judiska församlingen, på uppgifter från hälso- och sjukvården inhämtade av Socialstyrelsens epidemiologiska centrum samt på uppgifter i samband med Socialstyrelsens tillsynsverksamhet.

Tillsynen när det gäller personerna med tillstånd har omfattat informationsrutiner, smärtlindring, hygien, komplikationer samt dokumentation. Av rapporten framgår att det inte finns något särskilt att anmärka avseende dessa punkter. Socialstyrelsen noterar dock att ingen av verksamheterna använder sig av den smärtlindring som rekommenderas i Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2001:14) om smärtlindring vid omskärelse av pojkar under 1 år: ytanestesi med kräm/salva följt av infiltrationsanestesi, dvs. lokalbedövande injektion. Verksamheterna använder endast lokalbedövande kräm. Socialstyrelsen har därför påpekat nödvändigheten av fullgod smärtlindring samtidigt som uppmärksamhet bör ägnas risken för överdosering av lokalbedövningsmedel.

Rituell omskärelse förekommer enligt Socialstyrelsen i mycket begränsad omfattning i den offentliga hälso- och sjukvården. Dessa ingrepp utförs av legitimerade läkare, vilka omfattas av de skyldigheter som anges i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område. Socialstyrelsen anför att få men allvarliga ärenden rörande säkerhetsbrister vid omskärelse utförda av legitimerade läkare har inkommit till Socialstyrelsens tillsynsavdelning.

Enligt komplikationsregistreringen har fem omskurna pojkar mellan ett och sju år registrerats med komplikationer sedan 2001. Enligt Socialstyrelsen kan inga säkra slutsatser dras utifrån dessa register eftersom uppgifter om komplikationer i slutenvård kan röra såväl ingrepp utförda inom som utanför sjukhuset. Komplikationsregistreringen i den öppna vården är bristfällig.

Socialstyrelsens slutsatser om effekter av lagen

Socialstyrelsen konstaterar att ett fåtal personer (fem) har sökt tillstånd enligt lagen och för närvarande är endast två av dessa verksamma, båda från den judiska församlingen.

Socialstyrelsen anför att omskärelse av pojkar som är äldre än två månader enligt lagen inte får utföras av annan än legitimerad läkare. Inom judendomen utförs omskärelse av pojkar under de första levnadsveckorna varför det företrädesvis är personer från de judiska församlingarna som har ansökt om tillstånd. I andra trossamfund omskärs pojkar när de är något äldre. Socialstyrelsen anser sig inte ha någon möjlighet att bedöma omfattningen av denna verksamhet.

Enligt Socialstyrelsen har lagen inneburit att styrelsen fått viss kännedom om den omskärelseverksamhet som utförs av personer utanför den legitimerade hälso- och sjukvårdspersonalen. Lagen har inneburit en viss förbättring av smärtlindringen hos verksamma personer med tillstånd, då dokumentationsskyldigheten enligt patientjournalagen (1985:562) för den legitimerade personalen som medverkar vid smärtlindringen möjliggör uppföljning av smärtlindringen och metoder för denna. Lagen har

vidare gett Socialstyrelsen möjligheter att bedriva tillsyn av dem som ansökt om tillstånd vilket har förbättrat såväl hygienrutiner som dokumentation av smärtlindringen. Skr. 2005/06:206

Socialstyrelsen uppger sig ha indikationer på att det förekommer omskärelse av framför allt pojkar i förskoleåldern utanför hälso- och sjukvården. Omfattningen av denna verksamhet har Socialstyrelsen ingen möjlighet att bilda sig uppfattning om.

Mot denna bakgrund drar Socialstyrelsen slutsatsen att lagen inte har haft avsedd effekt som skydd mot att pojkar kommer till skada i omskärelseverksamheten som helhet.

**FÖRENTA
NATIONERNA**

C R C

Konvention om barnets rättigheter

CRC/C/15 Tillägg 248
30 mars 2005

Original: Engelska

Kommittén för barnets rättigheter

Den trettioåttonde sessionen

BEHANDLING AV RAPPORTERNA SOM KONVENTIONSSTATERNA ÖVERLÄMNAR ENLIGT ARTIKEL 44 I KONVENTIONEN

Sammanfattande slutsatser: Sverige

1. Kommittén behandlade Sveriges tredje periodiska rapport (CRC/C/125/Tillägg 1) vid sina 1001:e och 1002:e möten (se CRC/C/SR.1001 och 1002) den 11 januari 2005, och antog vid det 1025:e mötet den 28 januari 2005 följande sammanfattande slutsatser.

A. Inledning

2. Kommittén välkomnar konventionsstatens tredje periodiska rapport som har utarbetats av flera enheter gemensamt i enlighet med kommitténs Allmänna riktlinjerna om form och innehåll för periodiska rapporter (CRC/C/58) från den 20 november 1996. Kommittén välkomnar de skriftliga svaren på tilläggsfrågorna (CRC/C/Q/SWE/3), vilka ledde till en bättre förståelse för barnets situation i konventionsstaten. Kommittén uppskattar vidare den öppenhjärtiga dialogen med och svaren från medlemmarna i regeringens delegation.

B. Konventionsstatens uppföljningsåtgärder och framsteg.

3. Kommittén uppskattar högt de uppföljningsåtgärder som vidtagits av konventionsstaten för att genomföra rekommendationerna (CRC/C/15/Tillägg 101) som antogs efter behandlingen av konventionsstatens andra periodiska rapport (CRC/C/65/Tillägg 3) liksom den allmänna debatt som hållits i riksdagen och de följande lagstiftande, administrativa och övriga åtgärder som vidtagits för att genomföra kommitténs rekommendationer. Detta har bland annat resulterat i:

- a) en nationell strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter som antogs 1999 som följdes upp och utvecklades genom en skrivelsen till riksdagen om konventionens uppföljning och genomförande (Skr. 2003/04:47);
- b) en nationell handlingsplan för handikappolitiken som antogs 2000 samt relevanta lagändringar för genomförandet av rättigheterna för barn med funktionshinder;
- c) ändringarna i Socialtjänstlagen från 2002 i syfte att förbättra barnets skydd mot övergrepp ;
- d) bestämmelser om ogiltigförklaring av barn- och påtvingade äktenskap;
- e) ändringar i lagen om internationella adoptioner som trädde i kraft den 1 januari 2005 (Lag 2003/04:131);
- f) flera lagstiftande åtgärder för att förbättra barnets skydd mot sexuellt utnyttjande och exploatering.

C. Viktigaste problemområden och rekommendationer.

1. Allmänna åtgärder för genomförandet

Kommitténs tidigare rekommendationer

4. Kommittén välkomnar på nytt konventionsstatens åtgärder för att förverkliga de rekommendationer som utfärdades efter behandlingen av den andra periodiska rapporten. Kommittén beklagar dock att några problem och rekommendationer inte har beaktats tillräckligt, i synnerhet de i paragraferna 11 (diskriminering av "gömda barn"), 16 (tillgång till gratis familjerådgivning), 18 (ekonomisk ojämlikhet) och 19 (mobbing). Kommittén påpekar att dessa problem och rekommendationer kan komma att tas upp igen i detta dokument.

5. Kommittén uppmanar konventionsstaten att göra allt i sin makt för att avhjälpa de problemen som uttrycks i dessa sammanfattande slutsatser gällande den tredje periodiska rapporten.

Oberoende övervakning

6. Kommittén välkomnar lagen om en stärkt roll för Barnombudsmannen från 2002 och noterar med tillfredsställelse Barnombudsmannens verksamhet i syfte att förverkliga barnets rättigheter. Kommittén anser dock att fler förbättringar är möjliga.

7. Kommittén rekommenderar:

- a) att konventionsstaten överväger att ge Barnombudsmannen behörighet att utreda individuella klagomål;
- b) att Barnombudsmannens årliga rapport presenteras för riksdagen tillsammans med information om de åtgärder som regeringen har för avsikt att vidta för att genomför Barnombudsmannens rekommendationer.

Genomförande, samordning, utvärdering och nationell handlingsplan

8. Kommittén uppskattar riksdagens godkännande 1999 av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter och att Socialdepartementet utsågs därefter som samordningsorgan för genomförandet av strategin. Emellertid känner kommittén oro över svagheterna i policysamordningen mellan kommuner, landsting och departement för genomförandet av konventionen.

9. Kommittén rekommenderar att det skapas en permanent struktur omfattande såväl enskilda organisationer som relevanta departement, landsting och kommuner för samordning på alla nivåer av alla aktörers åtgärder för genomförandet av konventionen och av dessa sammanfattande slutsatser.

Statistik

10. Kommittén uttrycker sin oro över:

- a) att det inte finns tillgänglig statistik över det totala antalet barn med funktionshinder;
- b) att det inte finns tillgänglig statistik över barn mellan 15 och 18 år som varit utsatta för övergrepp;
- c) att det totala antalet barn utsatta för sexuellt utnyttjande inte kan preciseras.

11. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten etablerar ett mellan alla organ som samlar in statistiska uppgifter om barn samordnad grepp såväl som ett heltäckande system för statistik gällande konventionens alla områden. I synnerhet rekommenderar kommittén att:

- a) statistik rörande barn med funktionshinder samlas in och sorteras efter typ av funktionshinder;
- b) uppgifter om barn som utsätts för övergrepp separeras från motsvarande uppgifter om vuxna;
- c) antalet barn som har utsatts för sexuellt utnyttjande preciseras bättre.

Utbildning i och spridning av konventionen

12. Kommittén uppskattar informationen från konventionsstatens rapport om spridningen av konventionen och välkomnar de åtgärder som vidtagits av Barnombudsmannen, flera frivilligorganisationer samt Skolverket för att göra konventionen känd. Kommittén har dock fått den uppfattningen att konventionens andemening inte är tillräckligt känd och

kan förstås på egen hand av barn själva och av alla yrkesgrupper som arbetar med och för barn, i synnerhet av de inom rättssystemet, bland politiker och på kommunnivå.

13. Kommittén uppmanar konventionsstaten att fortsätta sina ansträngningar för att erbjuda adekvat och systematisk utbildning samt beroende på behovet öka uppmärksamheten på barnets rättigheter både bland barn och bland yrkesgrupper som arbetar med och för barn. Detta gäller i synnerhet för yrkesgrupper som arbetar inom polisväsendet samt för riksdagsledamöter, domare, advokater, personalen inom hälso- och sjukvården, lärare, administratörer på skolor och andra relevanta yrkesgrupper.

Samarbete med det civila samhället

14. Kommittén lovordar konventionsstatens utmärkta samarbete med enskilda organisationer, men noterar dock att detta samarbete är ofta ad hoc.

15. Kommittén rekommenderar att samarbetet med enskilda organisationer systematiseras och struktureras.

Internationellt utvecklingssamarbete

16. Kommittén lovordar konventionsstatens framstående engagemang inom det internationella utvecklingssamarbetet. I detta hänseende noterar kommittén att konventionsstaten avsätter en betydande del av BNP till utvecklingsbistånd, av vilken 60 procent tilldelas barn och de som arbetar med eller för barn, på barns vägnar och med att garantera barns intressen.

17. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten fortsätter och stärker sin ledande roll i de internationella utvecklingssamarbetsprojekt som riktar sig till barn, bland annat genom att i sitt bilaterala samarbete med utvecklingsländer uppmärksamma kommitténs sammanfattande slutsatser och rekommendationer för respektive land och stödja genomförandet av dessa.

2. Allmänna principer

Icke-diskriminering

18. Kommittén välkomnar de av konventionsstaten vidtagna åtgärderna i kampen mot rasism, särskilt när det hänförs till barn, och för att inriktningen i barnets utbildning säkerställa respekt för kulturer som skiljer sig från barnets egen och främja vänskap mellan alla folk, enligt artikel 29 (1) i konventionen. Kommittén är emellertid bekymrad över rapporterna om förekomsten av rasism, särskilt i skolorna, och att rasistiska organisationer rekryterar barn redan vid 13 års ålder.

19. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten förstärker sina åtgärder för att bekämpa rasism och främlingsfientlighet, inklusive inom utbildningen.

20. Kommittén begär att specifik information om vilka åtgärder och program relevanta för konventionen som vidtagits för att följa upp Deklarationen och handlingsplanen antagen år 2001 under FN:s världskonferens mot rasism, rasdiskriminering, främlingsfientlighet och relaterad intolerans skall ingå i nästa periodiska rapport. Informationen ska relateras också till kommitténs Allmänna kommentar nr. 1 (2001) om utbildningens syfte.

Barnets bästa

21. Kommittén välkomnar de nya lagstiftande åtgärderna och programmen som främjar principen om barnets bästa, särskilt 1998 års ändring av föräldrabalken, den nya instruktionen för Socialstyrelsen, 1998 års ändring av socialtjänstlagen samt av lagen om vård av unga. Kommittén är emellertid bekymrad över att det inte tas tillräcklig hänsyn till barnets bästa barn i asylförfaranden.

22. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten vidtar lämpliga och effektiva åtgärder för att säkerställa att principen om barnets bästa utgör grunden i handläggningen och besluten som gäller barn i asylärenden, bland annat genom ändringar i Migrationsverkets riktlinjer och förfaranden.

Respekt för barnets åsikter

23. Kommittén välkomnar de olika program och lagändringar för att stärka barnets rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör det och garantera dess rättmätiga betydelse, exempelvis de s.k. ungdomsråd liksom barnets rätt att höras i rättegångsförfaranden samt i frågor som rör skolan. Kommittén är dock fortfarande bekymrad över att en del barn och ungdomar, trots dessa avsevärda framsteg, inte känner att de har något verkligt inflytande i frågor som rör deras tillvaro i samhället.

24. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten:

a) garanterar att de administrativa liksom andra beslut som är relevanta för barnet innehåller information om hur barnet åsikter inhämtades, i vilken utsträckning barnets åsikter accepterades och varför;

b) överväger att ge lämplig assistans till barn i konfliktfyllda tvister om vårdnad och umgänge.

3. Medborgerliga och politiska rättigheter

Tillgång till information

25. Kommittén uttrycker sin oro över mängden av våldsskildringar som är tillgängliga för barn via Internet och i TV:s tidiga kvällsprogram. Den är även bekymrad över det bristfälliga skyddet av barn mot barnpornografi och våldsskildrande dataspel.

26. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten vidtar alla nödvändiga åtgärder, inklusive genom tillämplig lagstiftning, utbildning för föräldrar och program för att öka barns medvetande, i syfte att effektivt skydda barn mot våldsskildringar på Internet, på TV och i dataspel samt mot barnpornografi. Kommittén uppmuntrar även till internationellt samarbete i detta avseende.

4. Familjemiljö och alternativ vård

Olovligt bortförande och kvarhållande av barn i utlandet

27. Kommittén noterar med tillfredsställelse att ekonomiskt stöd utgår för att täcka kostnaderna vid återförande av barn som olovligt bortförts eller kvarhållits i utlandet, och den pågående revideringen av genomförandet av Haagkonventionen nr. 28 från den 25 oktober 1980 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn. Samtidigt noterar kommittén att det fortfarande återstår ett antal pågående tvister som gäller barn med föräldrar av olika nationaliteter.

28. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten fortsätter att stärka åtgärderna för att förebygga och bekämpa illegala bortföranden och kvarhållande av barn i utlandet och för att lösa de pågående tvisterna i linje med principen om barnets bästa.

Alternativ vård

29. Kommittén uttrycker sin oro över:

- a) det ökade antalet barn som placerats på institution istället för i fosterhem;
- b) att av antalet barn som placerats på institution är andelen barn med utländsk bakgrund större än andelen svenskfödda barn;
- c) Statens Institutionsstyrelsens självreglerande roll.

30. Kommittén rekommenderar:

- a) att konventionsstaten ska vidta förebyggande åtgärder speciellt riktade mot familjer med utländsk bakgrund, öka medvetenheten inom socialtjänsten gällande kulturell bakgrund och invandrarsstatus, så att stödinsatser kan sättas in innan omständigheterna i familjen gör omhändertagandet av barn oundvikligt;
- b) att hanteringen av fall när barn omhändertas mot sin vilja tilldelas andra organ än Statens institutionsstyrelse, organ som skall också garantera vårdkvaliteten.

5. Grundläggande hälsa och välfärd

Hälsa och hälsovård

31. Kommittén välkomnar informationen i konventionsstatens rapport om skyddet av mödrar, spädbarn och barn i skolåldern som främjas av den nationella handlingsplanen för utveckling av hälso- och sjukvården (1999/2000:149). Kommittén noterar dock att denna del av hälsovården är kommunernas ansvar och är därför bekymrad av möjligheterna till

ojämnlika villkor i olika regioner. Kommittén är särskilt oroad över det ökande antalet skolbarn som känner av stress, det ökande antalet fall av självmord, bulimi, anorexi, övervikt och fetma samt över bristen på program för barns psykiska hälsa.

32. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten vidtar nödvändiga åtgärder för:

- a) att minska stressnivån för skolbarn och hjälpa dem med hantering av effekterna av stress;
- b) att förebygga självmord;
- c) att angripa problemen med bulimi och anorexi;
- d) att angripa problemen med övervikt och fetma;
- e) att stärka program för barns psykiska hälsa, såväl förebyggande som ingripande.

Ungdomars hälsa

33. Kommittén välkomnar skolundervisningen om sex- och samlevnad, användning av droger och tobak samt missbruk av alkohol. Kommittén är fortfarande oroad om den stora ökningen av antalet aborter bland tonåringar år 2002 och den fortsatt allmänna förekomsten av droger och tobak samt missbruk av alkohol.

34. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten ökar ansträngningarna för att främja arbetet med ungdomars hälsa och stärka programmet för hälsoutbildning i skolan. Den rekommenderar också åtgärder, inklusive fördelning av mänskliga och ekonomiska resurser, för utvärdering av hälsoutbildningsprogrammets effektivitet, i synnerhet angående reproduktiv hälsa, och för att utveckla konfidentiell ungdomsprofilerad rådgivning, vård och rehabilitering som är tillgänglig utan förälders medgivande, när detta är för barnets bästa. Kommittén rekommenderar även att konventionsstaten fortsätter sitt arbete mot användningen av tobak och droger samt mot missbruket av alkohol.

6. Utbildning, fritid och kulturverksamhet

Mobbning

35. Kommittén välkomnar ansträngningarna för att få bort mobbningen, så som införandet av bestämmelser för att bekämpa mobbning i skollagen (lag 1985:1100) och i läroplanen, samt kampanjen mot mobbning "Tillsammans" som genomfördes 2001-2002. Kommittén noterar emellertid att bestämmelserna måste genomföras fullständigt och att mobbning mot barn med funktionshinder eller med utländsk bakgrund är fortfarande ett bekymmer.

36. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten, i sitt arbete med att förebygga och bekämpa mobbning, fokuserar särskilt på barn med funktionshinder och med utländsk bakgrund samt på att bestämmelserna mot mobbning genomförs fullt ut i alla skolor och andra institutioner i samverkan med barnen.

Utbildning

37. Kommittén välkomnar konventionsstatens ansträngningar att genomföra gratis obligatorisk skolgång till 16 års ålder, inklusive allmän förskola för barn i åldrarna 4-5 år. Den är dock bekymrad över att:

- a) barn utan uppehållstillstånd, i synnerhet "gömnda barn", inte har tillgång till utbildning;
- b) studieresultaten skiljer sig anmärkningsvärt mellan olika regioner.

38. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten fortsätter sitt arbete för att garantera:

- a) att alla barn kan tillgodoses rätten till utbildning, inklusive barn utan uppehållstillstånd och "gömnda barn";
- b) att skillnaderna i studieresultat mellan olika skolor och regioner försvinner;
- c) att yrkesutbildningar finns tillgängliga och att stöd erbjuds vid övergång från skola till arbete.

7. Särskilda skyddsåtgärder

Ensamkommande barn

39. Kommittén noterar konventionsstatens arbete för ensamkommande barn och för att förbättra kvalitén i mottagandet för och intervjuerna med asylsökande barn. Kommittén uttrycker dock sin oro över:

- a) det stora antalet ensamkommande barn som har försvunnit från Migrationsverkets boende enheter avsedda för barn utan vårdnadshavare;
- b) den mycket långa asylprocessen, vilken kan ha negativa följder för barnets psykiska hälsa.

40. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten fortsätter sina ansträngningar på detta område, i synnerhet för:

- a) att tillförsäkra en samordnad insamling av information och statistik för att möjliggöra den insats som motsvarar behovet;
- b) en ökad samordning av olika aktörers arbete, i synnerhet polisen, socialtjänsten och Migrationsverket, för att kunna ingripa prompt och effektivt när barn försvinner;
- c) att överväga förordnandet av en tillfällig vårdnadshavare inom 24 timmar efter ankomsten för varje ensamkommande barn;
- d) att fortsätta och förbättra utbildningen av de yrkesgrupper som arbetar med och för barn om de ensamkommande barns rättigheter;
- e) att ta hänsyn till barns speciella behov och utvecklingsvillkor när barns flyktingsstatus skall fastställas, i synnerhet genom att prioritera barns ansökningar, samt ta hänsyn till barnspecifika former av förföljelse vid prövning av ett barns begäran om asyl enligt 1951 års flyktingkonvention.

Familjeåterförening

41. Kommittén uttrycker oro över den orimlig långa behandlingstiden av familjeåterföreningsärenden för personer med flyktingstatus.

42. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten förbättrar sina åtgärder för att tillförsäkra att flyktingars ansökningar om familjeåterförening behandlas på ett positivt, humant och effektivt sätt.

Sexuellt utnyttjande, trafficking

43. Kommittén uppskattar att, som följd av Världskongressen mot kommersiell sexuell exploatering av barn som hölls i Stockholm 1996, antogs den nationella handlingsplanen för att skydda barn mot sexuellt utnyttjande och andra övergrepp, plan som uppdaterades inför den andra världskongressen som hölls i Yokohama, Japan, 2001. Den välkomnar även den föreslagna omarbetningen av den straffrättsliga lagstiftningen beträffande sexuella övergrepp, som, om den genomförs, förbättrar barnets skydd mot sexuellt utnyttjande. Kommittén uttrycker dock sin oro över:

- a) förekomsten av trafficking, barnprostitution och relaterade övergrepp som begås av svenska medborgare i Sverige och utomlands;
- b) de rapporterade fallen av sexuellt utnyttjande av barn som ägde rum via kontakter som inleddes på Internet;
- c) bristerna i skyddet som erbjuds av den svenska lagstiftningen, bland annat på grund av brottsbalkens subjektiva och ofullständiga definition av "barn" i barnpornografibrott.

44. Kommittén rekommenderar konventionsstaten att:

- a) stärka såväl skyddsmekanismerna för barn när de använder Internet som programmen för att göra barn medvetna om Internets avigsidor, genom att samarbeta med Internetleverantörer, föräldrar och lärare;**
- b) stärka åtgärderna för att minska och förebygga förekomsten av sexuellt utnyttjande och trafficking, inklusive genom att via utbildning och mediakampanjer informera yrkesarbetande och allmänheten om problemen med sexuellt utnyttjande och trafficking;**
- c) stärka lagstiftningen mot innehav och produktion av barnpornografi, inklusive genom förbud för Internetleverantörerna att tillåta barnpornografi på Internet och ändring av definitionen av "barn" i barnpornografibrotten, med en klar objektiv åldersgräns på 18 år;**
- d) stärka lagstiftningen som möjliggör åtal av svenska medborgare som ägnar sig åt sexuellt utnyttjande av barn utomlands, inklusive genom att förbjuda utfärdande av nytt pass till misstänkta till sådana brott som frigivits mot borgen;**

Ungdomars rättsskydd

45. Kommittén välkomnar antagandet av 2002 års lag om medling med anledning av brott i syfte att reducera brottets skadliga konsekvenser och införandet år 1999 av skyddstillsyn med samhällstjänst för unga lagöverträdare. Trots detta är kommittén bekymrad över den rådande bristen på åklagare och domare specialiserade på hantering av barnärenden.

46. Kommittén rekommenderar att konventionsstaten granskar sin lagstiftning, policy och budget för att säkerställa ett fullständigt genomförande av standardreglerna för ungdomars rättsskydd, i synnerhet artikel 37 (b) och artikel 40, paragraf 2 (b) (ii)(iv) och (vii) i konventionen såväl som FN:s regler om minimistandard för rättskipning rörande ungdomsbrottslighet (Pekingreglerna), FN:s riktlinjer för förebyggande av ungdomsbrottslighet (Riyadriktlinjerna), FN:s regler för skydd av frihetsberövade ungdomar och Wienriktlinjerna för åtgärder avseende barn inom det straffrättsliga systemet, samt i ljuset av den Allmänna diskussionen om ungdomars rättsskydd som kommittén höll 1995. I detta avseende är det speciellt rekommenderat att konventionsstaten:

- a) säkerställer att alla åklagare och domare som hanterar barnärenden har relevanta kunskaper;**
- b) säkerställer att straffåtgärder endast kan utdömas av juridisk myndighet efter en rättslig prövning med tillgång till rättshjälp;**
- c) stärker de förebyggande åtgärderna för att komma tillrätta med de sociala missförhållanden som leder till brottslighet och kriminalitet, exempelvis genom att stödja familjens och närasamhällets roll.**

8. Tilläggsprotokollen till barnkonventionen

47. Kommittén välkomnar konventionsstatens ratificering av tilläggsprotokollet till barnkonventionen om barn i väpnade konflikter som trädde i kraft 2002. Den välkomnar vidare konventionsstatens tillkännagivande om att snart ratificera tilläggsprotokollet till barnkonventionen om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

48. Kommittén rekommenderar konventionsstaten att:

- a) ratificera tilläggsprotokollet till barnkonventionen om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi, samt**
- b) avge den första rapporten gällande 2002 års tilläggsprotokoll till barnkonventionen om barn i väpnade konflikter, vid bestämd tidpunkt, d.v.s. den 20 mars 2005.**

9. Uppföljning och spridning

Uppföljning

49. Kommittén rekommenderar konventionsstaten att med alla tillgängliga medel verka för ett fullt genomförande av föreliggande rekommendationer, bland annat genom att överlämna dem till regeringens medlemmar, riksdagens ledamöter och, i förekommande fall, till regionala eller förbundsstaternas regeringar och lagstiftande församlingar, för övervägande och fortsatta åtgärder.

Spridning

50. Kommittén rekommenderar vidare att den tredje periodiska rapporten samt konventionsstatens skriftliga svar och de relaterade rekommendationerna (de sammanfattande slutsatserna) görs tillgängliga för allmänheten, enskilda organisationer,

ungdomsgrupper, yrkesorganisationer och barn, via Internet men också på andra sätt, i syfte att skapa debatt och medvetenhet om konventionen, dess genomförande och uppföljning.

10. Nästa rapport

51. Kommittén understryker vikten av rapporteringen sker enligt artikel 44 i konventionen. En viktig aspekt när det gäller statens ansvar gentemot barnet under konventionen är att garantera att kommittén för barnets rättigheter har möjlighet att regelbundet utvärdera de framsteg som gjorts i konventionens genomförande. I det sammanhanget är regelbunden rapportering vid bestämda tidpunkter från konventionsstaterna av grundläggande vikt, och kommittén uttrycker sin uppskattning för konventionsstatens utförda arbete i detta hänseende. Kommittén uppmanar konventionsstaten att avge sin fjärde periodiska rapport, vilken inte bör överstiga 120 sidor (se CRC/C/118), den 1 september 2007.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 18 maj 2006

Närvarande: Statsrådet Ringholm, ordförande och statsråden Sahlin, Östros, Messing, Y. Johansson, Bodström, Sommestad, Karlsson, Nykvist, Andnor, Nuder, M. Johansson, Hallengren, Björklund, Holmberg, Jämtin, Österberg, Orback,

Föredragande: statsrådet Andnor

Regeringen beslutar skrivelse 2005/06:206 Ett Sverige för barn – redogörelse för regeringens politik